

**Univerzita Karlova
Právnická fakulta**

Rigorózní práce

Právní institut vypořádání ve světle nové právní úpravy

doc. JUDr. Michaela Hendrychová CSc.

Mgr. Petra Schützová

březen 2013

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Na tomto místě bych ráda poděkovala konzultantce své práce doc. JUDr. Michaelae Hendrychové CSc. za její trpělivost, ochotu a cenné rady.

Obsah

Úvod.....	7
1. Vypořádání nároků mezi vlastníkem pozemku a vlastníkem stavby, neoprávněná stavba	11
2. Podílové spoluvlastnictví	23
2.1. Zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví	27
2.1.1. Vypořádání podílového spoluvlastnictví dohodou	28
2.1.2. Zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví soudem.....	31
2.2. Vypořádání podílového spoluvlastnictví rozdělením věci.....	34
2.3. Příkázání věci za náhradu	43
2.4. Nařízení prodeje věci a rozdělení výtěžku.....	48
2.5. Zamítnutí návrhu na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví	49
2.6. Bytové vlastnictví	51
2.7. Spoluvlastnictví v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.....	53
2.7.1. Obecně k pojetí institutu spoluvlastnictví.....	53
2.7.2. Úprava zrušení a vypořádání spoluvlastnictví	55
3. Společné jmění manželů	61
3.1. Vypořádání společného jmění manželů	67
3.2. Zánik a vypořádání SJM za trvání manželství.....	69
3.3. Vypořádání společného jmění manželů dohodou	72
3.4. Vypořádání společného jmění při zúžení společného jmění manželů	78
3.5. Vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu	82
3.6. Vypořádání společného jmění manželů ze zákona	86
3.7. Obchodní podíl jako součást společného jmění manželů.	88
3.7.1. Vypořádání obchodního podílu v s.r.o.....	89
3.7.2. Vypořádání obchodního podílu v ostatních obchodních společnostech.....	93
3.8. Společné jmění manželů v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.	97
3.8.1. Vypořádání společného jmění	100
4. Bezdůvodné obohacení	102
4.1. Bezdůvodné obohacení v souvislosti se spoluvlastnictvím	105
4.2. Bezdůvodné obohacení v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.	110
5. Dědictví.....	114
5.1 Vypořádání dědiců.....	114
5.1.1. Autoritativní vypořádání dědictví podle úpravy platné od roku 1964 do roku 1992	115

5.1.2. Vypořádání dědictví podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013.....	120
5.2. Dohoda o vypořádání dědictví.....	121
5.3. Odpovědnost za dluhy tížící dědictví.....	125
5.3.1. Likvidace dědictví.....	130
5.4. Podíl v družstvu jako předmět dědictví	133
5.5. Vypořádání dědictví podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.	136
5.5.1. Odpovědnost dědice za dluhy	142
6. Vypořádání nároku ze zaniklého sdružení.....	144
6.1. Vypořádání majetkových práv ze zaniklé společnosti podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.	146
Závěr	149
Použitá literatura:	153
<i>Stati:</i>	154

Úvod

Právní institut vypořádání se v občanském právu objevuje často. Je to institut velmi široký a v praxi se s ním setkáváme neustále. Proto se objevují stále nové a nové otázky, tak jak se právní institut vypořádání mění společně se změnami ve společnosti.

Cílem mé práce není prozkoumat veškeré případy a ustanovení, ve kterých se právní institut vypořádání objevuje a všechny situace, jichž se dotýká. Chci pouze poukázat na nejčastější případy vypořádání a nastínit charakteristiku vypořádání, jako základního právního institutu sloužícího k uspořádání majetkových poměrů jednak zrušených společenství, jednak v jiných obdobných případech.

Ve své práci se také věnuji institutům vypořádání v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. Ačkoliv občanský zákoník č. 89/2012 Sb. je již platný a bude účinný od roku 2014, je nepochybné, že ještě po dlouhou dobu se v praxi spolu budou setkávat oba dva občanské zákoníky.

Jak se vyvíjel občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve světle změn ve společnosti, vyvíjelo se i vypořádání.¹ V občanském zákoníku č. 40/1964 Sb., se vypořádání objevovalo v ustanoveních týkajících se zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví (v ustanoveních § 141 a 142), dále u bezpodílového spoluvlastnictví při jeho zániku (v ustanoveních § 149 a 150), u práva osobního užívání (ustanovení § 209, které se dále promítalo ještě v ustanoveních § 213, 215 a 218). Ze zákona docházelo k vypořádání práva osobního užívání vždy, když docházelo k převodu nemovitosti, která se nacházela na pozemku.^{2, 3}

Vypořádání se dále objevovalo i u dědictví, protože občanský zákoník ve svém původním znění počítal s rozdělením pozůstalosti mezi dědice a vypořádáním všech dědiců autoritativním rozhodnutím státního notářství. Zákon sice upřednostňoval dohodu, ale v případě, že dědici nebyli schopni této dohody dosáhnout, rozhodlo státní notářství z moci úřední.

Současně se změnami, ke kterým docházelo ve společnosti a jež se týkaly především majetkových poměrů, měnil se i občanský zákoník. První významná novela

¹ Bičovský Jaroslav, Základní předpisy občanskoprávní, Orbis Praha 1974

² Bičovský, Jaroslav, Milan Holub a Milan Pokorný. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha: Linde, 2009, strana 27

³ V případě, že docházelo k převodu stavby, pak obligatorní součástí smlouva o převodu stavby, byla dohoda o vypořádání práva osobního užívání k pozemku. Bez této dohody vlastnické právo ke stavbě nebylo možné převést.

občanského zákoníku, která byla provedena zákonem č. 131/1982 Sb. se dotkla ustanovení o podílovém spoluvlastnictví, kdy se v zákoně objevuje možnost zamítnout žalobu na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví a dále možnost zřídit věcné břemeno při vypořádávání spoluvlastnictví reálným rozdělením. Touto novelou byl do občanského práva opět inkorporován institut věcného břemene a vydržení. Novela se dotkla i vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, kdy bylo do zákona vtěleno vypořádání ze zákona uplynutím určitého času.⁴

Nejvíce změn v občanském zákoníku přišlo po roce 1989. Nejvýznamnější novela, veřejností označovaná za velkou, je novela č. 509/1991 Sb., zákon účinný od 1. 1. 1992. Tato novela ovlivnila i podílové spoluvlastnictví, zejména způsob rozhodování spoluvlastníků o hospodaření se společnou věcí a jejich právo obrátit se na soud v případech, že nedosáhnou shody. Dále byl nově upraven převod spoluvlastnického podílu s tím, že novela zavedla zákonné předkupní právo spoluvlastníků. Pokud jde o bezpodílové spoluvlastnictví manželů, bylo touto novelou rozšířeno negativní vymezení bezpodílového spoluvlastnictví – změna byla provedena v souvislosti s restitucemi. S úmyslem odstranit přílišnou rigiditu ustanovení o manželském majetkovém právu bylo manželům umožněno modifikovat rozsah majetku, který byl součástí bezpodílového spoluvlastnictví, a to v ustanovení § 143a.

Novela se dotkla také vypořádání dědictví: odstranila autoritativní vypořádání dědictví státním notářstvím a nahradila je pouhým potvrzením nabytí dědictví podle dědických podílů. Do občanského zákoníku byl také inkorporován institut bezdůvodného obohacení nahrazující termín „neoprávněný majetkový prospěch“.

Ze zákona bylo vypuštěno ustanovení § 457 odst. 2 a 3 uvádějící, že na návrh prokurátora může být vysloveno, že plnění přijaté z neplatného právního úkonu, který svým obsahem nebo účelem vědomě odporuje zákonu, připadá státu. Jednalo se o konfiskační ustanovení zákona, které sloužilo k zabavování majetku osobám, které byly režimu nepohodlné, popřípadě nabyvatelům majetku od osob, které opustily republiku bez povolení a ještě před tím svůj majetek zpeněžily.⁵

Další významnou změnu přinesla novela zákona o rodině, která zároveň novelizovala občanský zákoník. Jednalo se o novelu, která nabyla účinnosti od 1. 8.

⁴ Dvořák Jan, Spáčil Jiří – Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, Praha ASPI 2011, s. 43

⁵ viz občanský zákoník ve znění před novelou a ve znění současném

1998 a která přinesla institut společného jmění manželů.⁶ Spolu s tímto institutem novela zavedla i možnost vypořádat společné jmění manželů za trvání manželství, a to písemnou dohodou podle ustanovení § 24a zákona o rodině. To, co je shora uvedeným institutům společné, je právě možnost vypořádání. Tento okamžik ale nastává u každého z těchto institutů z různých důvodů, na základě různých skutečností. U podílového spoluvlastnictví to je vždy, když dojde k zániku, respektive zrušení spoluvlastnictví. U společného jmění se tato doba může od doby zániku lišit.

U bezdůvodného obohacení k vypořádání dochází v okamžiku, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil.

Vypořádání samo odráží v sobě společenské poměry. Například vypořádání podílového spoluvlastnictví bylo do roku 1990 provázeno problémem spočívajícím v tom, že ceny nemovitostí, po nichž byla velká poptávka neodpovídající malé nabídce, byly záměrně stlačovány cenovým předpisem, aby stát v případě konfiskace nemovitosti mohl vyplatit co nejnižší neoprávněný majetkový prospěch druhému účastníku smlouvy. Skutečnost, že před rokem 1990 byla cena nemovitostí stanovena cenovým předpisem, deformovala trh s nemovitostmi, ale zároveň také poměry mezi kontraktanty, protože faktická cena nemovitostí se od ceny uvedené ve smlouvě naprosto odlišovala, a finanční prostředky, za které byly nemovitosti reálně prodávány a kupovány, byly předávány načerno, tedy v jiné výši, než smlouva uváděla. Jestliže bylo například spoluvlastnictví zrušeno a vypořádáno a nemovitost byla přikázána jednomu ze spoluvlastníků do výlučného vlastnictví za náhradu, docházelo ke křivdám, neboť náhrada, za kterou byly nemovitosti přikazovány, vůbec neodpovídala jejich tržní ceně. Ve sporech o vypořádání podílového spoluvlastnictví se tedy spoluvlastníci vždy bránili přikázání nemovitosti do výlučného spoluvlastnictví druhého z nich, protože by tak ztratili velkou majetkovou hodnotu. Stejný problém samozřejmě ovlivňoval i vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví. Problém cen, které neodpovídaly realitě, se netýkal jen nemovitostí, ale i jiných předmětů, jako byly například starožitnosti nebo osobní automobily. Jak se po listopadu 1989 narovnávaly majetkové poměry, začaly odpovídat realitě, měnila se i judikatura, která tento vývoj odráží. Nejprve se určovala administrativní cena majetku, později se určovala cena obvyklá, tedy cena, za kterou se věc dala na trhu běžně koupit. V současnosti je situace právě opačná, protože

⁶ Bičovský, Jaroslav, Milan Holub a Milan Pokorný. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha: Linde, 2009,

nemovitosti mají vysokou hodnotu a spoluvlastníci, případně ten, kdo má druhého vyplácet, nemají dostatek peněz na výplatu. Změna určování cen se projevila i u vypořádávání družstevních podílů v případě vypořádání společného jmění manželů, a to tak, že cena družstevního bytu se odvíjí od ceny bytu jako nemovitosti, a nikoliv již od zůstatku členského vkladu.⁷

⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 717/1999

1. Vypořádání nároků mezi vlastníkem pozemku a vlastníkem stavby, neoprávněná stavba

V českém občanském právu neplatí od roku 1950 zásada *superficies solo cedit*. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. v ustanovení § 120 výslovně stanoví, že stavba není součástí pozemku, což umožňuje, aby vlastníkem pozemku a vlastníkem stavby na něm stojící byly různé osoby. Občanský zákoník č. 89/2012 se ke klasické občanskoprávní zásadě *superficies solo cedit* opět navrácí s předpokladem, že se do budoucna eliminuje celá řada sporů, které ustanovení § 120 aktuálně účinného občanského zákoníku porušením této zásady vyvolává⁸, zároveň ovšem zavádí právo stavby jako věcné právo umožňující využít cizího pozemku ke stavbě.

Institut vypořádání neoprávněné stavby byl do českého právního řádu zaveden dnes účinným občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. Předchozí právní úprava tento institut neznala a obdobné případy byly řešeny analogicky podle ustanovení občanského zákoníku z roku 1950 řešících nabytí vlastnictví zpracováním. Při posuzování toho, zda se jedná o neoprávněnou stavbu, je třeba postupovat podle právní úpravy platné v době zřízení stavby⁹, případné vypořádání se pak řídí právní úpravou platnou v době rozhodování soudu o neoprávněné stavbě.¹⁰ Toto se ovšem může týkat pouze stavby, která vznikla až za účinnosti občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. Vznikla-li stavba před 1. dubnem 1964, bude vztah mezi vlastníkem pozemku a vlastníkem stavby posuzován podle tehdy platného zákona č. 141/1950 a v úvahu připadá užití úpravy týkající se zpracování věci (soud tak může uložit, aby každému bylo vráceno to, co je jeho). Přestože právní úprava z roku 1950 institut neoprávněné stavby výslovně neupravovala, počítala s její existencí, jelikož se občanský zákoník z roku 1950 vzdal zásady *superficies solo cedit*, když v ustanovení § 155 umožnil, aby vlastníkem stavby byla osoba odlišná od vlastníka pozemku. Avšak k tomu, aby za účinnosti občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. byl stavebník oprávněn zřídit si vlastní trvalou stavbu na pozemku, který nevlastnil, bylo třeba splnit zákonem stanovené podmínky. Kromě případů trvalého užívání pozemku tzv. socialistickými právníckými osobami podle §

⁸ Eliáš, Karel- Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Sagit, 2012., str. 535

⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1910/2003,

¹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2392/99

158 občanského zákoníku č. 141/1950 Sb. ke zřízení stavby na cizím pozemku bylo nezbytné mít právo stavby (§ 159 a násl.)¹¹. Právní úprava z roku 1950 počítala s neoprávněnou stavbou, ačkoliv ji výslovně neupravovala, nicméně neobsahovala přímou úpravu vztahů z tzv. neoprávněné stavby vyplývajících. Pokud se účastníci nedohodli, postupovalo se při vypořádání neoprávněné stavby přiměřeně podle ustanovení §125 a násl. občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., která řeší otázku nabytí vlastnictví zpracování cizí věci, smísením či sloučením věcí různých vlastníků a která upravují postup při řešení vzniklého vztahu podle daných hledisek.

Podle dřívější judikatury¹² nešlo o neoprávněnou stavbu ani tehdy, pokud byla tato stavba zřízena tzv. socialistickou organizací před 1. 1. 1992¹³. Ustálená judikatura nepřipouštěla postup podle ustanovení tehdejšího § 221 („Zřídí-li na pozemku stavbu občan, který není oprávněn pozemek užívat anebo který je oprávněn ho užívat k jinému účelu, rozhodne o vlastnictví ke stavbě soud. Stavebníkovi může však vlastnictví ke stavbě přiznat, jen jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné. Soud může též rozhodnout, že stavebník je povinen stavbu na svůj náklad odstranit.“¹⁴) Toto ustanovení hovoří o občanovi, nikoli o organizaci, a podle názoru starší judikatury tak připouští vypořádání neoprávněné stavby jen v případě, že byla zřízena občanem. Byla-li stavba zřízena socialistickou organizací, nemůže být vypořádána podle ustanovení § 221, a to přesto, že se jedná o stavbu neoprávněnou. V úvahu připadala pouze náhrada škody.

Tento právní názor byl překonán rozhodnutím velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČR,¹⁵ které připouští, aby bylo vypořádání neoprávněné stavby provedeno podle ustanovení § 135c občanského zákoníku, pokud byl postup při zřízení stavby tzv. socialistickou organizací na cizím pozemku od počátku neoprávněný.¹⁶

V případě, že stavba není neoprávněná, připadá v úvahu ochrana vlastnického práva podle § 126 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. žalobou na odstranění stavby,

¹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. Cdo 469/2003

¹² Např. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 1910/2003, ze dne 4. 12. 2003

¹³ Novelou občanského zákoníku č. 509/1991 Sb. bylo odstraněno nerovné postavení účastníků občanskoprávních vztahů a byla odstraněna preference tzv. socialistického společenského vlastnictví. Dosavadní § 221 byl nahrazen § 135c, který umožňuje vypořádání neoprávněné stavby bez ohledu na to, zda byla zřízena fyzickou, či právnickou osobou.

¹⁴ Málek, Alois. *Občanský zákoník a předpisy související*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1964.

¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 31 Cdo 606/2004

¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 31 Cdo 606/2004

jíž se může domáhat vlastník pozemku, protože ustanovení § 135c je ve vztahu speciality k ustanovení § 126.¹⁷ Ač je tato žaloba označována jako žaloba „na odstranění stavby“, petit musí znít „na vyklizení pozemku“. Domáhat se odstranění stavby je v tomto případě možné jen za předpokladu, že se jedná o stavbu černou nebo dočasnou

O neoprávněnou stavbu se nejedná v případě, že byla zřízena v souladu s občanským právem, ale důvody oprávněnosti dodatečně odpadly. Jestliže stavba vznikla na cizím pozemku na základě některého obligačního práva, které později zaniklo, nejedná se o stavbu neoprávněnou, ale je možné se odstranění stavby formou žaloby na vyklizení pozemku domáhat na základě ustanovení § 126 odst. 1 občanského zákoníku, jelikož stavebník zasahuje do vlastnického práva majitele pozemku.¹⁸

¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 255/2001

¹⁸ R 72/2000 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek,

1.1. Neoprávněná stavba podle občanského zákoníku č. 40/1964

Dnes účinný občanský zákoník definuje a upravuje neoprávněnou stavbu v části druhé týkající se věcných práv, v ustanovení § 135 c a násl. takto:

- (1) Zřídí-li někdo stavbu na cizím pozemku, ač na to nemá právo, může soud na návrh vlastníka pozemku rozhodnout, že stavbu je třeba odstranit na náklady toho, kdo stavbu zřídil (dále jen "vlastník stavby").
- (2) Pokud by odstranění stavby nebylo účelné, přikáže ji soud za náhradu do vlastnictví vlastníku pozemku, pokud s tím vlastník pozemku souhlasí.
- (3) Soud může uspořádat poměry mezi vlastníkem pozemku a vlastníkem stavby i jinak, zejména též zřídit za náhradu věcné břemeno, které je nezbytné k výkonu vlastnického práva ke stavbě.

Z tohoto ustanovení vyplývá, že je tedy třeba práva vázající se k neoprávněné stavbě vypořádat mezi stavebníkem, tedy vlastníkem stavby a mezi vlastníkem pozemku, na kterém tato neoprávněná stavba stojí.

Neoprávněnou stavbou se rozumí stavba, která byla zřízena na cizím pozemku, aniž k tomu měl stavebník občanskoprávní titul, jímž je například právo věcného břemene, nebo právo držby či souhlas vlastníka pozemku.¹⁹

Takovým právem může být i právo stavby, které lze sjednat smlouvou jako právo závazkové, přestože není výslovně zákonem upraveno.²⁰ Čili nejde o právo stavby v klasickém a obvyklém slova smyslu. Pokud je stavitel v dobré víře, že má oprávnění ke stavbě na konkrétním pozemku, pak se k tomu přihlíží, jelikož oprávněný držitel práva k pozemku má stejná práva jako vlastník pozemku; nemusí se zde jednat vždy jen o přesvědčení o tom, že mu patří vlastnické právo, ale i jiné právo, jež umožňuje zřídit stavbu.

„Neoprávněnost“ stavby lze dodatečně zhojit, a to uzavřením smlouvy mezi vlastníkem pozemku a stavebníkem, na jejímž základě vznikne stavebníkovi věcné nebo obligační právo umožňující mít stavbu na cizím pozemku. Právo na odstranění stavby se nepromlčuje, a proto není možné, aby vlastník pozemku pozbyl práva domáhat se

¹⁹ Jehlička, Oldřich, Jiří Švestka a Marta Škárová. *Občanský zákoník: komentář*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, 1448 s. Beckova edice Komentované zákony

²⁰ Jehlička, Oldřich, Jiří Švestka a Marta Škárová. *Občanský zákoník: komentář*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, 1448 s. Beckova edice Komentované zákony, s. 471.

odstranění neoprávněné stavby pouhým uplynutím času, tím, že by stavbu na pozemku trpěl.²¹

I v případě, že je stavba na cizím pozemku jen částečně, je stavbou neoprávněnou a je tedy možné domáhat se odstranění části stavby nebo zřízení věcného břemene. Nelze se ovšem domáhat příkázání stavby do vlastnictví vlastníka pozemku, jestliže je tato stavba částečně umístěna mimo tento pozemek.²², protože by tak došlo k zásahu do práva vlastníka dalšího pozemku.²³

Skutečnost, že vlastník pozemku věděl o stavbě a stavba byla postavena na základě stavebního povolení, na faktu, že se jedná o neoprávněnou stavbu, nic nemění.

V této souvislosti je nutné upozornit na rozdíl mezi stavbou černou a stavbou neoprávněnou, který často uniká i mnohým praktikujícím právníkům. Zatímco „černá stavba“ je stavba postavená bez stavebního povolení, „stavba neoprávněná“ je stavba postavená bez souhlasu vlastníka pozemku, či takové osoby, která je oprávněna s pozemkem nakládat i tak, že má právo na něm nechat zřídit stavbu. V prvním případě situaci řeší stavební úřad, v tom druhém je třeba, aby se ochrany domáhal sám vlastník pozemku (a nikoli například nájemce).

Postaví-li někdo bez právního důvodu – neoprávněně stavbu na cizím pozemku, je třeba, aby právní vztahy s vlastníkem pozemku napravil, aby se s ním vypořádal.

Právo na vypořádání neoprávněné stavby se nepromlčuje. Zákon připouští několik způsobů úpravy poměrů k neoprávněné stavbě. Vlastník pozemku může podat žalobu na vypořádání neoprávněné stavby, čímž se míní zejména odstranění stavby či její příkázání do vlastnictví majitele pozemku za náhradu, a to proti vlastníkovi této stavby, zatímco vlastník stavby se logicky může domáhat úpravy poměrů k stavbě podle ustanovení § 135c odstavce 3, tedy zejména zřízením věcného břemene.²⁴ Z judikatury²⁵ vyplývá, že vlastník stavby se nemůže domáhat vypořádání neoprávněné stavby jinou formou, než takovou, jaká je umožněna ustanovením odstavce 3 § 135c. Toto ustanovení umožňuje zřízení věcného břemene a eventuálně i jiný způsob vypořádání. Mám však za to, že vlastník stavby si nemůže tento „jiný způsob“ vykládat tak, že by například požadoval příkázání pozemku do svého vlastnictví bez ohledu na

²¹ tamtéž

²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1875/98

²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2612/2003

²⁴ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře, str. 722

²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1987/2005

stanovisko vlastníka pozemku. Toto vyplývá i z toho, že je třeba brát v úvahu hlavně ochranu práv vlastníka pozemku, do nichž vlastník stavby neoprávněně zasáhl vybudováním stavby. I samotné zřízení věcného břemene ve prospěch stavebníka je vnímáno jako mimořádné opatření, jež bude aplikováno pouze výjimečně, protože se fakticky jedná o nucené omezení vlastnického práva.²⁶ Dle mého názoru by také bylo vhodné, aby se brala v úvahu otázka dobré víry stavebníka, protože by bylo zvláštní, kdyby bylo umožněno stavebníku, tedy osobě, která se dopustila neoprávněného zásahu - a to ještě nepoctivě- do práv vlastníka pozemku, aby se domáhal ochrany svých práv právě proti vlastníkovi pozemku.

Jelikož je řízení o vypořádání neoprávněné stavby řízením, kde z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, není soud vázán návrhem účastníků, a pokud posoudí žalobcem navržené vypořádání jako nepřijatelné, musí upravit vztah mezi účastníky i jiným způsobem vyplývajícím ze zákona. Pokud soud dojde k závěru, že se jedná o neoprávněnou stavbu, nelze žalobu zamítnout,²⁷ a to ani pro rozpor s dobrými mravy. Zamítnutí žaloby pro rozpor s dobrými mravy by přicházelo v úvahu při ochraně vlastnického práva podle ustanovení § 126, ale nikoli v tomto případě, kdy zákon vyžaduje, aby soud rozhodl bez ohledu na obsah návrhu účastníků (přítom i samotné zřízení stavby na cizím pozemku bez oprávnění lze považovat za rozporné s dobrými mravy).²⁸

Pokud jde o způsob vypořádání neoprávněné stavby, postupuje se dle pořadí, v jakém zákon vypočítává jednotlivé způsoby vypořádání. Protože se jedná při zřízení neoprávněné stavby o neoprávněný zásah do práva vlastníka pozemku, chrání zákon především vlastníka pozemku jako toho, komu vznikla zásahem do práva újma. Jako první způsob vypořádání neoprávněné stavby připadá v úvahu odstranění stavby, o kterém může soud rozhodnout na návrh vlastníka pozemku, že stavbu je třeba odstranit

²⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1627/1999

²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, 22 Cdo 854/2005

²⁸ Ačkoliv Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 10. 11. 2000, sp. zn. 22 Cdo 740/99 připouští zamítnutí žaloby pro rozpor s dobrými mravy, jsou podmínky natolik striktní, že v praxi k tomu nebude docházet: „Při posuzování podmínek pro aplikaci § 3 odst. 1 obč. zák je však vždy třeba brát v úvahu princip vlastnické svobody, vyjádřený též v čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, podle které vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu. Z tohoto principu vyplývá i právo vlastníka neužívat věc, pokud mu její užívání není uloženo zákonem. Zamítá-li soud vlastnickou žalobu proto, že uplatnění práva vlastníka na ochranu je v rozporu s dobrými mravy, jde v podstatě o případ nuceného omezení vlastnického práva (byť v případě, že se změnila skutkové okolnosti, které vedly k zamítnutí žaloby, může se vlastník opět u soudu domáhat ochrany). Nelze sice vyloučit, že uplatnění práva vlastníka bránit se proti neoprávněným zásahům může být v konkrétním případě v rozporu s dobrými mravy; půjde však vždy o výjimečné případy, kdy výkon práva vážně poškodí uživatele věci, aniž by vlastníkovi přinesl odpovídající prospěch, a vyhovění žalobě by se dotýkalo zvlášť významného zájmu žalovaného (zpravidla jde o zajištění bydlení).“

na náklady toho, kdo ji zřídil. Soud odstranění stavby nařídí především v případech, kdy došlo k porušení povinností zvláště hrubým způsobem, například stavebník jednal v rozporu s dobrými mravy a ve zlé víře.

K nařízení odstranění stavby se nepřistoupí v případě, že to není účelné. Podle ustálené judikatury při rozhodování o odstranění stavby soud přihlíží zejména k povaze a rozsahu hospodářské ztráty, která by odstraněním stavby vznikla, k tomu, zda vlastník stavby a jeho rodina ve stavbě bydlí, či nikoliv, jaký je rozsah zastavění pozemku, jakož i k tomu, zda vlastník stavby věděl, že staví na cizím pozemku. Soud porovnává hospodářskou a jinou ztrátu, která by odstraněním stavby vznikla, se zájmem na dalším využití stavby. Přihlíží se i k důvodům, pro které vlastník pozemku nezakročil proti neoprávněné stavbě v době její výstavby, a pokud vlastník pozemku o výstavbě neoprávněné stavby věděl též k době, která od zřízení uplynula.²⁹ Soud také zkoumá, zda nejde o šikanózní jednání vlastníka pozemku, který prodlévá s uplatněním práva až do chvíle, kdy je stavba dostavěna.³⁰ V tomto případě by mohlo jít o jednání v rozporu s dobrými mravy, což neznamená, že by žaloba měla být zamítnuta, ale pouze to, že by měl soud zvolit jiný způsob vypořádání neoprávněné stavby, než je její odstranění. Ekonomická nevhodnost (neúčelnost) odstranění stavby je z hlediska posouzení veřejného zájmu sama o sobě nepostačující.³¹

Pokud převáží účelové hledisko zachování stavby a odstranění stavby nebude shledáno vhodným, přikáže soud stavbu do vlastnictví vlastníku pozemku, a to samozřejmě za náhradu a pokud s tím vlastník pozemku bude souhlasit.³² Nejúčelnější variantu vypořádání neoprávněné stavby - a nemusí se vždy jednat o účelnost ekonomickou - volí vlastník pozemku ve své žalobě. Vlastník pozemku v roli žalobce nemusí postupovat v pořadí, které je stanovené zákonem, může zvolit jakýkoli ze zákonem nabízených způsobů vypořádání. Nutno však podotknout, že soud není vázán návrhem účastníků, protože řízení o vypořádání neoprávněné stavby je řízením, kde z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

Pokud se vlastník pozemku domáhá v první řadě přikázání stavby do svého vlastnictví, a její odstranění požaduje v případě, že by návrhu na přikázání do vlastnictví

²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, 22 Cdo 4667/2010

³⁰ R 23/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek,

³¹ I. ÚS 198/95 ze dne 28. 03. 1996

³² Jehlička, Oldřich, Jiří Švestka a Marta Škárová- *Občanský zákoník: komentář*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, 1448 s. Beckova edice Komentované zákony, str. 471.

nebylo vyhověno, může soud nařídít odstranění stavby, pouze když nejsou splněny podmínky k přikázání stavby.³³

V úvahu připadá také přikázání pozemku zastavěného neoprávněnou stavbou - za náhradu a se souhlasem majitele pozemku - do vlastnictví stavebníka, v tomto případě i proti jeho vůli, jelikož se jedná o jakousi formu sankce za zásah do práva.³⁴

Ne vždy je namístě odstranění stavby či přikázání stavby do vlastnictví. Zákon nevyklučuje jiné uspořádání poměrů, než to uvedené v občanském zákoníku a je na soudu, aby našel v každém případě to nejvhodnější řešení a to takové, které bude v souladu s ustanovením § 135c a s principy občanského práva. Podmínkou je souhlas vlastníka pozemku. Je možné například zřídit za náhradu věcné břemeno, které je nezbytné k výkonu vlastnického práva ke stavbě (např. věcné břemeno cesty přes pozemek např.). V případě zřízení věcného břemene je třeba stanovit výši náhrady za jeho zřízení. Nevychází se pouze z ceny, za kterou by bylo možné v daném místě a čase dosáhnout zřízení věcného břemene smlouvou, v potaz se bere také skutečnost, že vlastník pozemku byl omezen proti své vůli, případně bez svého vědomí a dále se přihlíží k okolnostem, za kterých byla stavba neoprávněně zřízena, a k újmě postihující vlastníka pozemku.

³³ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře., s. 722

³⁴ R 42/ 2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek,

1.2. Neoprávněná stavba a právo stavby podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

Přijetím občanského zákoníku č. 89/2012 se české právo vrací v ustanovení § 506³⁵ opět k zásadě *superficies solo cedit* a stavba se tak stává součástí pozemku. Problémy, jež s sebou nese dnes účinná právní úprava, která se touto zásadou neřídí, řeší návrh nového občanského zákoníku v ustanoveních přechodných a závěrečných oddílů 5, věnovaného věcným právům. Pokud v den nabytí účinnosti zákona byl vlastník pozemku a vlastník stavby stejný, stává se tato stavba součástí pozemku, na němž je zřízena a přestává tak být samostatnou věcí; pokud se v budoucnosti vlastníkem pozemku a stavby stane stejná osoba, přestane být stavba samostatnou věcí a stane se součástí pozemku. Jestliže jsou ke dni nabytí účinnosti zákona vlastník pozemku a vlastník stavby různí, stavba se součástí pozemku nestává, a to ani tehdy, pokud je stavba ve spoluvlastnictví a jeden ze spoluvlastníků je zároveň vlastníkem, či spoluvlastníkem pozemku, na kterém stavba stojí.³⁶ Toto ustanovení platí i pro stavbu, která ještě zřízena nebyla, ale má být zřízena na základě věcného práva vzniklého před nabytím účinnosti zákona či na základě smlouvy uzavřené před nabytím účinnosti zákona.

Vlastníkovi pozemku dnem účinnosti zákona vzniká ke stavbě, která není součástí pozemku, předkupní právo a vlastníkovi této stavby stejně tak vzniká předkupní právo k pozemku. Je-li možné oddělit část pozemku se stavbou aniž to podstatně ztíží jejich užívání a požívání, vztahuje se předkupní právo pouze na takovou část pozemku. Toto předkupní právo nelze vyloučit ujednáním. Nová úprava chrání práva třetích osob, když stanoví, že v případě, kdy bylo vlastnické právo k pozemku zcizeno třetí osobě, která byla v dobré víře, že stavba je součástí pozemku, přestane být stavba samostatnou věcí a součástí pozemku se stane. Vlastník stavby má vůči zciziteli právo na náhradu ve výši ceny stavby ke dni zániku vlastnického práva. Případné zástavní právo, které vázlo na stavbě, přechází na pohledávku na tuto náhradu. Pokud

³⁵ § 506

(1) Součástí pozemku je prostor nad povrchem i pod povrchem, stavby zřízené na pozemku a jiná zařízení (dále jen „stavba“) s výjimkou staveb dočasných, včetně toho, co je zapuštěno v pozemku nebo upevněno ve zdech.

(2) Není-li podzemní stavba nemovitou věcí, je součástí pozemku, i když zasahuje pod jiný pozemek.

³⁶ Maršala, Matěj - Nový občanský zákoník - věcná práva a možné problémy. www.epravo.cz [online]. [cit. 2012-01-04]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/novy-obcansky-zakonik-vecna-prava-a-mozne-problemy-79509.html>

stavbu nebo pozemek zatěžuje věcné právo a jeho povaha vylučuje, aby se stavba stala součástí pozemku, po dobu trvání věcného práva se stavba jeho součástí nestane (§ 3054 a násl.).

I občanský zákoník č. 89/2012 Sb. počítá s možností, že dojde k tomu, že někdo zřídí neoprávněně stavbu na cizím pozemku (§1083 a násl.). V takovém případě připadá stavba vlastníkovu pozemku. Pro vypořádání mezi stavebníkem a vlastníkem pozemku je rozhodné, zda osoba, která zřídila stavbu na cizím pozemku, byla, či nebyla v dobré víře. Pokud taková osoba v dobré víře byla, musí se s ní vlastník pozemku vypořádat a nahradit jí účelně vynaložené náklady. Pokud stavebník v dobré víře nebyl, má stejná práva a povinnosti jako nepřikázaný jednatel, což pravděpodobně znamená to, že bude mít právo na náhradu účelně vynaložených nákladů v případě, že jeho jednání bylo k užtku, tedy pokud došlo k zhodnocení pozemku. Jestliže užitek není převážný (a k zhodnocení pozemku nedošlo, nebo byl přímo znehodnocen), mohl by vlastník pozemku požadovat po stavebníkovi, aby vše uvedl do předešlého stavu, a pokud to není možné, aby nahradil škodu. Situace se tedy bude lišit podle konkrétních okolností konkrétních případů. Další možností je, že soud na návrh vlastníka pozemku rozhodne, že ten, kdo zřídil stavbu na cizím pozemku, ač na to neměl právo, musí vlastním nákladem stavbu odstranit a uvést pozemek do předešlého stavu. I v tomto případě je významné, zda došlo ke zřízení stavby v dobré víře. Projevem zásady *vigilantibus iura* je ustanovení § 1086, které říká, že kdo v dobré víře zřídil na cizím pozemku stavbu, má právo domáhat se po vlastníku pozemku, který o zřizování stavby věděl a bez zbytečného odkladu ji nezakázal, aby mu pozemek převedl za obvyklou cenu. Ovšem i vlastník pozemku má právo požadovat po stavebníkovi, aby pozemek za obvyklou cenu koupil. Na návrh některé ze stran soud přikáže pozemek do vlastnictví stavebníka a rozhodne o jeho povinnosti zaplatit vlastníku pozemku náhradu. Zvláštním případem neoprávněné stavby je tzv. přestavek, kdy nepatrná část stavby postavené na vlastním pozemku přesahuje na pozemek cizí (§ 1087). Pokud k tomuto přesahu došlo v dobré víře, stane se část pozemku zastavěná přestavkem vlastnictvím zřizovatele stavby, který vlastníku pozemku nahradí zastavěnou část pozemku obvyklou cenou. Pokud k vzniku přestavku nedošlo v dobré víře, zastavěná část pozemku do vlastnictví stavebníka nepřechází a v úvahu přichází i možnost, že se vlastník pozemku bude domáhat odstranění stavby.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. se v části třetí, dílu 5 věnovaném věcným právům k cizím věcem vrací opět k právu stavby, které z občanského práva zmizelo v roce 1964 přijetím občanského zákoníku. Úprava občanského zákoníku č. 89/2012 vychází převážně ze zákona č. 88/1947 Sb. o právu stavby, ale inspirovala se také zákonnými úpravami jiných evropských států a návrhem koncepce občanského zákoníku z roku 1996.³⁷ Právo stavby má být upraveno jako právo věcné, převoditelné a dědičné, umožňující stavbu na cizím pozemku se souhlasem vlastníka pozemku a pouze jako právo dočasné, které může být zřízeno nejvýše na dobu 99 let. Doba, na kterou je právo stavby zřízeno, může být prodloužena, ovšem jen se svolením osob, které jsou zapsány se svými zatíženími na nemovité věci zatížené právem stavby. Osoba, které právo stavby svědčí, je označována jako stavebník. Zatímco koncepce z roku 1996 považovala stavbu za příslušenství práva stavby, podle občanského zákoníku č. 89/2012 bude stavba postavené na základě práva stavby součástí práva stavby a právo stavby bude nemovitostí (v ustanovení § 1242; toto pojetí odpovídá zásadě *superficies solo cedit*, tak jak je vyjádřena v ustanovení § 506: „(1) Součástí pozemku je prostor nad povrchem i pod povrchem, stavby zřízené na pozemku a jiná zařízení (dále jen ‚stavba‘) s výjimkou staveb dočasných, včetně toho, co je zapuštěno v pozemku nebo upevněno ve zdech.“).

Právo stavby lze zřídit jak ke stavbě již postavené, tak ke stavbě, která ještě postavena není, ale vždy pouze ke stavbě celé, a nikoli jen k její části. Ustanovení § 1241 vylučuje zřízení práva stavby k pozemku, na kterém vázne právo přičící se účelu stavby. Právo stavby se nabývá smlouvou, vydržením (v tomto případě se právo stavby nabývá na dobu 40 let a je možné, aby soud tuto dobu zkrátil či prodloužil, jsou-li pro to spravedlivé důvody) nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci, stanoví-li to zákon (to je možné například na základě ustanovení § 1145 při zrušení a vypořádání spoluvlastnictví rozdělením společné věci). Ke vzniku práva stavby dochází zápisem do veřejného seznamu. Právo stavby je možné zřídit jak bezúplatně, tak za úplatu. Pokud je právo stavby zřízeno za úplatu a úplata se poskytuje v pravidelných, opakujících se dávkách, je označována jako stavební plat a zatěžuje právo stavby jako reálné břemeno (§ 1247).

³⁷ Eliáš, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Sagit, 2012, str. 535

Právní poměry z práva stavby jsou ve 3. pododdílu upraveny tak, že stavebník má k stavbě stejná práva jako vlastník a k pozemku stejná práva jako poživatel, může mu být uloženo, aby stavbu provedl v určité lhůtě, je povinen stavbu udržovat v dobrém stavu, případně ji i pojistit. Vlastník si může vyhradit, že k určitému jednání stavebníka je nezbytný jeho souhlas, např. k provedení stavby, k jejímu nájmu, zcizení, k zatížení práva stavby (tato výhrada se zapíše do veřejného seznamu), na druhou stranu nemůže svůj souhlas odeprít tehdy, jestliže jednání nejsou k jeho újmě. Právo stavby lze převést, zatížit, přechází na dědice či jiného univerzálního nástupce (§1252 a §1253). Ze zákona má stavebník předkupní právo k pozemku a vlastník pozemku překupní právo k stavbě, ale je možné, aby si strany ujednaly něco jiného. Toto ujednání se zapíše do veřejného seznamu.

Při zániku práva stavby uplynutím doby, na kterou bylo zřízeno, se stavebník s majitelem pozemku vypořádají a to tak, že vlastník pozemku dá stavebníkovi za stavbu náhradu ve výši jedné poloviny hodnoty stavby v době zániku práva stavby. I toto je možné ujednáním stran vyloučit, popřípadě určit částku v jiné výši. Tato kompenzace vyjadřuje jednak to, že došlo ke zhodnocení pozemku, na kterém stavba stojí jednak to, že stavebník „ztrácí“ stavbu.³⁸

Případné vypořádání při zániku práva stavby před uplynutím doby, na kterou bylo sjednáno občanský zákoník č. 89/2012 Sb. neřeší. Pokud dojde k zániku práva stavby tím, že se ho stavebník zřekne, může vlastník zatíženého pozemku právo stavby převést na dobu, která ještě neuplynula na sebe, či jinou osobu.

³⁸ Eliáš, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Sagit, 2012, str. 538

2. Podílové spoluvlastnictví

Spoluvlastnictví vzniká a zaniká stejně jako vlastnictví, jeho subjekty mají stejná práva a povinnosti vyplývající z vlastnického práva, avšak na rozdíl od vlastníka výlučného jsou spoluvlastníci omezeni vlastnickým právem spoluvlastníka. Principy a zásady, které platí pro nabývání vlastnictví, jsou obvykle totožné i pro nabývání spoluvlastnictví. Spoluvlastnictví lze nabýt smlouvou, a to kupní, darovací či jinou, rozhodnutím státního orgánu, děděním nebo na základě jiných skutečností stanovených zákonem.³⁹ Rozhodnutím státního orgánu nejčastěji vzniká spoluvlastnictví usnesením v dědickém řízení nebo na základě rozsudku, kterým je neoprávněná stavba přikázána do vlastnictví spoluvlastníků pozemků. Věc lze nabýt do podílového spoluvlastnictví také rozsudkem, kterým dochází ke zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví či rozsudkem o vypořádání společného jmění manželů, dohodou o vypořádání společného jmění manželů, nebo uplynutím lhůty stanovené pro vypořádání společného jmění manželů. Věc lze do podílového spoluvlastnictví nabýt také vydržením.⁴⁰

Jiné skutečnosti, na jejichž základě lze nabýt spoluvlastnictví a které stanoví zákon, jsou např. zpracování a přírůstek, a to vždy pouze za podmínek zákonem kogentně stanovených. Do spoluvlastnictví, na rozdíl od vlastnictví nelze nikdy nabýt věc nálezem, jelikož nálezce musí věc vždy odevzdat obci, na jejímž území věc našel a nález ze zákona připadne do vlastnictví obci (do novely občanského zákoníku č. 395/2005 Sb. nalezenou věc nabýval vždy stát). Je tedy zjevné, že nabytí do spoluvlastnictví tímto způsobem nepřichází v úvahu.

Předmětem spoluvlastnictví nemusí být jen věc hmotná, ale také nehmotná, jako např. pohledávka nebo imateriální práva, jako je právo autorské, právo k patentu a ochranné známce⁴¹ a služebnosti.

³⁹ Knappová, Marta, Jiří Švestka a Jan Dvořák - *Obc*

. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2005

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 7. 2010, sp. zn. 22 Cdo 4166/2008: „V případě, kdy společnou nemovitost výlučně užívá jeden z podílových spoluvlastníků z titulu podílového spoluvlastnictví, přičemž z omluvitelného důvodu drží současně i sousedící část cizího pozemku, pak naplňuje-li předpoklady vydržení, vydrží takový pozemek v zásadě nikoliv výlučně pro sebe, ale do podílového spoluvlastnictví, tedy i pro ostatní spoluvlastníky podle poměru jejich spoluvlastnictví, tedy i pro ostatní spoluvlastníky podle poměru jejich spoluvlastnických podílů. Tento závěr by neplatil v případě, že by ostatní spoluvlastníci (neužívající předmětný pozemek) nebyli se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že jim předmětný pozemek jako spoluvlastníkům patří.“

⁴¹ viz např. ust. § 8 zák. č. 121/2000 Sb., Autorský zákon, nebo § 8 zák. č. 527/1990 o vynálezech a zlepšovacích návrzích

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. vymezuje podílové spoluvlastnictví v části druhé, hlavě druhé, v ustanoveních § 137 až 142. Podílové spoluvlastnictví znamená existenci ideálních spoluvlastnických podílů na věci a pluralitu vlastníků. Podíl, který je předmětem vlastnictví konkrétního spoluvlastníka, vyjadřuje míru spoluvlastnictví a představuje ideální poměr vlastnictví na celku.

Spoluvlastníci jsou z právních úkonů týkajících se společné věci oprávněni a povinni společně a nerozdílně; velikost jejich spoluvlastnických podílů se promítá ve vzájemných vztazích při hospodaření se společnou věcí. Oprávněni a povinni vůči sobě jsou pouze do výše svého podílu.⁴²

Hlavními znaky spoluvlastnictví je jednota předmětu, nedělitelnost společného práva a četnost subjektů na straně vlastníka. Místo jedné osoby samovlastníka (*domini*) zde je více osob - spoluvlastníků (*condomini*). Spoluvlastníky mohou být jak osoby fyzické, tak osoby právnické, jejich počet může být libovolný. Pokud však věc náleží jednomu subjektu, který je tvořen více osobami, nejedná se o spoluvlastnictví.⁴³

Vlastnické právo k věci náleží po dobu trvání podílového spoluvlastnictví všem spoluvlastníkům. Toto právo se nedělí na individuální práva jednotlivých spoluvlastníků a po dobu trvání spoluvlastnictví nemá žádný ze spoluvlastníků výlučné právo k určité části věci, a to jak ve vztahu k osobám třetím, tak ve vztahu ke spoluvlastníkům. Jedná se o ideální spoluvlastnictví.

To, že se spoluvlastnické právo nedělí na individuální právo jednotlivých spoluvlastníků, se projevuje v hospodaření a nakládání s věcí jako s celkem, protože toto právo podle stávající úpravy svědčí všem spoluvlastníkům, kteří o nakládání s věcí rozhodují na základě společného rozhodnutí. Spoluvlastníci nemají výlučná práva ani *erga omnes*, ani *erga partes*. Je to právě vlastnické právo, které je rozděleno na podíly a nikoliv předmět vlastnického práva, tedy konkrétní věc.

Právo činit právní úkony směřující k převodu svého spoluvlastnického podílu má každý ze spoluvlastníků - je omezen pouze v některých případech předkupním právem ostatních spoluvlastníků. Pluralita subjektů, jakožto zvláštní znak podílového spoluvlastnictví, dala vznik nutnosti speciálně upravit vnitřní vztahy mezi spoluvlastníky. Mezi nimi dochází velmi často ke sporům, nemohou se dohodnout na

⁴² *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře. s. 744

⁴³ Sedláček J., Rouček Fr.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, Praha, Právnické knihkupectví a nakladatelství, V. Linhart, V Praze 1935

způsobu nakládání se společnou věcí, na jejím využití, způsobu a rozsahu užívání předmětu spoluvlastnictví, na braní jeho užitků ve vztahu jednotlivých spoluvlastníků navzájem, mnohdy ani na údržbě a investicích. Problematika neshod při nakládání se společnou věcí a braní užitků není tak četná jako spory ohledně investic do nemovitosti, což se projevuje tím, že tato otázka je stále v praxi a judikatuře řešena méně než otázka vynakládání finančních prostředků v souvislosti s údržbou, rekonstrukcí či technickým zhodnocením předmětu spoluvlastnictví, zvláště pak nemovitostí. Předmětem vlastnictví konkrétního spoluvlastníka je spoluvlastnický podíl, který vyjadřuje právní postavení jednotlivého spoluvlastníka a míru, jakou se podílí na právech a povinnostech, které vyplývají ze spoluvlastnictví ke společné věci. Podíl určuje nejenom jakou měrou se spoluvlastník podílí na užívání společné věci, ale i závazek spočívající ve výši nákladů spojených s užíváním a udržováním společné věci.

Spoluvlastníci si při založení spoluvlastnictví mohou dohodnout různou velikost podílu. V případě, že tak neučiní, se však vychází se z ustanovení § 137 odst. 2 občanského zákoníku, uvádějícího, že pokud není právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak, podíly všech spoluvlastníků jsou stejné.⁴⁴

Tato zásada je však prolomena úpravou v zákoně o vlastnictví bytů v zákoně č. 72/1994 Sb., a to především ustanovením § 8 a § 20 tohoto zákona. Zákon o vlastnictví bytu upravuje kogentně vlastnictví k bytu a s tím související spoluvlastnictví ke společným částem domu a případně i pozemkům. Právní režim takového spoluvlastnictví vždy sleduje právní režim vlastnictví jednotky. Zákon také umožňuje, aby některé společné části domu byly ve výlučném vlastnictví či ve spoluvlastnictví vlastníků některých jednotek. V podílovém spoluvlastnictví vlastníků jednotek jsou tedy společné části domu a s převodem nebo přechodem vlastnictví jednotky dochází vždy k přechodu vlastnického práva ke společným částem domu.⁴⁵ Velikost spoluvlastnických podílů na společných částech domu a pozemcích je přesně určena a řídí se vzájemným poměrem velikosti podlahové plochy jednotky k celkové podlahové ploše všech jednotek v domě. Stejně tak se určuje velikost spoluvlastnického podílu těch společných částí domu, které jsou ve spoluvlastnictví vlastníků pouze některých jednotek.

⁴⁴ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře.s.745

⁴⁵ Selucká Markéta, Petrová Romana: *Vlastnictví bytu* Brno Computer Press, a.s., 2006

Stejná úprava platí v případě, že vlastníci jednotek jsou podílovými spoluvlastníky pozemku, který je nedílnou součástí jednotky.

Spoluvlastnický podíl je tedy vždy ideální podíl na společné věci, a to ať již movité, či nemovité a je zpravidla vyjádřen zlomkem nebo procentem. To však nevylučuje, aby se spoluvlastníci dohodli na reálném užívání společné věci.

Pokud je předmětem spoluvlastnictví soubor věcí, nelze ani v tomto případě hovořit o vlastnictví konkrétních částí celku, protože každá věc z tohoto souboru je předmětem spoluvlastnictví samostatně.

Protože podílové spoluvlastnictví je jediný institut, který umožňuje, aby vlastnické právo k jedné věci vzniklo více osobám na základě různých nabývacích titulů, je podílové spoluvlastnictví nepředvídatelné a spoluvlastnické vztahy se mohou průběžně v době měnit, a to jak v osobách spoluvlastníků, tak i ve výši podílů, a to aniž by mohli ostatní spoluvlastníci jakkoliv ovlivnit či změnit tyto skutečnosti.

Také ustanovení o podílovém spoluvlastnictví bylo změněno velkou novelou občanského zákoníku, provedenou zákonem č. 509/1991 Sb., a to tak, že bylo upraveno, jakým způsobem spoluvlastníci rozhodují o hospodaření se společnou věcí, a bylo zakotveno oprávnění obrátit se na soud při rovnosti hlasů nebo nebylo-li dosaženo většiny. Novelou bylo zásadně posíleno postavení majoritního spoluvlastníka při nakládání se společnou věcí a proto, pokud se jednalo o důležitou změnu společné věci, získali přehlasovaní spoluvlastníci poprvé právo obrátit se na soud.

Nově byla také upravena otázka převodu spoluvlastnického podílu a objevil se termín předkupní právo ostatních spoluvlastníků.

Hodnota velikosti podílu se také promítla do ustanovení § 142 občanského zákoníku, určujícího, že soud má ze zákona povinnost přihlížet při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví k velikosti spoluvlastnických podílů jako k jednomu ze základních a určujících faktorů při rozhodování o přikázání věci za náhradu do výlučného vlastnictví jednoho ze spoluvlastníků.⁴⁶

⁴⁶ Králík Michal, Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha, C. H. BECK, 2011

2.1. Zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. upravuje zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví v ust. § 141 a 142. Podle ustanovení § 141 se spoluvlastníci mohou dohodnout na zrušení spoluvlastnictví a jeho vypořádání. Pokud nedojde k dohodě, spoluvlastnictví zruší a jeho vypořádání provede soud ve smyslu ustanovení § 142 na návrh některého z nich. Jak vyplývá ze zákona, předpokladem vypořádání vzájemných vztahů mezi spoluvlastníky je zrušení podílového spoluvlastnictví, které vypořádání vždy předchází. Přestože jde o dva kroky, jsou vždy v jedné listině. V dohodě je vždy uvedena část, kterou se podílové spoluvlastnictví zruší, a v následující části je uvedeno, jak se vypořádává. V rozsudku se tato skutečnost promítá do dvou rozsudečných výroků.

Účinná právní úprava zná pouze dva postupy zrušení a vypořádání spoluvlastnictví. Dohodou a rozhodnutím soudu. Jiný způsob vystoupení ze spoluvlastnictví neupravuje.⁴⁷ Nicméně možnost spoluvlastníka, který ve spoluvlastnictví setrvávat nechce, se z tohoto vztahu vyvázat, je obsažena v ustanovení § 140 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., které říká, že spoluvlastník může bez souhlasu a vědomí dalších spoluvlastníků svůj spoluvlastnický podíl převést osobě blízké. Pokud by byl podíl převáděn jiné osobě než osobě blízké, musel by být přednostně nabídnut ostatním spoluvlastníkům k výkonu předkupního práva. Teprve když ostatní spoluvlastníci toto právo nevyužijí, může spoluvlastník podíl prodávat, směňovat jej a jakkoliv s ním nakládat bez omezení.⁴⁸ Převodem spoluvlastnického podílu se spoluvlastnictví sice neruší, ale dosahuje se výsledku, jaký měl spoluvlastník na mysli. Pokud však tento spoluvlastník nenajde nikoho, kdo by měl o jeho spoluvlastnický podíl zájem, bude jediným možným postupem zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, a to i kdyby zbylí spoluvlastníci ve spoluvlastnickém vztahu chtěli nadále setrvat. V tom případě by bylo při rušení a vypořádávání spoluvlastnictví nejlepší přikázat věc do podílového spoluvlastnictví těchto spoluvlastníků a

⁴⁷ Např. vyloučení spoluvlastníka ze spoluvlastnictví.

⁴⁸ Králík Michal: Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha, C. H. BECK, 2011, str. 198 a násl.

vystoupivšímu spoluvlastníku přiznat finanční náhradu za jeho podíl.⁴⁹

2.1.1. Vypořádání podílového spoluvlastnictví dohodou

Vypořádání podílového spoluvlastnictví dohodou je způsob, který občanský zákoník č.40/1964 Sb. upřednostňuje oproti vypořádání rozhodnutím soudu. Neznamená to ale, že by soud byl oprávněn zamítnout žalobu, pokud by se prokázalo, že se navrhující spoluvlastník o uzavření dohody ani nepokusil.

Dohodu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví upravuje ustanovení § 141 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., které uvádí, že pokud je předmětem vypořádání nemovitost, musí být tato dohoda pod sankcí neplatnosti písemná. Vždy je třeba provést vklad dohody do katastru nemovitostí.⁵⁰

Preference dohody před ostatními způsoby jasně vyplývá z formulace ustanovení § 142, uvádějícího, že zrušení a vypořádání spoluvlastnictví soudem nastupuje až v případě, kdy k dohodě nedojde. Zatímco upřednostnění dohody je pouze dispozitivní ustanovení zákona, umožňující spoluvlastníkům likvidaci spoluvlastnictví bez zásahu soudu, ustanovení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je kogentní, a to proto, aby nebylo možné žádného ze spoluvlastníků nutit k setrvání ve spoluvlastnictví proti jeho vůli. To vyplývá z myšlenky, že možnost zrušit a vypořádat podílové spoluvlastnictví nemůže být omezena či zcela vyloučena smlouvou uzavřenou spoluvlastníky.⁵¹

Dohodu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví musí uzavřít všichni spoluvlastníci bez ohledu na to, zda se uzavřením dohody jejich právní postavení mění či zda zůstává stejné jako za trvání spoluvlastnického vztahu. Dohodou o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se řeší vztah spoluvlastníků k věci jako celku, spoluvlastnické vztahy se ruší a zakládají se nové vlastnické nebo spoluvlastnické vztahy. Spoluvlastníci si touto dohodou zároveň vypořádají finanční nároky, které mezi nimi za trvání spoluvlastnictví vznikly. Princip majority se zde neuplatní jako v případě hospodaření se společnou věcí, protože zrušení a vypořádání spoluvlastnictví za hospodaření se společnou věcí není považováno a nepřipadá tedy z tohoto důvodu

⁴⁹ Fakticky ale nejde o vystoupení spoluvlastníka ze spoluvlastnictví, ale dochází ke zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, na které navazuje vznik spoluvlastnictví s úženým okruhem spoluvlastníků.

⁵⁰ Králík Michal: Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha, C. H. BECK, 2011, str. 225

⁵¹ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře., str. 799

v úvahu, aby došlo k uzavření dohody i v případě, kdy s ní některý ze spoluvlastníků nesouhlasí. Předmětem dohody o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví musí být celý předmět spoluvlastnictví, nikoliv jen spoluvlastnický podíl.⁵²

Převod spoluvlastnického podílu jedním spoluvlastníkem na druhého spoluvlastníka vlastního zbývajícím spoluvlastnický podíl je také považován za dohodu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, nikoliv za převod učiněný v důsledku předkupního práva.^{53,54} O převod podílu by šlo tam, kde bylo více spoluvlastníků než dva a podíl by byl převáděn na jednoho z nich nebo na osobu mimo okruh spoluvlastníků nebo by byla převáděna pouze část podílu.

Další skutečností, která odlišuje převod podílu a dohodu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, je také to, že stranami dohody o převodu podílu jsou převodce a nabyvatel, tedy osoba nově do spoluvlastnictví vstupující. Cílem této smlouvy je pouze změna subjektů, zatímco účastníky dohody o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví jsou stávající spoluvlastníci a cílem je likvidace stávajícího spoluvlastnictví. Z dohody o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví musí být jednoznačně patrný úmysl spoluvlastníků spoluvlastnictví zrušit a následně ho vypořádat. Jedná se tedy o dohodu o převodu vlastnictví.^{55,56}

Skutečnost, že zákonodárce upřednostňuje uzavření dohody před rozhodnutím soudu, vyplývá i z toho, že tuto dohodu je možné uzavřít kdykoliv za trvání spoluvlastnického vztahu, a to i v průběhu soudního řízení, až do doby nabytí právní moci soudního rozhodnutí, přičemž dohoda může spoluvlastnictví vypořádat odlišně od tohoto rozhodnutí. Dojde-li k tomu, pak ale musí být nepravomocné soudní rozhodnutí změněno, jinak by hrozilo, že spoluvlastnictví bude vypořádáno podle tohoto soudního rozhodnutí, které bude závazné, jakmile nabude právní moci a nebude vypořádáno tím způsobem, jak se strany dohodly. Změnou se rozumí to, že soud zastaví řízení na

⁵² *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře., str. 799

⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 2476/2005

⁵⁴ Přístup starší teorie byl právě opačný. Dříve bylo naprosto vyloučeno, aby převod spoluvlastnického podílu na druhého spoluvlastníka, vlastního zbývajícím podíl, byl považován za dohodu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví. „Na zásadní odlišnosti smlouvy o převodu spoluvlastnického podílu a smlouvy o převodu vlastnictví věci nemění to, že prostřednictvím obou těchto smluv může dojít ke zrušení podílového spoluvlastnictví (např. tehdy, jestliže je podíl převeden na jediného zbývajícího spoluvlastníka nebo jestliže věc je převáděna do výlučného vlastnictví nabyvatele).“ Holub Milan, Pokorný Milan, Bičovský Jaroslav: *Občan a vlastnictví v českém právním řádu*, Linde Praha, a.s., 2002

⁵⁵ Králík Michal: *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*, Praha, C. H. BECK, 2011, str.. 227

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 2476/2005

základě zpětvzetí žaloby odsouhlaseného všemi účastníky řízení nebo schválí smír, jehož obsahem bude dohoda spoluvlastníků.⁵⁷

Zákon určuje pořadí jednotlivých způsobů vypořádávání pouze při vypořádání spoluvlastnictví rozhodnutím soudu. Pokud spoluvlastníci uzavírají dohodu o zániku a vypořádání spoluvlastnictví, touto posloupností nejsou vázáni a mohou zvolit kombinaci různých způsobů vypořádání a jeho rozsahu.

Nemusí jít o dohodu, která bude obsahovat pouze zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, ale je možné a dokonce i přímo vhodné, aby došlo k vypořádání v širším smyslu, tedy aby spoluvlastníci mezi sebou vyřešili veškerá práva a povinnosti, které vznikly v souvislosti se spoluvlastnictvím. Mezi tato práva a povinnosti se řadí i otázka investic provedených některými ze spoluvlastníků do věci, která je předmětem spoluvlastnictví.⁵⁸ Možnost ukončit spoluvlastnictví je limitována pouze tím, že musí dbát, aby nebyla zkrácena práva věřitelů. Pokud by k tomu došlo, mohli by věřitelé podle ustanovení § 42a občanského zákoníku takovému právnímu úkonu odporovat.

Občanský zákoník nestanoví žádné zvláštní požadavky na formu dohody. Ta tedy musí mít obecné náležitosti právního úkonu, tak jak je určuje ustanovení §37 a násl. občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. a pokud je předmětem podílového spoluvlastnictví nemovitost, musí mít tato dohoda v souladu s ustanovením § 46 písemnou formu a musí být vložena do katastru nemovitostí. Tento požadavek je zdůrazněn zvláštním ustanovením § 141.

Další požadavky na formu dohody mohou být také stanoveny v jiném právním předpisu, což je případ zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, v případě přeměny podílového spoluvlastnictví na bytové vlastnictví.

Dohoda o zániku a vypořádání podílového spoluvlastnictví nemusí mít písemnou formu, nejde-li o nemovitost - v tomto případě je každý ze subjektů zrušeného spoluvlastnického vztahu povinen ostatním spoluvlastníkům vydat na požádání písemné potvrzení o tom, jak se spoluvlastníci vypořádali. Pokud byla dohoda uzavřena písemně, žádná taková povinnost samozřejmě není. Potvrzení není podmínkou platnosti dohody o vypořádání spoluvlastnictví, avšak jeho vydání se lze domáhat u soudu žalobou na

⁵⁷ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře., str.. 800

⁵⁸ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře.,s.801

plnění.⁵⁹ Je sice zjevné, že pro všechny strany a i pro třetí osoby je nejvhodnější dohodu uzavřít písemnou formou, a to i v případě, kdy to zákon nevyžaduje - nejen kvůli právní jistotě třetích osob, ale i proto, aby se předešlo soudním sporům.

V dohodě si mohou spoluvlastníci vypořádat i investice, jak jsem uvedla výše. Způsob tohoto vypořádání se ve svých principech shoduje s principy uplatňovanými v rámci řízení před soudem, a proto se jím budu zabývat níže. Zásadní rozdíl je, že dohodou lze vypořádat i nároky, které jsou špatně průkazné či promlčené, zatímco v řízení před soudem každý účastník musí unést důkazní břemeno k prokázání všech svých tvrzení, což může být s ohledem na běh času doslova nemožné, nemluvě o tom, jak komplikované je prokazování investic samo o sobě bez ohledu na běh času.

2.1.2. Zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví soudem.

Staré rčení „*communio est mater rixarum*“ vyjadřuje to, že majetkové společenství je matkou sporů. Vztahy mezi spoluvlastníky mohou být takové, že ne vždy jsou ochotni nebo schopni se na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví dohodnout. Jelikož zákon vychází z principu, že nelze nikoho nutit k tomu, aby setrval ve společenství a tedy ani ve spoluvlastnictví, umožňuje spoluvlastníkovi, aby se obrátil na soud s návrhem na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví.

Předpokladem zrušení a vypořádání spoluvlastnictví soudem není předchozí nezdár při uzavírání dohody ani dlouhodobé spory mezi spoluvlastníky, ale zpravidla jejich důsledek. Pokud se spoluvlastníci se žádostí o likvidaci spoluvlastnictví obrátí na soud a zvolí tento způsob vypořádání, který je zpravidla zdlouhavý a nákladnější než uzavření dohody, je zřejmé, že uzavření dohody je vyloučené.⁶⁰

Řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je výlučně návrhové a není rozhodující, jestli žalobu podá jenom jeden spoluvlastník, větší skupina spoluvlastníků, nebo všichni. Je však vyloučeno, aby návrh podala třetí osoba, tedy osoba, která není spoluvlastníkem. V tomto případě se nejedná o hospodaření se společnou věcí, a proto

⁵⁹ Králík Michal: Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha, C. H. BECK, 2011, str. 232

⁶⁰ KRÁLÍK, Michal. *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 235

spoluvlastníci nemohou, byť disponují většinou hlasů, zabránit menšinovému spoluvlastníku, aby se domáhal zrušení a vypořádání spoluvlastnictví tímto způsobem.

Právo podat žalobu na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví má každý spoluvlastník, a to bez ohledu na velikost podílu. V případě, že je spoluvlastnický podíl předmětem společného jmění manželů, návrh na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví musí být podán oběma manžely; nepostačuje, aby žalobu podal jen jeden z manželů, byť se souhlasem druhého, jako by tomu bylo v případě nakládání se společnou věcí.⁶¹ Že tento případ pod ustanovení § 139 odst. 2 občanského zákoníku nespadá, lze dovodit per analogiam z toho, že spoluvlastník není omezován stanoviskem ostatních spoluvlastníků při podávání žaloby k soudu na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví a to právě proto, že nejde o hospodaření s věcí. Postavení manželů se od postavení výlučného spoluvlastníka liší jen zdánlivě. K ostatním spoluvlastníkům jsou manželé stejným podílovým spoluvlastníkem jako výlučný spoluvlastník. Musí vystupovat jako jeden muž, protože podíl mezi nimi je celistvý, nedělený a nedělitelný. Oba manželé jsou vlastníky společného jmění manželů oba dva jako celku, takže každý z nich má celý podíl. V tomto případě celý spoluvlastnický podíl, který je ve společném jmění manželů, a nikoliv jen jeho poměrnou část a je tedy nutné, aby každý z manželů jednal sám za sebe.

Protože rozhodnutí soudu ve věci zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je konstitutivní, je nutné, aby se tohoto řízení účastnili všichni spoluvlastníci.⁶² Pokud by účastníky řízení nebyli všichni spoluvlastníci, žaloba by musela být zamítnuta pro nedostatek věcné legitimace.

Stejně jako když spoluvlastníci uzavírají dohodu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, i při vypořádání před soudem musí být předmětem řízení pouze celá věc, a nikoliv jen spoluvlastnický podíl. To se odráží i ve výroku rozsudku, ve kterém je věc přikázána za náhradu do výlučného vlastnictví jednoho ze spoluvlastníků, či do podílového spoluvlastnictví několika spoluvlastníků, tedy musí dojít k přikázání celé věci, nikoliv jen podílu. Řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví je tzv. *iudicium duplex*, tedy řízení, ve kterém soud není vázán návrhy účastníků a může rozhodnout i jinak než jak účastník (účastníci) navrhuje. V praxi to znamená, že například místo, aby soud věc přikázal do výlučného vlastnictví jednoho spoluvlastníka,

⁶¹ Králík, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 236

⁶² Králík Michal: Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha, C. H. BECK, 2011, str. 236

může ji reálně rozdělit, nebo může přiznat náhradu v odlišné než požadované výši, případně zřídít věcné břemeno. Ani v tomto v případě, stejně jako v řízení o vypořádání společného jmění manželů, není soud vázán návrhem pouze co do způsobu rozhodnutí o vypořádání, jelikož rozsahem je soud vázán a zrušit a vypořádat může jen spoluvlastnictví u těch věcí, které spoluvlastníci předmětem žaloby učiní.⁶³ To platí i pro příslušenství. Soud se příslušenstvím zabývá, jen když ho spoluvlastníci předmětem řízení učiní. Spoluvlastnictví lze zrušit a vypořádat pouze k příslušenství, nebo pouze k věci hlavní, zatímco ostatní předmět spoluvlastnictví stále ve spoluvlastnictví zůstává. To je ostatně patrné i z toho, že vlastnictví k příslušenství věci lze převádět samostatně bez současného převodu věci hlavní. To se týká i nemovitostí, které mají povahu samostatné věci v právním smyslu, ačkoliv jsou příslušenstvím věci hlavní, zvláště tehdy, když se práva zapisují do katastru nemovitostí.⁶⁴

Soud může výjimečně návrh na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví zamítnout, pokud se návrh týká věci, kterou nelze reálně rozdělit. Tento závěr vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu ČR, která jako jediná stanoví, že není možné návrh na zrušení spoluvlastnictví zamítnout, pokud lze věc reálně rozdělit.⁶⁵ Podle ustanovení § 142 odst. 2 občanského zákoníku soud spoluvlastnictví nezruší a nevypořádá příkázáním věci za náhradu, nebo prodejem věci a rozdělením výtěžku, a to z důvodu zvláštního zřetele hodných. Těmito důvody se rozumí pokročilý věk spoluvlastníka, nebo jeho nepříznivý zdravotní stav. V případě, že dojde k podstatné změně okolností, může spoluvlastník podat návrh znovu.⁶⁶ Dojde-li soud k závěru, že jsou dány podmínky pro zrušení spoluvlastnictví, je ve způsobu vypořádání zcela vázán zákonem.

Ustanovení občanského zákoníku o způsobu vypořádání spoluvlastnictví jsou kogentní a zákon přesně určuje pořadí způsobů vypořádání. Jiný způsob vypořádání, než jaký uvádí zákon, nemůže soud provést, ani kdyby to navrhovali spoluvlastníci, nebo by se v daném případě jevil jako nejvhodnější.⁶⁷

Zákon taxativně stanoví způsoby vypořádání podílového spoluvlastnictví takto:

- reálné rozdělení věci,
- příkázání jednomu nebo více spoluvlastníkům za náhradu,

⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 2517/2006

⁶⁴ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře., str. 806

⁶⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 704/2005

⁶⁶ Jehlička, Oldřich, Jiří Švestka a Marta Škárová - *Občanský zákoník: komentář*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, xxiii, 1448 s. Beckova edice Komentované zákony, str. 482.

⁶⁷ Králík, Michal - *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*, Praha C. H. BECK 2011, str. 240

- prodej věci a rozdělení výtěžku mezi spoluvlastníky podle jejich podílu.

V řízení se tedy soud musí zabývat nejprve tím, zda připadá v úvahu reálné rozdělení věci mezi spoluvlastníky. Teprve poté, co se zjistí, že reálné rozdělení věci není možné, přichází na řadu příkazání věci do výlučného vlastnictví jednoho spoluvlastníka nebo do spoluvlastnictví více spoluvlastníků za náhradu. Až jako poslední způsob nastupuje prodej věci ve spoluvlastnictví v dražbě a rozdělení výtěžku mezi spoluvlastníky.

Při rozhodování o vypořádání spoluvlastnictví soud vždy přihlíží k velikosti podílu a účelnému využití věci.

V odborné literatuře se však objevuje i názor, že ustanovení věty druhé § 142 odst. 1 občanského zákoníku, totiž že soud přihlédně k velikosti podílu a účelnému využití věci, se vztahuje i na reálné rozdělení věci, konkrétně na posouzení dělitelnosti společné věci, což by také odpovídalo zařazení tohoto ustanovení.

2.2. Vypořádání podílového spoluvlastnictví rozdělením věci

První způsob vypořádání podílového spoluvlastnictví, ke kterému soud přistupuje, je rozdělení věci. To však připadá v úvahu jen tehdy, je-li rozdělení věci „dobře možné“. Protože jen velmi málo movitých věcí je reálně rozdělitelných, aniž by ztratily na hodnotě, většinou se jedná o reálné rozdělení nemovitostí, a proto se také ve své práci věnuji pouze rozdělení věcí nemovitých.⁶⁸

U nemovitostí, nejedná-li se o bytové domy, přichází v úvahu pouze dělení vertikální a to tehdy, pokud stavebními úpravami vzniknou samostatné celky. Nemovitost není možné rozdělit horizontálně.

Takové dělení má praktické důvody, protože není možné, aby stavba měla jedno číslo popisné dole a druhé nahoře, nemluvě o obtížnosti rozdělení přípojek k elektrickému proudu či kanalizace v případě horizontálního rozdělení, což by znamenalo dělení podle poschodí či jejich částí.

Zda je možné určitou věc rozdělit, se posuzuje vždy individuálně. Nejsou dána žádná obecná pravidla. V praxi soud posuzuje tuto možnost také podle toho, zda takto

⁶⁸ Králík Michal, Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha C. H. BECK 2011, str. 240

vzniklé věci budou účelně využitelné. Soud tak z moci úřední při rozhodování o možnosti reálného rozdělení věci zkoumá technickou proveditelnost takového rozdělení i jeho funkční opodstatnění.

I pokud je mezi spoluvlastníky rozděleno více samostatných věcí, nelze hovořit o rozdělení v tomto případě. To by eventuálně bylo možné snad v případě, kdyby šlo o věci druhově stejné a byla stanovena částka pro případné vyrovnání. Je to však zcela nemožné, pokud jde o věci druhově rozmanité.⁶⁹

Při rozhodování o rozdělení věci je jedním z hledisek, ke kterým se přihlíží i finanční nákladnost rozdělení věci, a to proto, že aby věc mohla být rozdělena, je zpravidla nutné vynaložit určité finanční náklady, a v tomto případě se tím pádem musí brát v úvahu to, zda jsou spoluvlastníci schopni se na takovém rozdělení finančně podílet.

Objektivní hledisko, čímž je faktická cena rozdělení věci, se zde setkává s hlediskem subjektivním, čímž se rozumí schopnost spoluvlastníků se na rozdělení věci finančně podílet. Pokud by bylo možné věc reálně rozdělit jen při vynaložení nákladných úprav, znamenalo by to, že věc je reálně nedělitelná.⁷⁰ V důsledku uplatnění subjektivního hlediska by tak věc, která by byla sice fakticky rozdělitelná - a to po provedení stavebních úprav, jež by nebyly ani tak nákladné - nebyla rozdělena, a to proto, že by tyto úpravy byly pro spoluvlastníky neúnosné. Soud proto musí přihlížet ke stanovisku spoluvlastníků a k tomu, zda jsou spoluvlastníci ochotni a schopni náklady na rozdělení věci hradit.

Jestliže by se na nákladech nutných k rozdělení věci byl ochoten podílet jen jeden ze spoluvlastníků a takovými úpravami by došlo ke zhodnocení podílu oproti jeho hodnotě před provedením úprav, tomuto spoluvlastníkovi by vzniklo právo vůči všem ostatním spoluvlastníkům na finanční náhradu, bezdůvodné obohacení. Nicméně tato situace by byla v rozporu se subjektivním hlediskem, jež právě vyjadřuje ochotu spoluvlastníků na hrazení nákladů se podílet a kdy spoluvlastníci reálné rozdělení chtějí vyloučit právě proto, že tyto náklady nechtějí platit. V tomto případě tedy nelze vydat rozhodnutí o reálném rozdělení věci.

⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 2631/2005

⁷⁰ R45/91 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek

Soud při reálném rozdělování nemovitostí také uvažuje o tom, zda je možné nemovitost rozdělit tak, aby vznikl počet nemovitostí odpovídající počtu spoluvlastníků. Tedy počet samostatných objektů, který bude odpovídat počtu spoluvlastníků. Jinak není namístě o takovém způsobu rozdělení nemovitosti uvažovat.

Aby nemovitost mohla být rozdělena, musí být opatřen geometrický plán schválený stavebním úřadem, ve kterém bude vyznačeno rozdělení stavby a parcely, výměra a čísla nových parcel. Nemovitost není možné rozdělit tehdy, jestliže by po rozdělení a případných úpravách nevznikly dvě či více samostatných věcí nebo by tyto věci nemohly vzhledem k funkčnímu využití sloužit. V současné době stavební úřad k tomu, aby vydal kladné stanovisko, požaduje po stávajících spoluvlastnících, aby podali návrh na změnu užívání stavby, který bude splňovat veškeré náležitosti stavebního zákona a předpisů prováděcích, což ve svém důsledku znamená, že spoluvlastníci musí předložit kompletní projektovou dokumentaci, včetně souhlasných vyjádření všech dotčených orgánů a osob ke změně užívání stavby. Není těžké si uvědomit, jaké problémy to v praxi přináší.

U pozemků se tak mimo jiné posuzuje možnost připojení k inženýrským sítím, přístup ke komunikacím a další využití, a to s ohledem na platný územní plán, posouzení tvaru, polohy a plochy.⁷¹ Pozemek by nemohl být pravděpodobně rozdělen také tehdy, jestliže by rozdělením měly vzniknout pozemky nepatrné rozlohy, nevhodného tvaru nebo pokud by jeden ze vzniklých pozemků neměl přístup ke komunikaci, aniž by bylo lze zřídit věcné břemeno zajišťující přístup. Pokud lze pozemky rozdělit, aniž je k nim přístup, je nutné zřízení věcného břemene spočívajícího v právu cesty, aby všechny pozemky mohly stejně sloužit spoluvlastníkům.⁷² Při rozhodování o vypořádání podílového spoluvlastnictví rozdělením pozemku spoluvlastnictví se také vychází z úpravy obsažené ve zvláštních právních předpisech jako je například zákon číslo 289/1995 Sb. o lesích. Tento zákon vyžaduje souhlas orgánu státní správy lesů, má-li dojít k dělení pozemků tím způsobem, že výměra jednoho dílu klesne pod jeden hektar. V případě, že by dělením vznikly pozemky nevhodného tvaru nebo velikosti, které by tak neumožňovaly řádné hospodaření v lese, orgán státní správy lesů souhlas nevydává. Jedná se o případ, kdy veřejné právo v důsledku ochrany veřejného zájmu nevhodně ingeruje do práva soukromého. Jestliže

⁷¹ KRÁLÍK, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 243

⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 2163/2006

by souhlas orgánem státní správy lesů vydán nebyl, znamenalo by to reálnou nedělitelnost pozemku.⁷³

Soud by neměl rozdělit pozemek ani tehdy, pokud by to vedlo ke ztrátě přístupu k jiné nemovitosti ve vlastnictví některého ze spoluvlastníků, aniž by tento přístup zajistil věcným břemenem.⁷⁴

Právě novelou občanského zákoníku provedenou zákonem číslo 131/1982 Sb. byla do zákonné úpravy zavedena možnost při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví zřídit věcné břemeno, což umožnilo soudu větší flexibilitu při rozhodování a prostor pro vypořádání podílového spoluvlastnictví rozdělením věci. Soud tak může zřídit při rozdělování věci věcné břemeno k nemovitosti nově vzniklé ve prospěch vlastníka jiné nově vzniklé nemovitosti. Zřízení věcného břemene však připadá v úvahu jen tehdy, pokud by reálné rozdělení z hlediska zeměměřického nebo stavebně-technického nebylo jinak možné. Soud však nemůže zřídit věcné břemeno spočívající v právu doživotního užívání ve prospěch osoby ztrácející spoluvlastnický podíl proto, že celá věc byla přikázána do vlastnictví jinému spoluvlastníkovi. Věcné břemeno je věcné břemeno na straně oprávněného in rem a není možné, aby bylo zřízeno věcné břemeno náležející určité osobě. Takto zřízené věcné břemeno spočívá především ve formě uložení povinnosti něco strpět, jako je právo průjezdu přes pozemek, právo přechodu či využití zařízení, které bylo vybudované k lepšímu využití původně nerozdělené nemovitosti a tím, že nemovitost byla rozdělena, toto zařízení zůstalo na jiné nemovitosti, a tedy jen ve sféře jednoho z bývalých spoluvlastníků. To může být například studna, kanalizace či vodovodní potrubí.⁷⁵

Soud může zřídit věcné břemeno jen v zákonem předvídaných případech. Zřízení věcného břemene není vázáno návrhem účastníka. Soud může věcné břemeno zřídit jen při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví rozdělením věci, nikoliv při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví jiným způsobem.⁷⁶

⁷³ KRÁLÍK, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 244

⁷⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 1476/2008

⁷⁵ Pokud je na rozdělovaném pozemku, tedy na pozemku, který je předmětem spoluvlastnictví vybudována studna, musí se posoudit, zda tato studna je stavbou a tedy samostatnou věcí ve smyslu občanskoprávním, či zda je pouze součástí pozemku a zda tedy může být přikázána do spoluvlastnictví samotná ta studna či zda pouze tato studna zhodnocuje pozemek. Studna je stavbou, jestliže je výsledkem lidské stavební činnosti, kterou byla vytvořena určitá převážně podzemní konstrukce, jež ve směru dovnitř ohraničuje prostor, jež má být z části zaplněn vodou a z části sloužit jejímu čerpání. Nemá-li studna žádnou konstrukci, nejde o samostatnou věc, ale o součást pozemku. Ne každá studna je tedy samostatnou věcí. Vše záleží na způsobu jejího provedení. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 8. 2010, sp. zn. 22Cdo 2597/2010.

⁷⁶ Spáčil J., Věcná břemena v občanském zákoníku, vydání první, Praha C. H. BECK 2006, strana 32

Pokud na nemovitosti nebo obecně na věci, která má být v rámci zrušení a vypořádání spoluvlastnictví rozdělena, váznou práva třetích osob, musí se při rozhodování k těmto právům přihlížet. Občanský zákoník stanoví v ustanovení § 142 v odstavci 3, že zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví rozdělením nemovitosti nemůže být na újmu těchto osob. Při reálném dělení věci tedy musí být stanoven způsob, kterým se budou spoluvlastníci podílet na plnění povinností vůči třetím osobám, a to tak, aby postavení těchto osob nebylo zhoršeno oproti stavu před zrušením a vypořádáním spoluvlastnictví rozdělením společné věci a aby realizace práv takových osob nebyla ztížena.

Jestliže na rozdělované věci vázne zástavní právo, toto zástavní právo reálným rozdělením věci na více samostatných věcí nezaniká, ale zástavní věřitel nabývá vespolečné zástavní právo k novým věcem. To platí i v případě, kdy je reálně rozdělován bytový dům nebo budova na jednotky podle zákona o vlastnictví bytů.⁷⁷

Důležitým faktorem při posuzování otázky, zda je možné reálně rozdělit nemovitost, je také otázka, zda nemovitost je kulturní památkou. Ke skutečnostem, které se v potaz berou vždy, jako je technické hledisko, rozsah a finanční náročnost rozdělení a ochota spoluvlastníků náklady rozdělení nést, přistupuje ještě hledisko odborné, které spočívá v posouzení toho, zda je rozdělení kulturní památky mezi více vlastníků v souladu s památkovým zákonem a nepovede k poškození památky. Ustanovení § 11 zákona o státní památkové péči stanoví, že „orgány státní správy příslušné rozhodovat o způsobu využití budov, které jsou kulturními památkami, vydávají svá rozhodnutí na základě závazného stanoviska příslušného orgánu státní památkové péče. Při rozhodování o způsobu a změnách využití kulturních památek jsou povinny zabezpečit jejich vhodné využití odpovídající jejich hodnotě a jejich technickému stavu“.

Zákon dále výslovně uvádí, že pokud fyzická nebo právnická osoba svou činností působí nebo by mohla způsobit nepříznivé změny stavu kulturní památky či jejího prostředí nebo je ohroženo zachování, nebo společenské uplatnění kulturní památky, příslušný úřad určí podmínky pro další výkon takové činnosti či výkon této činnosti zakáže. Podle zákona o státní památkové péči musí být všechny zásahy na nemovité kulturní památce konzultovány s Národním památkovým ústavem a výkonný

⁷⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.4.2008, sp. zn. 22Odo 661/2006

orgán státní památkové péče musí k takovým zásahům vydat závazné stanovisko. Na základě tohoto stanoviska pak může dojít k rozdělení kulturní památky, pokud Národní památkový ústav označí zásahy za přijatelné.⁷⁸ Jestliže se rozděluje obytný dům, je rozdělení možné jen tehdy, pokud má dům více vodovodních, plynovodních a elektrických přípojek, či pokud je možné nové přípojky zřídit nebo zřídit věcné břemeno spočívající v právu vlastníka té stavby, která po rozdělení přípojky nemá užívat přípojky druhé stavby. Zatížení věcným břemenem se projevuje rozhodnutím o stanovení finanční náhrady.

Jestliže ze znaleckého posudku plyne, že reálné rozdělení budovy není možné například kvůli neúměrným stavebním nákladům, bude se soud zabývat možností rozdělení budovy na jednotky v souladu s ustanovením § 2 písm. h) zákona o vlastnictví bytů. Jedná se o zvláštní formu reálného rozdělení budovy, která de facto připouští horizontální rozdělení budovy, a to od roku 2000, kdy se stala součástí právního řádu.⁷⁹

Pokud je předmětem rušeného a vypořádávaného spoluvlastnictví budova, bytový dům, pak může soud spoluvlastnictví vypořádat i rozdělením budovy na jednotky. Vlastnictví jednotek vznikne po předchozím zrušení podílového spoluvlastnictví k budově. To je možné za předpokladu, kdy poměr velikosti spoluvlastnických podílů na budově je poměřitelný s velikostí spoluvlastnických podílů na společných částech domu. Rozhodnutí soudu o zrušení podílového spoluvlastnictví musí mít i veškeré náležitosti, které stanoví zákon o vlastnictví bytů pro prohlášení vlastníka budovy. Toto rozhodnutí sice znamená transformaci jednoho spoluvlastnictví na spoluvlastnictví jiné, avšak toto nové spoluvlastnictví již není tak omezené v dispozici, jako je klasické podílové spoluvlastnictví. Jakmile vznikne vlastnictví jednotek na základě rozhodnutí soudu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví, vzniká zároveň spoluvlastnictví k společným částem domu. S vlastnickým právem k jednotce jsou nerozlučně spjata vlastnická práva k společným částem domu a k pozemku a sledují její právní osud. Se spoluvlastnickým právem na společných částech domu a pozemku nelze disponovat, aniž by se zároveň disponovalo s jednotkou.

Soudy by nyní v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu měly při rozhodování nově upřednostňovat vypořádání podílového spoluvlastnictví v případě bytového domu

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 2552/2007

⁷⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 2517/2006

rozdělením domu na bytové jednotky, protože tímto způsobem je nejméně zasahováno do vlastnického práva dosavadních podílových spoluvlastníků. Pokud je zvolen jiný způsob zrušení a vypořádání spoluvlastnictví k bytovému domu, pak musí být důvody k tomu vedoucí najisto postaveny. Případná eventualita vzniku budoucích komplikací při správě a údržbě domu není sama o sobě důvodem, který by dělení domu na jednotky vylučoval.⁸⁰ Soudy se však tomuto způsobu vypořádání stále vyhýbají.

Protože rozdělení budovy na jednotky je jen další formou reálného rozdělení předchází tento způsob vypořádání také ostatním možným způsobům zrušení a vypořádání spoluvlastnictví.⁸¹

Vypořádat spoluvlastnictví rozdělením domu na jednotky lze jen v případě, že to navrhne alespoň jeden ze spoluvlastníků. Kdyby žádný ze spoluvlastníků neměl zájem na přeměně podílového spoluvlastnictví k budově na vlastnictví jednotek, nebylo by možné ji uskutečnit, protože nepřipadá v úvahu, aby byli spoluvlastníci nuceni k přeměně proti své vůli. Na druhou stranu, když některý ze spoluvlastníků odmítne nabytí vlastnictví jednotek, nebrání to tomu, aby došlo přeměně podílového spoluvlastnictví na bytové spoluvlastnictví. Pokud je spoluvlastnictví zrušeno a vypořádáno rozdělením budovy na jednotky, avšak žádný ze spoluvlastníků nechce nabytí jednotky do výlučného vlastnictví, nemůže je soud přikázat spoluvlastníkovi proti jeho vůli stejně, jako není možné, přikázat celou věc do vlastnictví spoluvlastníka proti jeho vůli. Jednotky, o které nikdo neprojeví zájem, jsou prodány v soudní exekuční dražbě.

I pokud znalecký posudek připouští možnost rozdělení budovy na jednotky do výlučného vlastnictví jednotlivých účastníků, rozhoduje soud a posuzuje, zda je takové řešení dobře možné, to znamená, že soud nebere v potaz pouze technické či právní aspekty, ale zároveň i další okolnosti, což je například možnost soužití účastníků ve stejném domě.

V případě reálného rozdělení budovy stavebně na samostatné celky, dochází k naprostému oddělení spoluvlastníků. V případě rozdělení budovy na bytové jednotky

⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 5.3.2012, sp. zn. 22Cdo 355/2012

⁸¹ Machač Martin. Vypořádání podílového spoluvlastnictví soudem, rozdělení budovy na jednotky v kontextu judikatury Nejvyššího soudu, Bulletin advokacie 2010, č. 3, strana 35

tomu tak není. Nejsou to tak silné bariéry a určitý rozsah podílového spoluvlastnictví zde stále přetrvává, a to v podobě spoluvlastnictví ke společným částem budovy.⁸²

Soud k rozdělení budovy na bytové jednotky přistupuje zpravidla tehdy, když nehrozí, že bude muset řešit další konflikty mezi spoluvlastníky. Takové rozdělení tedy předpokládá, že mezi spoluvlastníky jsou nekonfliktní vztahy. Avšak už jen skutečnost, že spoluvlastníci dohodu neuzavřeli a podali návrh na vypořádání spoluvlastnictví soudem, napovídá, že vztahy mezi nimi nejsou právě ideální. Jestliže by tedy soud postupoval vždy tak, že rozdělení budovy na jednotky by připadalo v úvahu, jen kdyby vztahy mezi spoluvlastníky byly nekonfliktní, znamenalo by to, že k rozdělování budov na jednotky by v praxi nikdy nedocházelo. Šlo by tak o nepřípustný extenzivní výklad zákona, jelikož by byl v neprospěch účastníka. Zákon č. 72/1994 Sb. neupravuje vztahy mezi budoucími vlastníky jednotek se zřetelem na vztahy osob budoucích vlastníků, ale se zřetelem pouze a výlučně k věci samé. To by rovněž odporovalo praxi převádění družstevních bytů do vlastnictví, u něhož se také nikdo nezabývá eventuální animozitou účastníků, což by samozřejmě neúměrně zatěžovalo celý převod bytů. Snaha soudů předcházet sporům nesahá tak daleko, aby se zabývaly teoretickými otázkami jako například, co by se stalo, kdyby se spoluvlastníci nedohodli. Rozhodnutí soudu musí být v souladu s ustanovením § 5 odst. 4 zákona o vlastnictví bytů, které vylučuje nabytí jednotky dohodou spoluvlastníků budovy, rozhodnutím soudu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví budovy anebo na základě dohody nebo rozhodnutí soudu o vypořádání společného jmění manželů, je-li nájemcem bytové jednotky fyzická osoba. Toto omezení bylo následně korigováno judikaturou tak, že se nevztahuje na krátkodobý nájem.⁸³

Toto omezení také platí jen v případě, kdy nájemcem je osoba fyzická nikoliv právnická. Takže navzdory proklamované rovnosti v přístupu k fyzickým a právnickým

⁸² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 33Cdo 559/2004; Nejvyšší soud však ve svém rozhodnutí ze dne 2.3.2010, sp. zn. 22Cdo 437/2010 uvádí: „to, že účastníci mají mezi sebou spor, ještě nebrání rozdělení domu na jednotky v soudním řízení. Spor u soudu představuje sám o sobě významný konflikt mezi účastníky. Tak že pokud by úvaha dovolatelky, že nemůže být nucena setrvávat ve spoluvlastnictví a navíc s osobami, se kterými má spory byla správná, nepřipadalo by takové řešení v soudním řízení kdy do úvahy. Otázka jaká míra neshod je ještě únosná proto, aby bylo možno přistoupit k dělení domu na jednotky, nemůže být řešena obecně pro všechny druhy sporů. Vždy záleží na individuálním posouzení.“ Také rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 5.3.2012, sp. zn. 22Cdo 355/2012.

⁸³ Králík, Michal. *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 252

osobám, zde zcela zjevně dochází k nepoměru v přístupu k právnické osobě, ve srovnání s přístupem k osobě fyzické.

Ač by se mohlo zdát, že toto ustanovení chrání práva nájemce, působí zcela protichůdně a činí tím vypořádání spoluvlastníků tímto způsobem prakticky nemožným. V případě, že byt jedna jediná bytová jednotka má jako nájemce fyzickou osobu, není reálné rozdělení domu na jednotky možné a znamená to, že spoluvlastníci se logicky snaží nájemce vystěhovat za každou cenu - i za použití ne vždy etických metod - jenom proto, aby mohli dosáhnout úpravy stávajícího vlastnictví. Ve svém důsledku toto ustanovení výrazně omezuje vlastnické právo a zasahuje do ústavou garantovaných práv nedotknutelnosti vlastnictví, protože spoluvlastník tak nemůže se svým podílem disponovat dle své vůle, a to jenom kvůli jedné jediné osobě, jež sama nemá zájem - ve většině případů - ovlivňovat vypořádání spoluvlastníků a jakkoliv do něj zasahovat, a která by spíše měla zájem na tom, aby budova na jednotky rozdělena byla a zůstal jí pouze jeden pronajímatel. Toto rozdělení by znamenalo transformaci a posílení nájemcova práva nájmu na nájem bytové jednotky a vzniklo by mu zároveň předkupní právo k takové jednotce. Na druhou stranu však zákon o vlastnictví bytů v ustanovení § 5 odst. 1 umožňuje rozdělení budovy na bytové jednotky souhlasným prohlášením spoluvlastníků, aniž by v tomto případě bylo nutno ohlížet se na to, zda je v budově nájemcem fyzická osoba. Řešením takové situace může být to, že spoluvlastníci nejprve společným prohlášením rozdělí dům na jednotky a teprve poté se dohodnou na vypořádání spoluvlastnictví, popřípadě podají návrh k soudu na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví.

Jelikož nájemci rozdělením budovy na bytové jednotky vznikne ze zákona předkupní právo, vyvstává otázka, zda v takovém případě spoluvlastníkům nevznikne povinnost společně nájemci nabídnout odkoupení jednotky, protože v případě vypořádání spoluvlastnictví se jedná o převod vlastnictví, a tím pádem i jednotky. Teprve poté by spoluvlastníci přistoupili k vypořádání spoluvlastnictví. Je ovšem možné, že soud takové jednání posoudí jako obcházení zákona, protože by ničím jiným ani nebylo.

2.3. Přikázání věci za náhradu

Pokud není možné zrušit a vypořádat podílové spoluvlastnictví reálným rozdělením, přistupuje se k přikázání věci do výlučného vlastnictví jednoho ze spoluvlastníků či do spoluvlastnictví více spoluvlastníků. Jedná se o úplatný způsob nabytí vlastnictví konstitutivním rozhodnutím soudu. Věc může být přikázána pouze spoluvlastníkovi nebo více spoluvlastníkům, nikdy někomu mimo okruh spoluvlastníků, tedy ani například manželu spoluvlastníka.⁸⁴ Nejčastější způsob je přikázání věci do výlučného vlastnictví jednomu ze spoluvlastníků. Přikázání věci do podílového spoluvlastnictví několika spoluvlastníků nebo přikázání oddělené části vypořádávané věci do podílového spoluvlastnictví je výjimečné a předpokládá souhlasný přístup jedné strany sporu.

Kritéria pro přikázání věci jsou určena v ustanovení § 142 občanského zákoníku. Těmito kritérii je velikost podílu a účelné využití věci. Zákonodárce tato kritéria zdůrazňuje tím, že v ustanovení § 142 odst. 1 občanského zákoníku jsou zmíněna mezi obecnými zásadami pro zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, ale objevují se ještě dále v ustanovení zabývajícím se přímo přikázáním věci do vlastnictví.

Ustanovení § 142 odst. 1 patří k právním normám s relativně neurčitou hypotézou, která přenechává soudu, aby podle svého uvážení v každém konkrétním případě vymezil sám tuto hypotézu ze širokého předem neomezeného okruhu okolností.⁸⁵

Určení účelného využití věci se tedy liší případ od případu. U domu je to například počet osob žijících ve společné domácnosti a bytová potřeba spoluvlastníků. Dále se přihlíží k tomu, kdo ze spoluvlastníků se staral o řádnou údržbu domu. Zásadní je však hledisko finanční, kdy se posuzují možnosti každého ze spoluvlastníků vyplatit hodnotu podílu, protože k přikázání věci do vlastnictví může dojít jen za přiměřenou náhradu a její vyplacení proto musí být reálné a schopnost spoluvlastníka (nebo spoluvlastníků) do jehož výlučného vlastnictví věc připadne, náhradu vyplatit, prokazatelná.⁸⁶

⁸⁴ Králík Michal, Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha C. H. BECK 2011, str. 254

⁸⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 2011, sp. zn. 22Cdo 4185/2008

⁸⁶ Králík Michal, Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha C. H. BECK 2011, str. 255

Jestliže účelné využití věci nesevřídčí jednoznačně ve prospěch jednoho či více spoluvlastníkŮ, přihlíží se k velikosti podílŮ. Tento postup, stanovený judikaturou, zajišťuje ochranu vlastnictví ve smyslu článku 11 Listiny základních práv a svobod, protože v důsledku rozhodnutí soudu spoluvlastník či spoluvlastníci ztrácí své vlastnictví k věci.

Jestliže žádnému ze spoluvlastníkŮ nesevřídčí jednoznačně žádné ze zákonných kritérií, jimiž jsou velikost podílu nebo účelné využití věci, zvažuje soud při rozhodování o přikázání věci další kritéria. Ta jsou nezbytná v případě, kdy zákonná kritéria svědčí všem spoluvlastníkŮm rovnocenně a v důsledku bezvýjimečné aplikace textu zákona by věc nebyla přikázána žádnému ze spoluvlastníkŮ a došlo by tak k odepření spravedlnosti. Takovými doplňujícími kritérii jsou například protiprávní jednání spoluvlastníka na úkor ostatních spoluvlastníkŮ za trvání spoluvlastnictví, jímž může být bránění či ztěžování užívání společné věci, zdravotní stav jednoho ze spoluvlastníkŮ, vztah k nemovitosti, míra jakou se staral o společnou věc či zda má spoluvlastník nezletilé děti. Tato kritéria mohou svou vahou převážit dokonce i kritéria, která zákon výslovně zmiňuje.

Velikost podílu a účelné využití věci, jsou kritéria, která soud musí vzít v úvahu vždy a nemůže je pominout, ale nejsou to kritéria bezvýjimečná. Soud k nim pouze přihlíží. Soud může přikázat věc i na základě jiných skutečností než těch výslovně zmíněných zákonem. Věc může být proto přikázána i tomu účastníkovi, kterému kritéria výslovně v zákoně uvedená nesevřídčí, avšak soud se s těmito úvahami v odůvodnění rozhodnutí vždy musí vypořádat.⁸⁷

Soud nemůže zohlednit skutečnosti, které se nevztahují ke společné věci, a úvaha soudu nesmí být nepřiměřená.⁸⁸ Přikázání věci tomu ze spoluvlastníkŮ, který chce věc prodat je možné jen výjimečně, po zvážení všech okolností konkrétního případu. Kromě kritérií objektivních se berou v potaz také kritéria subjektivní, mezi která se řadí solventnost účastníka, ale hlavně to, zda spoluvlastník vůbec souhlasí s tím, aby mu věc byla přikázána do vlastnictví. Je zjevné, že by nebylo naplněno kritérium účelného využití věci a to i za existence ostatních předpokladŮ, jestliže by věc byla přikázána spoluvlastníkovi, který by věc nechtěl. Ustanovení § 142 odst. 1

⁸⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 2769/2008

⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 637/2010

občanského zákoníku tedy nechává přímo soudu prostor na to, aby si hypotézu právní normy vymezil podle konkrétních okolností sám.

V případě, že všechna kritéria svědčí stranám rovnocenně, zváží soud, jaké další okolnosti, jaká další kritéria posoudí ve prospěch té které strany (tím může být například i včasnost zaplacení přiměřené náhrady). Hledisko solventnosti účastníka se posuzuje také v tom směru, zda je účastník schopen náhradu poskytnout, také z hlediska včasného poskytnutí náhrady. Jestliže by například všichni spoluvlastníci byli schopni náhradu poskytnout, ale jeden z nich by ji mohl poskytnout dříve než ostatní, byla by věc přikázána právě tomuto spoluvlastníkovi.⁸⁹

Protože samo přikázání věci jednomu spoluvlastníkovi nutně znamená odnětí věci spoluvlastníkům ostatním, a tedy zásah do ústavně chráněného práva, je nezbytné, aby se soud schopností poskytnout náhradu zabýval. Aby bylo toto rozhodnutí legitimní, musí splňovat podmínky, které stanoví článek 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Povinnost poskytnout náhradu je jednou z nich. Mám tedy za to, že je nutné, aby zásah do práv garantovaných ústavním pořádkem, byl co nejkratší, a proto aby byla dána přednost při přikázání věci tomu ze spoluvlastníků, který je schopen náhradu poskytnout co nejdříve. Ústavní soud sice došel k závěru⁹⁰, že eventuální prodleva mezi účinky zbavení vlastnického práva a faktickým zaplacením náhrady z hlediska zásahu do práv garantovaných článkem 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod je irelevantní, protože k zásahu do vlastnického práva nedojde právě proto, že o náhradě je již soudem rozhodnuto a není rozhodná doba, kdy má být náhrada zaplacená. O zásah do práv garantovaných ústavou by šlo teprve v případě, kdyby soud přikázal věc, ale nepřiznal náhradu. Já si však myslím, že možnost dispozice s finančními prostředky má vždy větší váhu než vidina exekučního vymáhání.

Jestliže je spoluvlastnictví rušeno a vypořádáváno přikázáním věci soudním rozhodnutím, judikatura, a to především ústavní, spojuje poskytnutí přiměřené náhrady s povinností nahradit nucené omezení vlastnického práva, tak jak stanoví článek 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Avšak v případě dohody, ve které se spoluvlastníci vypořádají přikázáním věci, nemůže být o nuceném omezení vlastnického práva ani řeči, protože spoluvlastník si uzavřením dohody sám stanoví podmínky, za kterých ztrácí své spoluvlastnické právo i výši náhrady za ně. Proto zákon

⁸⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 3510/2011

⁹⁰ II. ÚS 494/03

dává přednost dohodě spoluvlastníků, byť se v tomto případě dostává právu spoluvlastníka slabší ochrany, pokud uzavře dohodu o vypořádání spoluvlastnictví příkázáním věci, než když rozhodne soud, protože nemá k dispozici judikovanou pohledávku, ale pouze smluvní. Ustanovení článku 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod je obecně spojováno jen s omezením vlastnického práva ve veřejném zájmu.⁹¹ Je otázkou, co je v tomto případě oním veřejným zájmem. Skutečnost, aby nikdo nebyl nucen setrvávat proti své vůli ve spoluvlastnictví, a v důsledku toho je tedy ve veřejném zájmu omezeno vlastnické právo spoluvlastníka, aby bylo možné se kdykoliv ze spoluvlastnictví vyvázat? Tady se dá veřejný zájem najít těžko, protože vlastnické právo být omezeno vůbec nemusí. Náhrada může být okamžitá. V případě příkázání věci také náhrada nemá funkci kompenzace za to, že vlastník nemůže s věcí po určitý čas nakládat. Je to kompenzace ztráty, kterou utrpí, ztráty zaniklého spoluvlastnického podílu, protože věc přechází do výlučného vlastnictví spoluvlastníka, jemuž byla převedena. Ústavní soud sice na jedné straně považuje možnou prodlevu mezi omezením vlastnického práva a poskytnutím náhrady za irelevantní, na druhé straně však požadavek náhrady zastřešuje právě článkem 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a tím, že je třeba za omezení vlastnického práva poskytnout náhradu.

Je také nezbytné určit, co přesně představuje pojem „přiměřená náhrada“. V současnosti se nevychází při určování přiměřené náhrady z administrativní ceny dle cenových předpisů, jako tomu bylo před rokem 1989. Přiměřenou náhradou se dnes rozumí hodnotový ekvivalent vyjádřený v penězích, umožňující podle místních podmínek obstarání podobné věci, jaká byla představována podílem spoluvlastníka, jenž byl přisouzen ostatním spoluvlastníkům. Přiměřená náhrada vychází ze zlomku, jehož velikost odpovídá velikosti spoluvlastnického podílu, z obecné ceny celé věci, která je obvyklá v daném místě v době rozhodování a nikoliv z ceny, za jakou by bylo možné prodat spoluvlastnický podíl. Náhrada nevychází pouze z vlastností věci - odráží i poptávku a nabídku v daném čase na daném místě.⁹² Soud tak za pomoci znaleckého posudku stanoví náhradu odpovídajícím podílem z obvyklé ceny celé věci, aniž by tuto výši jakkoliv upravoval s ohledem na vzájemné pohledávky nebo kompenzační námitky účastníků. Při určování přiměřené náhrady soud vychází z ceny v době zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, a nikoliv z ceny v době zahájení řízení. Pokud na věci

⁹¹ Králík, Michal. *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 260

⁹² *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře.s.812

vážne zástavní právo, hodnota tohoto práva se zohledňuje v ceně věci. Stejně tak se zohledňuje hodnota věcného břemene při stanovování ceny příkazované věci a při stanovování přiměřené náhrady. V potaz se tedy berou jak vady faktické, tak i vady právní. V případě, že by nebyla zatížena zástavou celá věc, ale pouze podíl, náhrada by snižovala hodnotu jen tomu ze spoluvlastníků, jehož podíl by byl zatížen, protože náhrada má být přiměřená podílu. Spoluvlastník si nemůže započíst jiný nesplatný majetkový nárok z titulu spoluvlastnictví při náhradě za spoluvlastnický podíl, protože právo na zaplacení náhrady vzniká spoluvlastníkovi až právní mocí rozhodnutí, které má konstitutivní povahu. Započtení není přípustné před právní mocí, protože by šlo o započtení proti neexistujícímu nároku.

Náhrada za spoluvlastnický podíl nemůže být snížena z důvodu rozporu s dobrými mravy, protože právo spoluvlastníka na náhradu ve smyslu ustanovení § 142 odst. 1 nemůže být v rozporu s dobrými mravy.⁹³

Když docházelo po zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví k nemovitosti k vyklizení nemovitosti, vyvstávala otázka, zda je třeba spoluvlastníkovi, kterému nemovitost není přikázána, zajistit bytovou náhradu, pokud spoluvlastník z důvodu zániku spoluvlastnického vztahu pozbývá právo užívat byt v obytném domě.

Judikatura otázku bytových náhrad řešila v rozhodnutí RC 35/1994, kde stanovila, že při pozbytí práva užívat byt v obytném domě z důvodu zániku spoluvlastnictví k tomuto domu se použijí ustanovení o bytových náhradách při zániku práva užívat byt, avšak aplikace závěrů obsažených v rozhodnutí i na vypořádání podílového spoluvlastnictví nepřipadá v úvahu, protože by v případy, kdyby vyklizení spoluvlastníka bylo podmíněno zajištěním bytové náhrady, byl popírán princip spravedlivého vypořádání tím, že vylučovaný spoluvlastník by měl jak nárok na přiměřenou náhradu, která vychází z ceny obvyklé, která není ovlivněna jeho užíváním nemovitosti po zrušení spoluvlastnictví a ještě by bylo jeho vyklizení podmíněno zajištěním bytové náhrady.⁹⁴ Na výši ceny nemovitosti se neprojeví vliv užívání nemovitosti. Dnešní judikatura to řeší tak, že obvyklá cena nemovitosti není ovlivněna tím, že v ní spoluvlastník, který právní důvod k užívání nemovitosti ztrácí, nadále bydlí. Spoluvlastník nemá právo na bytovou náhradu proto, že se mu dostává přiměřené náhrady za spoluvlastnický podíl, a ani ve výši této náhrady není zohledněn fakt, že

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1927/2004

⁹⁴ Králík, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 267

spoluvlastník v domě nadále bydlí, přestože byl z podílového spoluvlastnictví vyloučen a tím fakticky hodnotu nemovitosti snižuje.⁹⁵ Také by to znamenalo, že spoluvlastník, kterému nemovitost připadne, by za nižší náhradu získal vlastnické právo k celé nemovitosti a zajistil by si tak bydlení.

2.4. Nařízení prodeje věci a rozdělení výtěžku

Tento způsob vypořádání podílového spoluvlastnictví přichází na řadu až tehdy, není-li možné věc reálně rozdělit ani ji přikázat žádnému ze spoluvlastníků za náhradu.⁹⁶ V zákoně je výslovně stanoveno, že tento způsob vypořádání nastupuje tam, kde žádný ze spoluvlastníků věc nechce. V důsledku extenzivního výkladu je proto podmínka, že spoluvlastník věc nechce splněna nejen tam, kde spoluvlastníci výslovně vyjádří, že nemají zájem o to, aby jim věc byla přikázána do výlučného vlastnictví, ale i v případě, kdy podmínky pro přikázání věci do výlučného vlastnictví některého ze spoluvlastníků nejsou splněny. Spoluvlastník tak sice může souhlasit s přikázáním věci do výlučného vlastnictví, ale v případě nesplnění podmínek to nestačí. To může být v případě, že spoluvlastník si věc nadále nemíní ponechat a užívat ji, ale chce ji prodat, nebo nemá finanční prostředky na vyplacení náhrady.⁹⁷ Výroková část rozhodnutí tak obsahuje výrok o zrušení podílového spoluvlastnictví a výrok o nařízení prodeje věci s tím, že výtěžek bude rozdělen mezi dosavadní spoluvlastníky podle výše jejich podílů.

Aby věc byla skutečně prodána, tedy pro realizaci rozhodnutí, je nutné, aby soud na návrh některého ze spoluvlastníků nařídil výkon rozhodnutí nebo exekuci. Bez toho není možné prodej společné věci a rozdělení výtěžku uskutečnit.⁹⁸ Rozhodnutím o zrušení spoluvlastnictví a o nařízení prodeje společné věci vzniká jen titul, který opravňuje spoluvlastníky, aby se domáhali jeho výkonu. Prodej věci uskutečňuje nikoliv soud nalézací, ale soud exekuční. Rozsudek je rozhodnutím *sui generis* v nalézacím řízení a nikoliv nařízením výkonu rozhodnutí. Od jiných rozhodnutí stanovujících povinnost se liší tím, že rozhoduje jen o tom, jakým způsobem bude

⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1927/2004

⁹⁶ Králík, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 269

⁹⁷ Králík, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 269

⁹⁸ Rc 81/1967

provedena likvidace spoluvlastnictví, ale bez další intervence soudu takové rozhodnutí nelze dobrovolně vykonat. K návrhu na výkon rozhodnutí může být oprávněn jak žalobce, tak i žalovaný.

Jestliže žádný ze spoluvlastníků nepodá návrh na výkon rozhodnutí, část rozhodnutí nařizující prodej a rozdělení výtěžku nemůže být realizována. To však nebrání tomu, aby spoluvlastníci prodeje dosáhli společným jednáním mimo rámec výkonu rozhodnutí. Může dojít i k tomu, že se věc nepodaří prodat a spoluvlastnictví sice zrušené je, ale není fakticky vypořádané.

Práva se po uplynutí 10 let promlčí, a spoluvlastnictví je tak zrušeno a bývalí spoluvlastníci přijdou o možnost podat návrh na výkon rozhodnutí, pokud některý z nich vznese námitku promlčení.⁹⁹

2.5. Zamítnutí návrhu na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví

Občanský zákoník v ustanovení § 142 odst. 2 výslovně zakotvuje možnost, aby spoluvlastnictví nebylo zrušeno a vypořádáno příkázáním věci za náhradu nebo prodejem věci a rozdělením výtěžku, a to při existenci důvodů zvláštního zřetele hodných.

Je to výjimka ze zásady, že nikdo nemůže být nucen setrvávat v podílovém spoluvlastnictví. Možnost zrušit vlastnické společenství je sice v rozporu s mezinárodními úmluvami o lidských právech, avšak takovou úpravu obsahoval i obecný zákoník občanský. V případě, že lze zrušit spoluvlastnictví a vypořádat je rozdělením věci, zamítnutí zrušení a vypořádání spoluvlastnictví z důvodů zvláštního zřetele hodných již není možné. To přichází v úvahu pouze tam, kde se spoluvlastnictví vypořádává příkázáním věci za náhradu nebo prodejem věci a rozdělením výtěžku podle spoluvlastnických podílů.

Jestliže je věc rozdělena mezi spoluvlastníky, je tak zajištěn výkon faktických práv k rozdělené věci a to ve zbývajících dvou případech vypořádání spoluvlastnictví není možné. Proto zde není důvod nutit spoluvlastníky k setrvání ve spoluvlastnictví. Reálné rozdělení věci zakládá každému ze spoluvlastníků stav, který se výrazněji neliší

⁹⁹ Králík, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 271

od stavu dosavadního. Vlastník pouze není omezen současně vlastnickým právem jiného. Jestliže má být spoluvlastnictví proti vůli některého ze spoluvlastníků zachováno, musí být splněny kumulativně dvě podmínky. První je, že přichází v úvahu pouze vypořádání spoluvlastnictví příkázáním věci za náhradu či prodejem věci a rozdělením výtěžku podle velikosti spoluvlastnických podílů, a druhou je existence důvodů zvláštního zřetele hodných. Protože ustanovení, které podmiňuje zamítnutí návrhu na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví existencí důvodů zvláštního zřetele hodných, je právní norma s relativně neurčitou hypotézou, zákon tyto důvody nijak nespécifikuje.

Je to soud, který určuje obsah tohoto pojmu podle okolností každého jednotlivého případu. Hypotéza je tak vymezena ze širokého předem neurčeného okruhu okolností, které jsou převážně subjektivního charakteru a mohou být jak na straně žalovaného, tak i na straně žalobce. Mohou to být zdravotní stav, sociální situace či dlouhodobé vazby na nemovitost.¹⁰⁰ Okolnosti, které jsou rozhodné pro určení důvodů zvláštního zřetele hodných, jsou rozebrány v rozhodnutí RC 1/1989. Např. vysoký věk žalovaného se bere v potaz, pokud je spojený s nepříznivým zdravotním stavem a skutečností, že odpůrce v nemovitosti prožil většinu svého života, nikoli však za všech okolností. Jestliže by zamítnutí návrhu na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví pro vysoký věk žalovaného bylo v rozporu se zájmy nezletilých dětí na straně žalobce nebo jestliže žalovaný vyvolává neshody mezi spoluvlastníky či jinak jedná v rozporu s dobrými mravy, nemůže být ani vysoký věk brán jako důvod pro zamítnutí návrhu na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví. Dostatečným důvodem pro zamítnutí návrhu na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví není ani zájem spoluvlastníka na zachování spoluvlastnictví přesto, že neshody mezi spoluvlastníky by se mohly vyřešit v souladu s ustanovením § 139 tím způsobem, že by soud rozhodl na návrh některého ze spoluvlastníků v případě, že spoluvlastníci ohledně hospodaření se společnou věcí nemohou dosáhnout dohody. Ani skutečnost, že cena předmětu spoluvlastnictví by se mohla později zvýšit, nemůže být považována za směrodatnou, protože lze zamítnout žalobu jen pro okolnosti, které jsou platné ke dni rozhodnutí soudu. V tomto ustanovení, tedy ustanovení § 142 odst. 2 občanského zákoníku, je také spatřována ochrana před šikanózním výkonem práva. V řízení o

¹⁰⁰ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře., str. 815

zrušení a vypořádání spoluvlastnictví musí žalovaný prokázat existenci důvodů zvláštního zřetele hodných. Není úkolem soudu, aby takovéto důvody vyhledával. Musí však je vzít v úvahu v případě, že se objeví během řízení. Jestliže však žádný z účastníků nenamítne, že jsou zde důvody zvláštního zřetele hodné, které by svědčily zamítnutí návrhu, není možné, aby soud rozhodl při zrušení a vypořádání spoluvlastnictví tak, že by návrh na ně zamítl. Pokud jde o vazbu ust. § 3 odst. 1 občanského zákoníku, tedy o ustanovení o dobrých mravech, k zamítnutí návrhu na zrušení a vypořádání spoluvlastnictví z důvodů zvláštního zřetele hodných, mám za to, že dobré mravy jsou implicitně obsaženy v tomto pojmu a ustanovení § 142 odst. 2 je ustanovení speciální k ustanovení § 3 odst. 1.¹⁰¹ Řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví je řízení směřující k tomu, aby bylo vydáno konstitutivní rozhodnutí, a použití ust. § 3 odst. 1 je tak vyloučeno.

Rozhodnutí, že návrh na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví bude zamítnut pro důvody zvláštního zřetele hodné, nezakládá překážku věci rozsouzené. Jestliže dojde ke změně poměrů, může být žaloba opět podána. Zamítavé rozhodnutí soudu je rozhodnutí právě pro tu dobu, kdy trvá překážka. Jakmile se změní skutkový stav, překážka odpadá.¹⁰²

2.6. Bytové vlastnictví

Zvláštním typem spoluvlastnictví je bytové vlastnictví. Vlastnictví bytové jednotky je neodlučitelně spjata se spoluvlastnickým podílem na společných částech domu a pozemcích. V současné právní úpravě se projevuje dualistická teorie bytového

¹⁰¹ Králík, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 275

¹⁰² Králík, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 278

vlastnictví ve spoluvlastnickém pojetí, kde je bytové vlastnictví postaveno na spoluvlastnické koncepci, kdy hlavním předmětem je budova a předmětem vedlejším je byt, případně nebytový prostor. To je dáno specifickou povahou bytu, případně nebytového prostoru, které nemohou existovat jako oddělitelné části budovy. Ačkoliv bytová jednotka není samostatnou věcí, je v rozsahu stanoveném zákonem samostatným předmětem občanskoprávních vztahů.^{103, 104} Vlastnictví bytové jednotky spolu se spoluvlastnickým podílem na společných částech domu, případně pozemcích, vznikne vkladem prohlášení vlastníka budovy do katastru nemovitostí nebo výstavbou jednotky, která je provedena na základě smlouvy o výstavbě podle zákona o vlastnictví bytu. Zákon o vlastnictví bytů vymezuje bytový dům - dům s byty a nebytovými prostorami ve vlastnictví - jako budovu, která je ve spoluvlastnictví podle tohoto zákona. Zákon upravuje dva způsoby, jak se budova může stát bytovým domem. Prvním je prohlášení vlastníka budovy o tom, že v budově vymezuje bytové jednotky. Ke vzniku bytového domu je třeba, aby prohlášení vlastníka bylo spojeno s převodem první jednotky v domě a převodem vlastnictví k této první jednotce za podmínek, které stanoví zákon, se mění vlastnictví dosavadního vlastníka budovy na vlastnictví zbývajících nepřevedených jednotek v domě a na spoluvlastnictví společných částí domu. Druhým způsobem je uzavření smlouvy o výstavbě.¹⁰⁵ Budova je rozdělena na jednotky a společné části domu písemným prohlášením, které učiní vlastník, popř. spoluvlastníci a které následně předloží katastrálnímu úřadu k zápisu vkladu. Tímto vkladem pak dochází ke změně vlastnického režimu stavby a dosavadní vlastník se stává vlastníkem jak všech jednotek v domě, tak společných částí domu. Je samozřejmě možná i změna prohlášení z domu na budovu, tedy opačný postup. Aby byla smlouva o výstavbě účinná, je nutný její vklad do katastru nemovitostí. Vlastník jednotky má kromě spoluvlastnického práva ke společným částem domu také majetková práva ke stavební parcele. Velikost spoluvlastnického podílu odpovídá velikosti spoluvlastnického podílu na společných částech domu. V případě, že by velikost neodpovídala, vlastníci jednotek by se mezi sebou museli vypořádat a přerozdělit si podíl a provést i případné finanční vyrovnání.

¹⁰³ I ÚS 646/04 ze dne 8. 3. 2005

¹⁰⁴ Ustanovení § 118 uvádí v odstavci 2, že předmětem občanskoprávních vztahů mohou být též byty a nebytové prostory.

¹⁰⁵ Zuklínová M.: Zákon o vlastnictví bytů, PPP-Právní praxe v podnikání, 1994, č. 7, str. 18

2.7. Spoluvlastnictví v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.

2.7.1. Obecně k pojetí institutu spoluvlastnictví

Institutu spoluvlastnictví je v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. věnován díl 4 části třetí, ustanovení § 1115 a násl.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. vychází z tradičních pravidel a navazuje na ABGB a snaží se tak pokračovat tam, kde došlo k přerušení občanskými zákoníky z roku 1950 a z roku 1964, které se odklonily od standardních právních úprav a obsahovaly prvky spoluvlastnictví cizí.

To je také jeden z důvodů, proč se nová úprava od té účinné výrazně odlišuje.¹⁰⁶ Základní ustanovení jasně definují spoluvlastnictví a stanoví jeho základní principy; jejich pojetí je v zásadě totožné se stávající úpravou. Úprava spoluvlastnictví je upřesněna a prohloubena.¹⁰⁷ Zatímco stávající občanský zákoník neobsahuje úpravu společných práv spoluvlastníků a ani odborná literatura a soudní praxe není sto tuto otázku komplexně zpracovat, návrh nového občanského zákoníku již tuto problematiku neopomíjí.

Na nejasnosti objevující se v současnosti a spočívající v tom, že podílové spoluvlastnictví bývá nesprávně chápáno tak, že každému ze spoluvlastníků náleží pouze podíl k určité reálně vymezené části věci, reaguje ustanovení § 1109¹⁰⁸, podle kterého má každý spoluvlastník právo k celé věci. Pokud jde o nakládání s věcí, platí zde princip jednomyslnosti všech spoluvlastníků, kteří se při nakládání s věcí chovají navenek jako jedna osoba, protože disponují věcí jako celkem a nikoli jednotlivými spoluvlastnickými podíly. Co se týče správy společné věci, platí i zde stávající princip majority, rozhoduje váha hlasů podle velikosti podílu, a nikoli jejich počet.

V ustanovení § 1118 a 1119 je pevně zakotveno právo spoluvlastníků domáhat se vyúčtování, jak bylo se společnou věcí nakládáno, i právo na podíl z plodů a užitků ze společné věci. Tyto plody a užitky se dělí podle poměru podílů, a pokud není možné plody takto rozdělit a není zde dohody spoluvlastníků, pak dojde k prodeji plodů a užitků a k rozdělení výnosu mezi spoluvlastníky podle poměru podílů.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. na rozdíl od občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. rozlišuje důsledky různých způsobů vzniku spoluvlastnictví. To se projevuje v úpravě předkupního práva, jehož význam byl, jako prvek spoluvlastnictví cizí, v nové úpravě výrazně snížen. Pokud spoluvlastníci vznik spoluvlastnictví nemohli nijak ovlivnit a spoluvlastnictví vlastně vzniklo bez ohledu na jejich vůli, jako je tomu

¹⁰⁶ Králík Michal. Právní úprava podílového spoluvlastnictví v návrhu nového občanského zákoníku ve světle moderních právních úprav. *Právní fórum* 2008(3)

¹⁰⁷ Králík, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2008, 407 s. Beckova edice právní instituty. S. 7

¹⁰⁸ Jedná se o ustanovení §1109 aktuální verze, ve verzi z 3. 6. 2007 bylo toto ustanovení označeno jako §990

například pořízením pro případ smrti, nesmí spoluvlastník po dobu šesti měsíců ode dne vzniku spoluvlastnictví svůj podíl na nikoho převést, s výjimkou jiného spoluvlastníka či osoby blízké. Jedná se o ustanovení dispozitivní, takže se spoluvlastníci mohou dohodnout i jinak. Je to jedno z ustanovení zákonného předkupního práva, i když časově omezeného, které se v ustanoveních o spoluvlastnictví objevuje. Jinak se ho občanský zákoník č. 89/2012 Sb. snaží eliminovat a naopak chce umožnit co největší volnost spoluvlastníků při nakládání s podílem.

Dalším případem, kdy je zavedeno ze zákona předkupní právo, je zemědělský závod – opět za předpokladu, že spoluvlastníci neměli možnost o svých právech a povinnostech rozhodnout, a spoluvlastnictví vzniklo pořízením pro případ smrti nebo jinou právní skutečností. Účelem tohoto ustanovení je zabránit štěpení statků. Převádí-li tedy některý ze spoluvlastníků svůj podíl, mají k němu ostatní spoluvlastníci předkupní právo, které se vztahuje i na dědický podíl. Spoluvlastníci si mohou pouze ujednat, jak předkupní právo vykonají, pokud chtějí podíl vykoupit jinak než poměrně podle velikosti podílů. Toto ustanovení se nepoužije, pokud jde o případ, kdy spoluvlastník podíl převádí osobě, která by byla jeho dědicem podle zákonné posloupnosti dědiců nebo jinému spoluvlastníkovi.

Další novinkou je možnost ustanovení správce společné věci¹⁰⁹, který jedná jako příkazník, aby mohl spoluvlastníkům správu vyúčtovat.

2.7.2. Úprava zrušení a vypořádání spoluvlastnictví

Zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je v zásadě shodné se stávající právní úpravou, absolutní nemožnost vypořádání spoluvlastnictví z důvodů zvláštního zřetele hodných ustoupila časově omezené nemožnosti, význam principu účelného využití věci je oproti stávající úpravě potlačen.¹¹⁰ V oddílu 4 se vedle úpravy zrušení spoluvlastnictví nově objevuje oddělení ze spoluvlastnictví. Zcela v souladu se zásadou,

¹⁰⁹ §1126 a násl.

¹¹⁰ Králík, Michal. Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2008, 407 s. Beckova edice právní instituty. S.8

že nikdo nemůže být nucen ve spoluvlastnictví setrvat (ostatně výslovně vyjádřenou v ustanovení § 1140), může každý ze spoluvlastníků kdykoli žádat o zrušení spoluvlastnictví nebo o své oddělení ze spoluvlastnictví, lze-li předmět spoluvlastnictví rozdělit. Oddělení ze spoluvlastnictví je vlastně vystoupení ze spoluvlastnictví, které stávající úprava nezná. Výše uvedená zásada je prolomena principem ochrany spoluvlastníků, který zapovídá žádat oddělení ze spoluvlastnictví či zrušení spoluvlastnictví v nevhodnou dobu nebo pokud je to k újmě některého ze spoluvlastníků.¹¹¹ Nevhodnost se určuje s ohledem na způsob využití věci, její účelové využití a další okolnosti. Zemědělské pozemky tak například nemohou být děleny po osázení, nebo před sklizní.

Co se týče zrušení spoluvlastnictví, dává zákon přednost dohodě spoluvlastníků. Dohoda musí obsahovat ujednání o způsobu vypořádání, a pokud je předmětem spoluvlastnictví věc nemovitá nebo závod, musí mít dohoda písemnou formu. I tentokrát, stejně jako ve stávající úpravě, platí, že v případě, kdy není dohoda o vypořádání písemná, si spoluvlastníci musí, požádá-li o to některý, vydat potvrzení o vypořádání.

Ustanovení § 1141 v odstavci druhém uvádí možné způsoby vypořádání. Vedle rozdělení společné věci, které je jednoznačně upřednostňováno, umožňuje zákon vypořádání prodejem věci z volné ruky, ve veřejné dražbě anebo převedením vlastnického práva jednomu nebo více spoluvlastníkům s vyplacením ostatních. Přestože zákon preferuje vypořádání rozdělením věci, nepřehlíží skutečnost, že v případě, že má věc jako celek sloužit určitému účelu, není rozdělení (nikoli však zrušení a vypořádání spoluvlastnictví) žádoucí, a proto stanoví, že v tomto případě je vypořádání rozdělením věci nemožné. Podobné omezení se týká i zemědělských pozemků, které mohou být rozděleny jen tak, aby dělením vznikly pozemky účelně obdělávatelné jak vzhledem k rozloze, tak i k možnosti stálého přístupu. Pokud však má být pozemek rozdělen za účelem zřízení stavby, či za účelem, pro který lze pozemek vyvlastnit, toto omezení se na něj nevztahuje. (§ 1142)

Pokud by se spoluvlastníci nemohli dohodnout, mohou se s návrhem na zrušení spoluvlastnictví obrátit na soud, který zároveň s rozhodnutím o zrušení spoluvlastnictví rozhodne i o způsobu jeho vypořádání. Pokud to bude možné, soud vypořádá

¹¹¹ Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Sagit, 2012.str.491

spoluvlastnictví rozdělením věci- tu je možné rozdělit i tehdy, když není možné ji rozdělit na díly odpovídající přesně podílům spoluvlastníků, pokud se rozdíl vyrovná v penězích, Snížila-li by se však rozdělením věci podstatně její hodnota, soud věc rozdělit nemůže. Pokud to řádné užívání věci vyžaduje, může soud zřídit služebnost nebo jiné věcné právo (například právo stavby).

Zvláštní situace nastává, pokud jsou předmětem spoluvlastnictví listiny. Ty, již z povahy věci, dělit nelze. Jestliže se spoluvlastníci nedohodnou, u koho se uloží, uloží se u nejstaršího spoluvlastníka a ostatní spoluvlastníci obdrží na společný náklad úředně ověřené opisy nebo kopie. Dle mého názoru se podle tohoto ustanovení bude postupovat v případě, kdy listiny osvědčují právo společné všem spoluvlastníkům, tedy osvědčují i samo spoluvlastnictví. Pokud by listina byla předmětem spoluvlastnictví sama o sobě, jako například historicky významná korespondence, bylo by možné spoluvlastnictví zrušit a vypořádat tak, že by soud listinu přikázal za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům.

V případě, že rozdělení společné věci není možné, přikáže ji soud za přiměřenou náhradu jednomu nebo více spoluvlastníkům. Pokud by o věc neměl zájem žádný ze spoluvlastníků, soud nařídí prodej věci ve veřejné dražbě. K dražbě může dojít i tehdy, pokud spoluvlastníci o věc zájem mají – soud může v odůvodněném případě rozhodnout, že věc bude dražena jen mezi spoluvlastníky.

Když dojde ke zrušení spoluvlastnictví, spoluvlastníci si vzájemně vypořádají pohledávky a dluhy související se spoluvlastnictvím nebo se společnou věcí a každý ze spoluvlastníků může žádat úhradu splatné pohledávky i úhradu pohledávky, jejíž splatnost nastane do jednoho roku po účinnosti dohody o zrušení spoluvlastnictví nebo po zahájení řízení o zrušení spoluvlastnictví. Je-li při vypořádání spoluvlastnictví věc prodána, všechny dluhy související se spoluvlastnictvím nebo s věcí ve spoluvlastnictví jsou uhrazeny z výtěžku prodeje ještě před jeho rozdělením mezi spoluvlastníky.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. obsahuje zvláštní ustanovení směřující k ochraně třetích osob, které mají k věci věcné právo, při rozdělování společné věci.

Zákon připouští rozdělení věci, na níž vázne věcné právo třetí osoby, a stanoví, že při rozdělení trvá věcné právo pro všechny díly (nesmí ale být rozšířeno ani se nesmí stát obtížnějším); v případě, že by věcné břemeno prospívalo jen některým dílům, vůči ostatním zanikne. Jestliže věcné právo poskytuje právo k plodům nebo užitkům, může

soud na návrh každé z oprávněných osob, pokud jde o věc panující, nebo na návrh každé z obtížených osob, je-li dělená věc obtížena, upravit vykonávání práva tak, aby výsledek odpovídal zásadám slušnosti a zatížení se nezvětšilo.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. již nepřipouští absolutní vyloučení zrušení spoluvlastnictví z důvodů zvláštního zřetele hodných a místo toho umožňuje odklad zrušení spoluvlastnictví. Spoluvlastníci si mohou ujednat, a to i opakovaně, že po určitou dobu, nejvýše však po dobu deseti let, nebudou žádat zrušení spoluvlastnictví či oddělení ze spoluvlastnictví. Pokud by byl odklad sjednán na dobu delší, má se za to, že je sjednán na dobu deseti let. Dohoda zavazuje i univerzální nástupce spoluvlastníků a musí mít formu veřejné listiny, v případě nemovité věci musí být ujednání o odkladu zapsáno do veřejného seznamu, tj. do katastru nemovitostí. Odklad zrušení spoluvlastnictví může být sjednán i tak, že zavazuje i singulární právní nástupce spoluvlastníků, tj. ty, jejichž nástupnictví vznikne jinak, než děděním¹¹², nebo přeměnou právnické osoby. Připouští se ovšem také, aby bylo zrušení spoluvlastnictví odloženo závětí. I v tomto případě je ovšem možné, aby se spoluvlastníci dohodli jinak (viz níže).

K odložení zrušení spoluvlastnictví může také dojít rozhodnutím soudu. Je to jasný důsledek pravidla, že o zrušení spoluvlastnictví nelze žádat v nevhodnou dobu. Pokud by hrozilo, že zrušením spoluvlastnictví dojde k majetkové ztrátě nebo vážnému ohrožení oprávněného zájmu některého spoluvlastníka, může soud na návrh spoluvlastníka zrušení spoluvlastnictví odložit, nejdéle však o dva roky.

Aby spoluvlastníci nebyli odkladem zrušení spoluvlastnictví příliš svázáni (zvláště pokud je odklad sjednán na delší dobu a dojde ke změně okolností), umožňuje zákon, aby byl odklad zrušení spoluvlastnictví změněn dohodou spoluvlastníků, nebo rozhodnutím soudu na návrh jednoho ze spoluvlastníků. Spoluvlastník musí prokázat, že na něm nelze spravedlivě požadovat, aby ve spoluvlastnictví setrval, anebo že se podstatně změnila okolnosti.

2.7.3. Bytové spoluvlastnictví

Pro zjednodušení a zpřehlednění právní úpravy je do občanského zákoníku č.

¹¹² V tomto případě by se mohlo zdát, že nemožnost vyvázat se ze spoluvlastnictví je příliš tvrdá a v ostrém rozporu se zásadou, že nikdo nesmí být nucen setrávat ve spoluvlastnictví, jelikož spoluvlastník nemohl svojí vůlí a jednáním ovlivnit, to že se stal spoluvlastníkem, ale toto ustanovení je jistou ochranou spoluvlastníků a svým způsobem „dědickou daní“.

89/2012 Sb. zahrnuto bytové vlastnictví, dosud upravené samostatným zákonem č. 72/1994 Sb. o vlastnictví bytů. Vlastnické právo je tedy komplexně upraveno v jednom kodexu.

Úprava občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. je založena na spoluvlastnické, dualistické koncepci, kdy hlavním předmětem je budova a její spoluvlastnictví a k tomu přistupuje vlastnictví bytu.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. také vychází z této koncepce.¹¹³ Protože stavba není samostatnou věcí, bylo přijato pojetí, že bytový dům je součástí nemovité věci, která je ve spoluvlastnictví. Přesto se však počítá se situací, kdy dům není součástí pozemku, například tehdy, když vzniknou jednotky v domě, ke kterému má jeho vlastník právo stavby. Byt a spoluvlastnický podíl na společných částech nemovité věci tvoří neoddělitelné součásti jednoho celku, vlastnického objektu s vlastností nemovité věci.¹¹⁴

Vlastnictví bytové jednotky obsahuje právo vlastníka užívat určitou vymezenou část domu, což je právo, jež je odvozené od spoluvlastnictví domu. Byt je tak součástí nemovitosti, jež je ve spoluvlastnictví ostatních spoluvlastníků, kteří odvozují vlastnictví bytu od spoluvlastnictví domu.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. vychází z pojmu „jednotky“, který je uveden v zákoně o vlastnictví bytů, ale pojímá jej jinak a také nově definuje společné části domu.¹¹⁵

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. jednotku chápe jako jediný vlastnický objekt tvořící soubor vzájemně propojených individuálně různorodých subjektivních práv a povinností.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. upravuje dvě varianty určení podílu na společných částech domu. Rozhodující již není jen poměr podlahových ploch, ale také umístění bytu či jeho dispozice. Pokud není určena velikost podílů poměrem hodnoty bytů, je velikost podílu ze zákona určena podle poměru podlahových ploch.

V případě, že jsou podíly učeny jinak, než poměrem velikosti podlahové plochy k celkové podlahové ploše všech bytů v domě, nebo jsou určeny jako stejné, může vlastník jednotky u soudu uplatnit právo na určení výše podílu, a to tehdy, pokud se

¹¹³ Eliáš, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Sagit, s. 499

¹¹⁴ Ditmarová Martina – Vlastnictví bytu a společenství vlastníků jednotek ve světle rekodifikace. *Právní Fórum* (rok 2011, číslo 7, str. 311

¹¹⁵ Eliáš, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit 2012, str. 499

změnily okolnosti tak podstatně, že dosavadní určení podílu je zjevně nespravedlivé.¹¹⁶ Jestliže tedy vlastníci jednotek nezmění podíly změnou prohlášení, tak jak ji umožňuje ustanovení § 1169, provede změnu soud.

Pokud jde o vznik bytové jednotky, zákon uvádí tři způsoby: výstavbou, prohlášením vlastníka a rozhodnutím soudu. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. tak ke dvěma způsobům vzniku jednotky, jak je zná dnes účinný zákon o vlastnictví bytů, přidává ještě způsob třetí, a to vznik jednotky rozhodnutím soudu. Jedná se o případy, kdy bude soud rozhodovat o oddělení ze spoluvlastnictví, zrušení a vypořádání spoluvlastnictví nebo vypořádání společného jmění manželů.¹¹⁷

Zrušení bytového spoluvlastnictví je v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. řešeno podobně jako ve stávajícím zákoně o vlastnictví bytů. Spoluvlastníci jednotek se mohou dohodnout na přeměně bytového vlastnictví na podílové spoluvlastnictví nemovité věci. Stejný postup přichází v úvahu v případě, kdy jsou všechny jednotky v domě ve společném jmění manželů. Bytové spoluvlastnictví lze zrušit a změnit na vlastnické právo k nemovité věci i prohlášením o zrušení bytového spoluvlastnictví a jeho změně na vlastnické právo k nemovité věci, pokud je vlastníkem všech jednotek v domě jedna osoba. Jak prohlášení o zrušení, tak i dohoda o zrušení musí mít písemnou formu a vázne-li na jednotce věcné právo, musí být osobou oprávněnou z tohoto práva udělen písemně souhlas s dohodou či prohlášením.

V ustanovení § 1185 upravuje občanský zákoník č. 89/2012 Sb. spoluvlastnictví jednotky, připouštějící rozdělení vlastnického práva k jednotce na spoluvlastnické podíly v případě, že to není vyloučeno (ať už stanovami společenství vlastníků, dohodou o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví nebo jiným právním jednáním)¹¹⁸. V tomto případě se jedná o podíly ideální. Zcela novým institutem je přídatné, akcesorické spoluvlastnictví. To se objevuje tam, kde je individuální vlastnictví účelově vázáno na spoluvlastnictví další věci, tedy k užívání věci v individuálním vlastnictví je nezbytné spoluvlastnictví jiné věci. Typickým případem je zahrádkářská kolonie, kdy

¹¹⁶ Hampel Petr – Právní úprava vlastnictví bytů ve světle rekonstrukce občanského práva, Právní Fórum, Rok 2011, číslo 11, str. 504

¹¹⁷ Hampel Petr – Právní úprava vlastnictví bytů ve světle rekonstrukce občanského práva, Právní Fórum, Rok 2011, číslo 11, str. 504

¹¹⁸ Eliáš, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit 2012, str. 499

užívání jednotlivých zahrádek je nemožné bez užívání přístupové cesty.¹¹⁹ Nejčastěji se bude přídatné spoluvlastnictví objevovat u nemovitých věcí.

Zákon (v ustanoveních § 1223 a násl., v oddíle 6) přídatné spoluvlastnictví definuje tak, že věc, která náleží společně několika vlastníkům samostatných věcí určených k takovému užívání, že tyto věci vytvářejí místně i účelem vymezený celek, a která slouží společnému účelu tak, že bez ní není užívání samostatných věcí dobře možné, je v přídatném spoluvlastnictví těchto vlastníků. Rozhodující je účel využití věci, který musí být zachován po celou dobu, co důvod existence přídatného spoluvlastnictví trvá, a který nesmí být zmařen účelovou změnou věci či jejím zatížením způsobem, který by k tomu vedl.

Spoluvlastník se může vzdát práva účasti na využití věci v přídatném spoluvlastnictví, avšak toto vzdání se je bez právních účinků pro jeho právní nástupce.

V případě, že věc v přídatném spoluvlastnictví slouží k využití pozemků, jsou podíly spoluvlastníků na společné věci stanoveny poměrem výměru pozemků, pokud se spoluvlastníci nedohodnou jinak.

Podíl k věci v přídatném spoluvlastnictví je možné převést jen zároveň s převodem vlastnictví k věci, k jejímuž využití věc v přídatném spoluvlastnictví slouží. Pokud se převádí taková věc, převádí se s ní i spoluvlastnický podíl k věci v přídatném spoluvlastnictví. Tato omezení platí i pro zřízení zástavního práva, či zatížení předkupním právem a podobně.

3. Společné jmění manželů

Pro nabývání majetku do společného jmění manželů platí totéž co pro nabývání majetku do výlučného vlastnictví. Pouze nabytí majetku darováním do společného jmění manželů je vyloučeno.

Jak občanský zákoník, tak i zákon o rodině prošel po roce 1989 mnoha novelami.¹²⁰

¹¹⁹ Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Sagit, s531

¹²⁰ Z nich nejdůležitější sou tzv. velká novela občanského zákoníku z roku 1991, provedená zákonem č. 509/1991 Sb., účinná od 1. 1. 1992, a novela z roku 1998, která změnila a doplnila jak zákon o rodině, tak občanský zákoník.

Zásadní změnu bezpodílového spoluvlastnictví manželů je možné spatřovat v novelizovaném ust. § 143, které zmírňovalo kogentnost dosavadní úpravy, jež rigidně zapovídala volnost manželů v rozhodování o rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví. Toto ustanovení poprvé umožnilo manželům uplatnit svoji vlastní vůli, pokud jde o rozsah majetku, který spadal do BSM - umožňovalo rozšíření nebo zúžení majetkového společenství manželů dohodou.¹²¹ Tyto dohody ve formě notářského zápisu bylo možné uzavřít jen po uzavření manželství, a nikoliv ještě před ním. Další zásadní změnu přineslo ustanovení § 148a, které uzákonilo povinný výslovný souhlas druhého manžela k použití majetku v bezpodílovém spoluvlastnictví při zahájení podnikání a institut zrušení bezpodílového spoluvlastnictví v případě, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti¹²². Soud při rozhodování nebyl oprávněn ani povinen posuzovat, zda je ke zrušení dán závažný důvod, jako při rozhodování dle ustanovení § 148 odst. 2 občanského zákoníku.¹²³ Obnovení BSM rozhodnutím soudu na návrh jednoho z manželů bylo upraveno v ust. § 151 občanského zákoníku. Nejednalo se o ožiti původního, dříve zrušeného BSM, ale o vznik BSM nového bez ohledu na to, zda došlo k vypořádání původního BSM. Novela poprvé řeší situaci, kdy se jeden z manželů během trvání manželství stal společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva.

Další novelou z roku 1998 bylo také umožněno, aby manželé modifikovali společné jmění podle ust. § 143 ještě před jeho vznikem. Na druhou stranu rozsah dispozitivnosti ustanovení o společném jmění manželů byl omezen právě novelou z roku 1998, která zcela vyloučila zrušení bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Podstatnou změnou, kterou přinesla tato novela, bylo odstranění bezpodílového spoluvlastnictví manželů a jeho nahrazení společným jměním manželů. Jednou z nejvýraznějších změn, které přinesla novela, byl právě rozsah majetkového společenství manželů. K aktivům přibyla i pasiva, na rozdíl od BSM. Novela se dotkla i postavení podnikajícího manžela. Dále byl upraven majetek určený k výkonu povolání ve společném jmění manželů tak, že věci sloužící k výkonu povolání jsou od této novely

¹²¹ Jehlička, Škárová, Švetka, Vodička a kol., Občanský zákoník, komentář, Praha, C. H. BECK, 1994, str. 165, Jde o tzv. koakvizici, kterou znalo československé právo před rokem 1950 jako součást obyčejového práva uherského, spočívající v tom, že ke dni zániku manželství nastanou účinky dohody a všechny věci, jakož i majetková práva k tomuto dni vytvoří komplex společného majetku, který se bude vypořádávat

¹²² Zákon o soukromém podnikání občanů byl zrušen zák. č. 455/1991 o živnostenském podnikání

¹²³ Jaroslav Bičovský, Miroslav Holub: Nové znění občanského zákoníku, Linde, 1991, str. 137

součástí společného jmění manželů.¹²⁴ Až do této novely byla kategorie věcí určených k podnikání vyloučena z bezpodílového spoluvlastnictví manželů. U takových věcí se vyžadovalo nejen to, aby tyto věci výkonu povolání sloužit mohly, ale aby mu také skutečně sloužily.¹²⁵ Tyto věci patřily do výlučného majetku manželů bez ohledu na jejich hodnotu či na způsob jejich nabytí. Pokud k nabytí těchto věcí byly použity prostředky společné a jednalo se o věci, jejichž hodnota byla v poměru k hodnotě majetku manželů značná, při vypořádání BSM se k této skutečnosti přihlíželo.^{126, 127} Tato úprava, tedy zařazení věcí sloužících k podnikání do společného jmění manželů, vyvolala určité pochybnosti ohledně možné retroaktivity. Vystala otázka, zda se věci dosud určené k podnikání, které nebyly součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů, automaticky od účinnosti nového zákona stávají součástí společného jmění manželů.

Z věty „věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí společného jmění manželů“ lze dovozovat, že věci sloužící k výkonu povolání se součástí společného jmění manželů nestávají, protože jím před 1. srpnem 1998 ani nebyly. I po novele tak zůstaly věci sloužící k výkonu povolání výlučným majetkem toho z manželů, k výkonu jehož povolání byly určeny. Právní institut společného jmění manželů je tedy součástí českého právního řádu od roku 1998, kdy výše uvedená novela takto nahradila pojem bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Úmyslem zákonodárce bylo vyloučit institutem společného jmění manželů dosavadní stav, kdy majetkové společenství manželů bylo spoluvlastnictvím *sui generis*. Společné jmění manželů lze charakterizovat tak, že je zde pluralita subjektů vlastnictví nemající nijak určený podíl, na rozdíl od podílového spoluvlastnictví, a proto je dle mého názoru majetkové společenství manželů ve své současné podobě technicky vzato stále bezpodílovým spoluvlastnictvím, proto lze stále hovořit spíše o vlastnictví *sui generis* než o spoluvlastnictví, jak by napovídala název. Každý manžel je totiž vlastníkem celé masy společného jmění manželů, a ne jen určitého podílu, ať již

¹²⁴ Radvanová Senta, Zuklínová Michaela: Kurz občanského práva, Institut rodinného práva, Praha, C. H. BECK, 1999, str. 48

¹²⁵ Dvořák Jan, Spáčil Jiří: Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, Praha, ASPI a.s., 2007

„... a aby zároveň nesloužily i druhému z manželů“ Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 22 Cdo 2470/2000

¹²⁶ R 42/72, str. 122: „Jde-li o věc nikoliv obvyklé osobní potřeby (např. drahocenný kožíšek), nebo o věc sloužící výkonu povolání, ale mající mimořádnou hodnotu (např. vědecká knihovna), má manžel, který tyto hodnoty za trvání manželství získal nahradit, co ze společného majetku bylo na tento majetek vynaloženo.“

¹²⁷ Nebylo však vyloučeno, aby se i věci sloužící výkonu povolání staly součástí BSM a to tehdy, když šlo o věc, která sloužila k výkonu povolání obou manželů Jaroslav Bičovský, Milan Holub: Nové znění občanského zákoníku, Linde, 1991, str. 137

vyjádřeného zlomkem či procentem. Podle rozhodnutí Ústavního soudu ¹²⁸, ze kterého vychází soudní praxe, je institut společného jmění manželů vykládán tak, že základní ústavní princip stanovující, že vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu a nesmí být zneužito na újmu práv druhých, ustupuje zcela stranou a princip, že svoboda jednoho končí tam, kde svoboda druhého začíná, je tak zcela pomínut. Takovéto závěry podporují můj názor, že společné jmění manželů by se dalo kvalifikovat spíše jako vlastnictví *sui generis*, než jako druh spoluvlastnictví, jako tomu bylo u bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Toto se projevuje zejména při užívání společné věci hospodaření se společnou věcí a nakládání s ní, při neshodách mezi manželi a případných rozdílných názorech, jak má s věcí být naloženo, což je markantní často při užívání nemovitosti, která je součástí společného jmění manželů. V občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. absentuje ustanovení, které by v případě, že mezi manželi dojde k neshodě o právech a povinnostech vyplývajících z bezpodílového spoluvlastnictví, resp. ze společného jmění manželů, umožňovalo jednomu z manželů domoci se u soudu, aby neshody vyřešil závazným rozhodnutím. Dříve byl tento postup možný, protože jej umožňovalo ust. § 146. Současný výklad ustanovení o společném jmění manželů je doslovný a žádnou náhradu za užívání a ani žádnou úpravu užívání neumožňuje, neboť vztah ke společné věci je chápán jako vlastnický vztah každého z manželů k celé věci. ¹²⁹ Z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu je také patrné, že se přiklání spíše ke koncepci vlastnictví *sui generis*. Za situace, kdy věc užívá pouze jeden z manželů a druhého manžela z užívání vyloučí, považuje za jednání v souladu s právem, i když vychází z toho, že každý z manželů je vlastníkem celku a má tedy právo na užívání celku. Je tak pomínuta ochrana vlastníka, kterou upravuje občanský zákoník v ust. § 123. Nejvyšší soud dochází k názoru, že každý z manželů je vlastníkem celé věci a jeho vlastnické právo je přitom omezeno stejným vlastnickým právem druhého manžela; nepřipouští, aby za trvání společného jmění manželů v rámci užívání společných věcí požadoval jeden z manželů na druhém, aby mu nahradil škodu, kterou způsobil na společném majetku, vydal to, oč se obohatil oproti druhému z manželů z užitku ze společné věci. Tyto

¹²⁸ I. ÚS 2758/08

¹²⁹ Např. I. ÚS 2758/08 ze dne 16. 3. 2009

nároky související s nakládáním se SJM může uplatnit až z vypořádání společného jmění manželů, tedy se zánikem SJM, který nejčastěji souvisí se zánikem manželství.¹³⁰

Podle současného soudního výkladu je paradoxně spoluvlastník, i když menšinový, daleko lépe chráněn než vlastník, jedná-li se o vlastnictví ve společném jmění manželů. Na rozdíl od spoluvlastnictví, kdy není možné, aby jeden ze spoluvlastníků zatížil nebo převedl podíl jiného spoluvlastníka, je u společného jmění manželů takové jednání možné, ačkoliv je stíháno sankcí relativní neplatnosti. Avšak možnost namítat neplatnost takového právního úkonu, je omezena na dobu 3 let (doby promlčecí lhůty), což je velmi krátká doba, přihlédneme-li k tomu, že lhůty sice neběží mezi manželi, ale běží vůči třetím osobám a o prodeji věci či obdobném nakládání s věcí se manžel dozví většinou až při rozvodu.

Vlastnické právo druhého z manželů se tak mění v *nuda proprietas*, holé vlastnictví, ztrácející všechny své atributy. Vlastník, manžel, tak přichází o právo věc držet, užívat, požívat její plody a nakládat s ní.

Zatímco zánik společného jmění manželů není vždy vázán na zánik manželství, vznik společného jmění manželů je na vznik manželství vázán vždy. Nepřipadá v úvahu, aby SJM vzniklo mezi jinými osobami než manželi, např. mezi partnery nebo mezi druhem a družkou. Společné jmění vzniká i v manželství neplatném, nevzniká jen v manželství zdánlivém.¹³¹ Na této skutečnosti nic nemění ani pozměnění rozsahu společného jmění manželů nebo odložení jeho vzniku ke dni zániku manželství.

Občanský zákoník stanoví, co je předmětem společného jmění manželů v ust. § 143, odst. 1.

Pokud není prokázán opak, má se za to, že majetek nabytý (vzniklý) za trvání manželství tvoří společné jmění manželů. Součástí společného jmění manželů je vždy majetek nabytý některým z manželů nebo oběma manželi za trvání manželství (aktiva) a závazky, které vznikly některému z manželů nebo oběma manželům za trvání manželství (pasiva), s výjimkou těch, které se týkají pouze výlučného majetku jednoho z manželů a těch, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů a s jejichž převzetím druhý manžel nedal souhlas. Přiměřené majetkové

¹³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1476/2000, Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2594/2008

¹³¹ BIČOVSKÝ, Jaroslav, Milan HOLUB a Milan POKORNÝ. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha: Linde, 2009, str. 41

poměry jsou posuzovány vždy individuálně, s ohledem na konkrétní okolnosti a konkrétní majetkové poměry manželů.

Důsledkem rovného postavení manželů je to, že cokoliv nabude manžel, současně nabude i druhý a není nezbytné, aby druhý manžel byl jednou ze stran smluvního vztahu, jehož prostřednictvím byl majetek nabyt.

Společné jmění manželů však není jedinou možnou formou vlastnictví mezi manželi. Manželé mohou mít majetek ve svém výlučném vlastnictví a není vyloučeno ani podílové spoluvlastnictví manželů, což bývá nejčastěji založeno darovací smlouvou.

Další právní úprava přímo vylučuje vznik společného jmění manželů a zakládá mezi manželi podílové spoluvlastnictví. Jedná se např. o zákon č. 527/1990 Sb. o vynálezech a zlepšovacích návrzích, který stanoví, že vztahy mezi manželi jako spolupůvodci patentu se řídí obecnými předpisy o podílovém spoluvlastnictví a manželé tak mají právo na ochranu patentu v rozsahu, v jakém se podíleli na vytvoření vynálezu.

Ze společného jmění manželů je tak vyjmut ten majetek, u něhož se považuje za vhodné a spravedlivé, aby byl součástí výlučného majetku jednoho z manželů a to buď vzhledem k účelu, kterému slouží nebo ke způsobu jeho nabytí.¹³² Do společného jmění manželů nepatří ani výsledky tvůrčí činnosti, avšak výsledky jejich realizace, např. prodeje ano.

Majetek, který je ve výlučném vlastnictví jednoho manžela, nespadá do společného jmění manželů, avšak výnosy z tohoto majetku se již součástí stávají (např. jestliže vklad je výlučném vlastnictví jednoho manžela, jsou součástí společného jmění manželů úroky z tohoto vkladu¹³³), stejně tak jako pohledávky z titulu investice jednoho z manželů do svého výlučného majetku za trvání manželství.

Pokud na pořízení věci byly vynaloženy zároveň výlučné prostředky a prostředky spadající do společného jmění manželů, stává se takto pořízená věc součástí společného jmění manželů bez ohledu na výši příspěvku ze společného jmění manželů na pořízení věci. Ať již je tento příspěvek jakkoliv malý, má druhý manžel pouze pohledávku za společným jměním manželů.¹³⁴ Jak jsem již uvedla, do majetkového společenství manželů patří i úroky z vkladu, které náleží jednomu z manželů, a v případě, že věc byla

¹³² Součástí společného jmění manželů není bolestné a náhrada za ztížení společenského uplatnění. Jde totiž o účelová plnění, která jsou vázána na osobu poškozeného

¹³³ R42/1972

¹³⁴ Švestka Jiří, Občanský zákoník I., § 1 až 459, Praha, C. H. Beck, 2008, str. 850

pořízena zčásti za tyto úroky, je v majetkovém společenství manželů bez ohledu na to, že na její pořízení byly použity i výlučné prostředky jednoho z manželů.¹³⁵

Stejně tak směnou věci, která je zčásti ve vlastnictví jednoho z manželů a zčásti ve společném jmění, za věc jinou nabudou manželé celou věc do SJM. Při vypořádání tohoto majetkového společenství může manžel, který byl vlastníkem části vyměněné věci uplatnit jako svůj vnos do společného majetku cenu uvedeného podílu v době směny.¹³⁶

Pokud jde o přírůstky a výnosy z majetku, který je ve společném jmění manželů, tvoří součást SJM i tehdy, jestliže k jejich získání došlo po zániku společného jmění manželů. Tím je např. nájemné z bytu, který je v SJM. Ve společném jmění, jak již bylo uvedeno, jsou i přírůstky výlučného majetku jednoho z manželů, ovšem jen když se takové přírůstky nestávají součástí věci. Okamžikem oddělení přírůstku vzniká nová věc a tak přírůstky, které nebyly odděleny, jsou stále ve vlastnictví toho, kdo je vlastníkem věci hlavní.

Součástí majetkového společenství manželů jsou tedy všechny movité i nemovité věci bez ohledu na to, jak byly nabyty, pokud byly nabyty ze společných prostředků, i bez ohledu na jejich určení. Významné je, zda byly nabyty za trvání manželství některým z manželů. Výjimkou jsou věci, které zákon jmenovitě vylučuje. Způsob, jakým se jeden z manželů zasloužil o nabytí věci, je rozhodující zcela výjimečně při vypořádání společného jmění manželů.

3.1. Vypořádání společného jmění manželů

Zákon taxativně vymezuje způsoby vypořádání společného jmění manželů tak, že určuje tři možné způsoby vypořádání: dohodou, rozhodnutím soudu nebo podle zákonného pravidla.

¹³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 3. 2005, sp. zn. 22 Cdo 798/2004

¹³⁶ Spáčil Jiří, Společné jmění manželů v nejnovější judikatuře, Právní fórum, r. 2010, č. 5, str. 219

Vypořádání společného jmění manželů znamená uspořádání majetkových vztahů mezi manželi po zániku společného jmění manželů (ať už celého, či jen jeho části), jemuž předchází určení toho, co bylo předmětem společného jmění manželů v době jeho zániku. Rozhoduje se, které věci zůstanou ve výlučném vlastnictví toho kterého z manželů, tedy vlastníku společného jmění manželů, a ke kterým druhý vlastník vlastnictví pozbývá.¹³⁷ Je zjevné, že se nejedná o přechod ani převod vlastnictví, pouze o skutečnost, že jeden z manželů k tomuto vlastnictví pozbývá vlastnického práva.

Pokud po zániku společného jmění manželů nedojde k vypořádání společného jmění dohodou nebo rozhodnutím soudu, nastupuje po uplynutí tří let od zániku společného jmění zákonné pravidlo vypořádání stanovené pomocí nevyvratitelné domněnky vypořádání.

Předmětem vypořádání není majetek a závazky, ohledně kterých bylo společné jmění manželů během jeho trvání zúženo (smlouvou podle ustanovení § 143a odst. 1 občanského zákoníku), a to v tom případě, že se zúžení týkalo aktiv a pasiv nabytých po uzavření smlouvy nebo takových, která tvořila v době uzavření společné jmění manželů, ale byla již manželi vypořádána, ať už dohodou, rozhodnutím soudu, či nastoupením zákonné domněnky podle ustanovení §150 odst. 4 občanského zákoníku.

Právo na vypořádání se nepromlčuje. V případě, že k vypořádání dochází s časovým odstupem po zániku společného jmění manželů, pak se vychází ze stavu poměrů, který byl v době zániku, tedy *ex tunc*, ale v ceně stanovené v době rozhodování, *ex nunc*. Právo na vypořádání společného jmění manželů se sice nepromlčuje, není však možné, aby bylo společné jmění manželů vypořádáváno po uplynutí tří let od jeho zániku¹³⁸, protože dojde k jeho zániku nastoupením domněnky vypořádání.

Protože existence společného jmění manželů mimo manželství není přípustná, tak musí nastat obligatorně vypořádání společného jmění manželů po zániku manželství. Vypořádání společného jmění manželů však nemusí následovat okamžitě po jeho zániku (jako je to například u spoluvlastnictví, kde zánik spoluvlastnictví je spojen s jeho vypořádáním), ale je možné k němu přistoupit kdykoliv ve lhůtě tří let po jeho zániku. Řízení o vypořádání SJM je návrhové, soud k návrhu vypořádání provést musí,

¹³⁷ Bičovský Jaroslav, Holub Milan, Pokorný Milan. Společné jmění manželů, Linde Praha 2009,

¹³⁸ Situace je samozřejmě odlišná v případě, že ve lhůtě tří let byl podán návrh k soudu na vypořádání společného jmění manželů.

ale způsobem, který je navržen, vázán není. Jediným případem, kdy soud provede vypořádání z moci úřední, je zánik manželství smrtí jednoho z manželů, kdy je SJM vypořádáno v rámci dědického řízení.

Rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů netvoří překážku věci rozsouzené; po právní moci rozhodnutí o vypořádání společného jmění může být podán další návrh na vypořádání, pokud se bude týkat nových hodnot, které nebyly předmětem předchozího řízení. Nutno ovšem dodat, že nelze zapomínat na zákonnou domněnku vypořádání společného jmění manželů, podle níž by tak manželé museli učinit v tříleté lhůtě (je otázkou, zda by to při délce soudních řízení vůbec bylo možné).

Pokud jsou podány dva nebo více návrhů na vypořádání společného jmění manželů, co do položek navrhovaných k vypořádání zcela totožných, nastává zde překážka litispendence a později podaná žaloba je vždy spojena k projednání s návrhem podaným dříve nebo je pokládána za vzájemný návrh a je projednávána společně s návrhem dřívějším.

3.2. Zánik a vypořádání SJM za trvání manželství

Společné jmění manželů může také zaniknout za trvání manželství, a to pravomocným rozhodnutím trestního soudu o propadnutí majetku nebo jeho části státu¹³⁹ (v řízení o vypořádání místo manžela postiženého trestem propadnutí majetku, který přestal vykonávat svá práva ze společného jmění manželů, nastupuje stát) nebo prohlášením konkurzu.¹⁴⁰ Jestliže společné jmění manželů zanikne rozhodnutím soudu o propadnutí majetku jednoho z manželů, druhý manžel může uzavřít dohodu o vypořádání SJM s příslušným orgánem státu, zastupujícím stát. Pokud je na majetek jednoho z manželů prohlášen konkurz, společné jmění manželů zaniká a na insolvenčního správce přechází oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželů nebo navrhnout jeho vypořádání u soudu.¹⁴¹

Společné jmění manželů zaniká okamžikem právních účinků prohlášení konkurzu, nastávajícím dnem, kdy je rozhodnutí insolvenčního soudu o prohlášení konkurzu na majetek některého z manželů zveřejněno v insolvenčním rejstříku.

¹³⁹ § 52 odst. 1, 2 tr.zákona

¹⁴⁰ § 268 odst. 1 zák. č. 182/2006 insolvenčního zákona

¹⁴¹ § 271 zák. č. 182/2006, insolvenčního zákona

Jestliže insolvenční správce provádí soupis majetkové podstaty, je povinen zahrnout do soupisu majetkové podstaty vždy i tu část společného jmění, kterou se souhlasem manžela dlužník použil k podnikání.

Součástí konkurzní podstaty, jako určitý způsob ochrany věřitele, se stává ta část společného jmění manželů, se kterou dlužník podnikal, a to vždy a bez ohledu na to, zda je předmětem společného jmění manželů. Pokud byl dotčen výlučný majetek manžela, může manžel uplatnit excindační žalobu, tedy žalobu na vyloučení věci z podstaty.

Rozsah majetku ze SJM spadajícího do podstaty se může měnit podle toho, zda insolvenční návrh podal dlužník, nebo věřitel.

Pokud podal insolvenční návrh dlužník, do majetkové podstaty patří majetek, který dlužníkovi patřil ke dni zahájení insolvenčního řízení i majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení.

Jestliže byl návrh podán věřitelem, pak do majetkové podstaty náleží majetek, který dlužníkovi patřil v době, kdy insolvenční soud nařídil předběžné opatření, kterým zcela nebo zčásti omezil právo dlužníka nakládat s jeho majetkem, majetek, který dlužníkovi patřil v době, kdy insolvenční soud vydal rozhodnutí o úpadku dlužníka a majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení po vydání zmíněných rozhodnutí.

Po prohlášení konkurzu se provede vypořádání zaniklého společného jmění manželů, a to jak toho, které zaniklo prohlášením konkurzu na majetek jednoho z manželů, tak toho, které zaniklo sice ještě před prohlášením konkurzu, ale dosud nebylo vypořádáno anebo nezaniklo, ale bylo zúženo smlouvou, popř. rozhodnutím soudu a do prohlášení konkurzu vypořádáno nebylo.

Jestliže již probíhá řízení o vypořádání společného jmění manželů, toto řízení se prohlášením konkurzu nepřerušuje, ale na místo dlužníka na něj nastupuje insolvenční správce. Majetek, který byl v tomto řízení přikázán úpadci, bude sloužit k uspokojení pohledávek věřitelů. Pokud by však závazky dlužníka, které by mohly být uspokojeny ze SJM, byly vyšší než majetek spadající do SJM, není možné provést vypořádání společného jmění manželů a celý majetek v SJM se zahrne do majetkové podstaty.

Zahájením insolvenčního řízení ztrácí dlužník možnost jakkoliv ovlivnit vypořádání společného jmění manželů, protože dohody o vypořádání společného jmění manželů uzavřené dlužníkem po podání insolvenčního návrhu dlužníkem, resp. poté, co

nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, podal-li návrh věřitel, jsou absolutně neplatné prohlášením konkurzu. Smlouvy o modifikaci společného jmění manželů jsou neplatné tehdy, jestliže se na jejich základě stal součástí společného jmění manželů majetek do té doby náležející dlužníku, nebo závazky, které náležely do té doby jen manželovi dlužníka.

Dohodu o vypořádání společného jmění manželů může uzavřít insolvenční správce. Účinnost této dohody je podmíněna souhlasem věřitelského výboru a schválením insolvenčním soudem, který zkoumá, zda je dohoda v souladu se zákonem a také zda s ní věřitelský výbor vyslovil souhlas. Pokud by správce dohodu uzavřel v rozporu se stanoviskem věřitelského výboru, nebyla by účinná.

Činnost soudu je kontrolní a insolvenční soud by neměl nad rámec schvalovací činnosti do obsahu dohody zasahovat. Jestliže soud dohodu o vypořádání společného jmění manželů schválí, není možné se proti tomuto rozhodnutí odvolat. Tato dohoda má účinky pravomocného rozsudku. Odvolání proti rozhodnutí insolvenčního soudu ve věci vypořádání společného jmění manželů je možné jen v tom případě, (a toto právo přísluší manželovi dlužníka a insolvenčnímu správci), že insolvenční soud neschválí dohodu o vypořádání společného jmění manželů, pokud zjistí rozpor obsahu smlouvy s právními předpisy či se zásadami insolvenčního řízení. Otázku vhodnosti či výhodnosti uzavřené dohody soud neřeší a neposuzuje.

Dohodu o vypořádání společného jmění manželů je možné napadnout za stejných podmínek, za kterých lze podat žalobu na zrušení schváleného soudního smíru.

Pokud u obecného soudu probíhá v době prohlášení konkurzu řízení o vypořádání společného jmění manželů, nastupuje správce konkurzní podstaty ze zákona na místo dlužníka a takové řízení nemůže být ukončeno soudním smírem, protože by byla obcházena role věřitelského výboru, který vyslovuje souhlas s postupem insolvenčního správce při uzavření dohody o vypořádání SJM. Smír lze považovat za určitou formu dohody smluvních stran.

Jestliže společné jmění manželů zaniklo již před prohlášením konkurzu, avšak nebylo vypořádáno ani neprobíhá řízení o vypořádání tohoto majetku, prodlužuje se zahájením insolvenčního řízení doba, po které dochází k vypořádání společného jmění manželů nastoupením zákonného pravidla domněnky vypořádání společného jmění

manželů podle ust. § 150 odst. 4, ale to je jen v případě, že by toto pravidlo mělo nastoupit nejpozději do 6 měsíců od prohlášení konkurzu.

Prohlášení konkurzu také posouvá účinky domněnky vypořádání i v případě, že již nastala, s tím, že účinky nastávají 6 měsíců po prohlášení konkurzu. Proto, že zákonné pravidlo vypořádání společného jmění manželů nenastoupilo, lze podat návrh na jeho vypořádání soudem nebo může insolvenční správce uzavřít s druhým manželem dohodu o vypořádání společného jmění manželů; na společné jmění se hledí tak, jako by zákonné pravidlo vypořádání nenastalo. I když jde na první pohled o případ retroaktivity, je možné zákon vykládat tak, že účinky domněnky vypořádáním se posouvají v případě, že by měly nastat až po podání insolvenčního návrhu nebo poté, co nastanou právní účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení.^{142, 143, 144}

3.3. Vypořádání společného jmění manželů dohodou

Vypořádáním společného jmění manželů se rozumí jak vypořádání konkrétního majetku či závazků, tak vypořádání společného jmění manželů jako celku, jako komplexu.¹⁴⁵ Rozvedení manželé mohou provést vypořádání částečně pouze k jednotlivým věcem, o nichž není sporu, důraz je kladen na dohodu. V případě, že rozvedení manželé nemohou dohody dosáhnout, obrátí se s návrhem na vypořádání společného jmění manželů na soud.

Zákon upřednostňuje dohodu a je vždy lepší, když se manželé, případně bývalí manželé, jsou schopni o vypořádání majetku dohodnout, protože řízení o vypořádání společného jmění manželů u soudu je zdlouhavé, komplikované, trvá zpravidla několik let a může se stát, že rozdělovaný majetek v průběhu tohoto řízení ztratí svoji hodnotu.

Zatímco dříve mohli manželé uzavřít dohodu o vypořádání SJM, pokud jejím předmětem nebyla nemovitost i ústně, v současné době musí mít tato dohoda pod sankcí

¹⁴² Dvořák Tomáš. Společné jmění manželů a insolvenční zákon, PRFO, Právní fórum, Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, č. 2, str. 56

¹⁴³ Dvořák J., Spáčil J. Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 3. vydání, Praha, Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, str. 253 a násl.

¹⁴⁴ *Insolvenční zákon a předpisy související: Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, str. 350 a násl.

¹⁴⁵ Jehlička, Oldřich, Jiří Švestka a Marta Škárová. *Občanský zákoník: komentář*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, xxiii, 1448 s. Beckova edice Komentované zákony str. 502

neplatnosti vždy písemnou formu bez ohledu na to, zda součástí SJM je či není nemovitost.¹⁴⁶

Prohloubení dispozitivního charakteru norem upravujících společné jmění manželů lze spatřovat také v tom, že si bývalí manželé mohou dohodou vypořádat i jen část společného jmění. Není nutné, aby řešili majetkové vztahy k veškerému majetku spadajícímu do SJM. Strany dohody mohou také způsoby vypořádání kumulovat. Dohodou mohou vypořádat pouze část společného majetku, zbytek mohou vypořádat buď v soudním řízení, nebo na základě zákonné domněnky. Návrhem na vypořádání společného jmění manželů je soud vázán co do rozsahu, a nikoliv navrženým způsobem vypořádání.¹⁴⁷

Kromě písemné formy a možnosti uzavřít dohodu po rozvodu manželství pod sankcí neplatnosti, zákon nestanoví žádné zvláštní požadavky na dohodu o vypořádání a platí proto pro ni obecná ustanovení. To mimo jiné znamená i to, že tato dohoda nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Pokud manželé uzavírají dohodu i ohledně nemovitosti, je nutné, aby byl podpis na dohodě úředně ověřen. Jinak zákon neklade žádné zvláštní požadavky na dohodu. K vypořádání SJM je tedy nutné, aby bylo učiněno svobodně, vážně, určitě a srozumitelně. Právě s určitostí však bývají v praxi určité problémy, jelikož manželé tyto dohody formulují často příliš obecně a soud pak vyslovuje jejich neplatnost pro rozpor s ustanovením § 37 občanského zákoníku.¹⁴⁸

Manželé si mohou majetek či jeho část rozdělit libovolně, bez ohledu na zásady, které uvádí občanský zákoník pro vypořádání v ustanovení § 149 odst. 2.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí, sp. zn. 22 Cdo 726/99 uvádí, že: „Dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, kterou jeden z účastníků nabude podstatně menší podíl, případně se mu nedostane ničeho, není neplatná.“ Tato smluvní volnost manželů, zásada vlastní občanskému právu, je omezena pouze ve prospěch ochrany věřitele. Pokud by účelem dohody bylo zmařit uspokojení věřitelových pohledávek či zkrácení věřitele, jednalo by se o neplatný právní úkon podle ustanovení § 39 občanského zákoníku, protože dohoda by odporovala zákonu.¹⁴⁹ (Například když by jednomu z manželů zůstal značný majetek oproti tomu, že druhému by nezůstalo

¹⁴⁶ BIČOVSKÝ, Jaroslav, Milan HOLUB a Milan POKORNÝ. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha: Linde, 2009, strana 145

¹⁴⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1192/2007

¹⁴⁸ Bičovský, Jaroslav, Milan Holub a Milan Pokorný - *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha: Linde, 2009, str. 146

¹⁴⁹ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře., strana 892

vůbec nic, co by mohl použít na úhradu svého dluhu, pak by se tato dohoda přičila dobrým mravům, pokud by nebyl zjištěn důvod ospravedlňující k uzavření takové dohody, tedy té dohody, ve které by jeden z účastníků získal veškerá aktiva, zatímco druhý veškerá pasiva, zvláště pokud by bylo zřejmé, že nebude schopen uhradit své dluhy, byla by tato dohoda absolutně neplatnou.¹⁵⁰⁾

Až na výjimky musí být dohoda o vypořádání společného jmění manželů uzavřena do tří let od právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Dohoda, která by byla uzavřena po uplynutí této lhůty, by byla neplatná pro rozpor se zákonem a konverze ve smyslu § 41a občanského zákoníku by připadala v úvahu jen tehdy, jestliže manželé by v této dohodě vyjádřili vůli zrušit spoluvlastnictví, popřípadě by tuto vůli bylo možné dovodit z obsahu dohody. Takový postup je však velmi nepravděpodobný, protože manželé při uzavírání dohody o vypořádání společného jmění manželů předpokládají, že toto majetkové společenství již zaniklo, a proto v této dohodě řeší pouze vypořádání. Aby bylo možné uvažovat o konverzi, museli by manželé v dohodě vyjádřit vůli zrušit spoluvlastnictví, ne je pouze vypořádat.¹⁵¹

Až do nedávné doby soudy rozhodovaly tak, že pokud probíhalo soudní řízení o vypořádání společného jmění manželů, které bylo zahájeno před uplynutím tříleté lhůty od jeho zániku, ale během řízení tříletá lhůta od zániku SJM uplynula, nebylo možné vypořádat společné jmění manželů mimosoudně dohodou.¹⁵²

Soud došel k závěru, že zatímco právní pravidlo vypořádání SJM nemohlo nastoupit, bylo-li v tříleté lhůtě zahájeno řízení o vypořádání, nelze po uplynutí této lhůty platně uzavřít mimosoudní dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Situace byla řešitelná jen uzavřením soudního smíru podle ustanovení § 99 o.s.ř., s výjimkou je-li jeden z manželů v konkurzu.

Pokud byl na majetek některého z manželů prohlášen konkurz a dokud trvají právní účinky rozhodnutí o úpadku, pak nelze v řízení o vypořádání společného jmění manželů uzavřít soudní smír. Účelem této úpravy je ochrana věřitelů a zamezení možnosti obejít věřitelský výbor, který vyslovuje souhlas dohodou o vypořádání společného jmění manželů.¹⁵³

¹⁵⁰ Viz. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 141/2009.

¹⁵¹ Viz. například rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 30Cdo 2901/2005

¹⁵² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.2.2000, sp. zn. 22Cdo 2574/98

¹⁵³ §273 odst. 1 zákona číslo 182/2006 insolvenčního zákona (Dvořák Tomáš, Společné jmění manželů a insolvenční zákon, Právní fórum, rok 2010, č. 2 strana 56)

Tento přístup se však změnil a to rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 3. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1038/2009, kdy Nejvyšší soud dospěl k závěru, že mimosoudní dohodu o vypořádání zaniklého společného jmění manželů lze uzavřít i po uplynutí tří let od zániku společného jmění, probíhá-li soudní řízení o vypořádání společného jmění. Soud stanoví, že před uplynutím tříleté lhůty od zániku SJM se nemůže, po dobu kdy probíhá řízení o vypořádání SJM, uplatnit vůči věcem, které jsou předmětem vypořádání, zákonná domněnka vypořádání SJM, a proto lze ohledně těchto věcí provést v době, kdy řízení probíhá, vypořádání mimosoudní dohodou, a to i po uplynutí tří let od zániku SJM. Jestliže však řízení o vypořádání SJM neskončí rozhodnutím ve věci samé, uplatní se zákonná domněnka vypořádání ke dni právní moci rozhodnutí, kterým se řízení končí. Je třeba upozornit na to, že možnost uzavření mimosoudní dohody o vypořádání SJM se týká jen těch věcí, které jsou předmětem návrhu na vypořádání SJM soudem. Ostatních věcí se tato domněnka o vypořádání nedotkne. Nicméně Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí dále uvádí, že soudní smír uzavřený v řízení o vypořádání SJM nemůže být neplatný jen proto, že do něj byla z vůle stran zahrnuta věc ve vlastnictví jen jednoho z účastníků. To tedy znamená, že ostatních věcí v SJM, tedy těch, které nejsou předmětem návrhu na vypořádání SJM, se zákonná domněnka vypořádání dotkne a tyto věci budou buď ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, nebo ve spoluvlastnictví obou manželů, nicméně lze je učinit předmětem dohody o vypořádání s tím, že platnost této dohody není takto ohrožena.

Pokud v řízení o vypořádání společného jmění manželů vyjde najevo, že vypořádávaná věc není předmětem společného jmění manželů, ale podílového spoluvlastnictví, soud by tuto věc neměl vynechávat, nebo žalobu na její vypořádání zamítnout, protože jde o omyl v právní kvalifikaci nikoliv ve skutku.¹⁵⁴

Soud by měl v rámci ustanovení § 118a odst. 1, odst. 2, občanského soudního řádu, ukládajícímu soudu povinnost seznámit účastníky se svými předběžnými skutkovými a právními závěry, poučit případně o tom, že nesplní-li svoji povinnost

¹⁵⁴ Nejvyšší soud došel v rozhodnutí ze dne 19. 1. 2010, sp. zn. 22 Cdo 824/2008 k tomuto názoru: „Jestliže účastník v rámci řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů) uplatní právo na vypořádání společné majetkové hodnoty (členského podílu v bytovém družstvu), přičemž by toto vypořádání mělo s ohledem na zákonnou domněnku uvedenou v § 149 odst. 4 občanského zákoníku ve znění před novelou provedenou zákonem číslo 91/1998 Sb. (v § 150 odst. 4 občanského zákoníku v nyní účinném znění) proběhnout již v režimu vypořádání podílového spoluvlastnictví, není to důvod pro zamítnutí žaloby. V uvedeném případě je soud povinen o takovém nároku rozhodnout a nemůže žalobu zamítnout jen proto, že účastník domáhal vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů (společného jmění manželů) a nikoliv vypořádání podílového spoluvlastnictví, respektive společného majetkového práva v režimu podílového spoluvlastnictví. Sama skutečnost, že žalobce nárok uplatněný žalobou nesprávně právně kvalifikuje, k zamítnutí žaloby nestačí.“

tvrdit a dokazovat, upozornit navrhovatele na to, že věc není předmětem společného jmění manželů, ale podílového spoluvlastnictví a soud by si také měl manželů či manžela dotázat, zda chce tuto věc učinit předmětem vypořádání. Podílové vlastnictví k této věci bude zrušeno a vypořádáno pokud bude na tom navrhovatel trvat. Manželé mohou také v dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví či společného jmění manželů shodně prohlásit, že určitá věc je ve výlučném vlastnictví jednoho manželů a to proto, aby byly odstraněny případné pochybnosti o vlastnickém právu do budoucnosti. Toto prohlášení nemá vliv na rozsah a způsob vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, ani na platnost této dohody.

Dohoda podle ustanovení § 24a zákona o rodině

Tato dohoda se stala součástí manželského majetkového práva a zákona o rodině novelou účinnou od 1. 8. 1998. Jedná se o způsob vypořádání společného jmění manželů, kdy manželé za trvání manželství uzavřou písemnou dohodou s ověřenými podpisy podle ustanovení § 24a zákona o rodině, která je jednou z podmínek rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu.¹⁵⁵ Tato dohoda nabývá platnosti před rozvodem manželství, avšak účinnosti až po rozvodu.

Od dohody podle ustanovení § 150 odst. 2 občanského zákoníku se tato dohoda odlišuje tím, že manželé zde musí upravit veškeré majetkové vztahy, které mezi nimi existují. To znamená, že je přípustné vypořádání jiného majetku, než ten který je předmětem společného jmění manželů. Toto je patrné již z označení. Zákon o rodině nehovoří o dohodě o vypořádání společného jmění manželů, ale o smlouvě o vypořádání majetkových vztahů. Taková smlouva může obsahovat dvě dohody. Tu o vypořádání společného jmění manželů, která je nezbytná a fakultativně zde může být i úprava vypořádání majetku, který není součástí společného jmění manželů, ale například podílového spoluvlastnictví manželů. A na rozdíl o vypořádání společného jmění manželů, toto vypořádání není vázáno na právní moc rozsudku.¹⁵⁶

Účinnost této dohody je podmíněna rozvodem manželství a tím, že v rozsudku, kterým se manželství rozvádí, bude výslovně uvedeno, že se jedná o rozvod manželství podle ustanovení § 24a zákona o rodině. Bylo-li však manželství rozvedeno podle

¹⁵⁵ Hrušáková Milena - Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství komentář, C. H. BECK 2009

¹⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 30 Cdo 2193/2005

ustanovení § 24 zákona o rodině, nenabyla by tato dohoda účinnosti a byla absolutně neplatná.¹⁵⁷

Pokud jde o neplatnost dohody uzavřené podle § 24a zákona o rodině, v případě, že dojde k rozvodu podle ustanovení § 24, dospěl Nejvyšší soud k závěru, že dohoda je neúčinná, nikoliv však neplatná, a že její neplatnost není možné vyslovit.¹⁵⁸

Tato dohoda je jediným případem v našem právním řádu, kdy lze uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželů před zánikem manželství. Tato skutečnost může také činit určité potíže, protože manželé mohou mezi uzavřením této smlouvy a rozvodem manželství nabýt další majetek. Stane-li se tak, tak je možné, že bude soud nucen odmítnout rozvést manželství podle § 24a zákona o rodině. V případě, že manželé neuzavřou dodatek k této dohodě, protože by nešlo o dohodu o vypořádání veškerých majetkových vztahů, ale pouze o dohodu o částečném vypořádání.¹⁵⁹

V případě, že bude manželství pravomocně rozvedeno v řízení podle ustanovení § 24a zákona o rodině, přestože nebyla uzavřena smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, znamená to, že společné jmění manželů není vypořádáno a k vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jednomu manželů, lze nařídit exekuci či výkon rozhodnutí i na majetek patřící do zaniklého společného jmění manželů, které byly v době zahájení řízení, výkon rozhodnutí nebylo vypořádáno.¹⁶⁰

Skutečnost, že dohoda o vypořádání majetkových vztahů manželů podle ustanovení § 24a zákona o rodině nabývá účinnosti až rozvodem manželství a jenom v případě, dojde-li k rozvodu podle § 24a zákona o rodině, popřípadě vkladem do katastru nemovitostí, jestliže předmětem této smlouvy jsou nemovitosti, potvrdil i Ústavní soud nálezem ze dne 23. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 572/04. Zda smlouva má být uzavřena s podmínkou odkládající, nebo jako smlouva o smlouvě budoucí, bylo vyřešeno soudní praxí tak, že bylo určeno, že se jedná o smlouvu s odkládací podmínkou.¹⁶¹

Kdyby smlouva o vypořádání majetkových vztahů byla totiž uzavřena jako smlouva o smlouvě budoucí dle ustanovení § 50a občanského zákoníku, znamenalo to,

¹⁵⁷ Dvořák Jan, Spáčil Jiří – Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, Praha ASPI a.s. 2011

¹⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 20/2007

¹⁵⁹ Jan Dvořák, Jiří Spáčil – Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře 2011, strana 211

¹⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 3. 2011, sp. zn. 20 Cdo 2610/2009. V daném případě manželé předložili soudu smlouvu o zúžení společného jmění manželů, která však neobsahovala u jednání o majetkovém vypořádání. Další smlouvu upravující vypořádání vzájemných majetkových vztahů manželé nepředložili. Přesto soud manželství rozvedl podle ustanovení § 24a.

¹⁶¹ Hrušáková Milana et al - Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství, komentář C. H. BECK 2009, strana 80

že závazek je sice soudně vynutitelný, nicméně pokud by žaloba na vymožení tohoto závazku ve lhůtě jednoho roku nebyla podána, tento závazek by zanikl a společné jmění manželů by bylo vypořádáno nastoupením zákonné domněnky o vypořádání podle ustanovení § 150 odst. 4 občanského zákoníku, nebo na základě soudního rozhodnutí. Takovéto závěry by však byly v rozporu s úmysly zákonodárce. Ustanovení § 24a zákona o rodině totiž předpokládá a lze to dovozovat ze slov „a k návrhu na rozvod manželství se druhý manžel připojí“, že zájem o rozvod manželů mají oba dva. Proto také bývá tento rozvod označován jako tzv. smluvený rozvod. Zákon také předpokládá, že manželé jsou proto schopni a ochotni se na vypořádání majetkových vztahů dohodnout. Pokud by manželé nebyli ani schopni ani ochotni se dohodnout, pak by připadal v úvahu jen rozvod „klasický“, a nikoliv podle ustanovení §24a. Taková dohoda je tedy podmíněna tím, že dojde k rozvodu podle ustanovení 24a¹⁶², s výjimkou případů, kdy součástí společného jmění, a tedy předmětem dohody je nemovitost. V takovém případě nabyde dohoda účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí, a to v souladu s § 150 odst. 1 občanského zákoníku.¹⁶³

3.4. Vypořádání společného jmění při zúžení společného jmění manželů

Úprava majetkového společenství manželů v občanském zákoníku byla až do novely provedené zákonem č. 509/1991 Sb. velmi rigidní a neumožňovala jakoukoliv modifikaci majetkového společenství.¹⁶⁴

Zákon č. 509/1991 Sb. novelizoval občanský zákoník v tom směru, že v novém ustanovení § 143a umožnil, aby manželé dohodou formou notářského zápisu modifikovali, a to buď rozšířili či zúžili zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů, respektive bezpodílového spoluvlastnictví. Zákonem č. 91/1998 Sb. byl obsah smluv dále zpřesněn.¹⁶⁵

¹⁶² Viz. například rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 30Cdo 257/2001

¹⁶³ Fiala Josef, K rozdílu mezi vypořádání společného jmění manželů a uzavřením dohody o vypořádání, www.ipravnik.cz 2002

¹⁶⁴ Až do roku 1950 přitom československé právo prostřednictvím uherského obyčejového práva znalo institut tzv. koakvizice, které umožňoval manželům, aby si vyhradili vznik majetkového společenství ke dni zániku manželů. Tato rigidita byla pouze projevem snahy socialistického zákonodárce omezit smluvní volnost manželů, pokud jde o jejich majetkové společenství.

¹⁶⁵ Jan Dvořák, Jiří Spáčil – Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře 2011, strana 165

Manželé mohou dohodou zúžit společné jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, ale není vyloučeno to, že by předmětem smlouvy byly i jednotlivé majetkové hodnoty či závazky. Toto zúžení se nemusí týkat jen majetku a závazků vzniklých v budoucnosti, ale manželé mohou své majetkové společenství ovlivnit i zpětně. Tudíž musí vypořádat i ten majetek a ty závazky, které již součástí společného jmění manželů jsou.¹⁶⁶

Uzavření dohody není jediný způsob, jak může dojít k zúžení společného jmění manželů. Zákon umožňuje také ten postup, kdy o zúžení společného jmění manželů rozhoduje soud. Je tomu tak ve dvou případech.

Za prvé to může být ze závažných důvodů na návrh jednoho z manželů, kdy je společné jmění manželů zúženo až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti. Zákon neuvádí hlediska, ze kterých by bylo možné usuzovat na to, kdy se jedná o závažné důvody, pro které má soud zúžit společné jmění manželů a kdy tyto důvody závažné nejsou. Zákon nestanoví žádná pravidla a je tedy na uvážení soudu, zda bude předložené důvody považovat za závažné.¹⁶⁷

Závažnými důvody jsou například alkoholismus, závislost na drogách či nehospodárné nakládání s majetkem. Avšak soud bude muset vždy určit v konkrétním případě, co jsou závažné důvody. Rozhodnout podle konkrétní situace. Také proto soud nemusí návrhu vyhovět. Je to oprávnění soudu a nikoliv povinnost.

Tím se tento případ liší od případu druhého, kdy soud musí návrhu na zúžení společného jmění vyhovět. Týká se situace, kdy se jeden s manželů stane podnikatelem, nebo neomezeně ručícím společníkem a to buď ve veřejné obchodní společnosti, nebo v komanditní společnosti. V tomto případě tedy soud musí návrhu vyhovět.¹⁶⁸

Soud nemůže postupovat jinak, než návrhu podanému podle ustanovení § 148 odst. 2 vyhovět a společné jmění manželů zúžit. Soud nemůže v tomto případě ze závažných důvodů návrh na zúžení společného jmění manželů, z nichž alespoň jeden získal oprávnění k podnikatelské činnosti, nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti, zamítnout. Ke změně rozsahu společného jmění manželství dochází okamžikem soudního rozhodnutí, kterým je toto společné jmění zúženo, tedy s účinky *ex nunc*. Část společného jmění tedy zaniká a omezuje se až na věci tvořící

¹⁶⁶ Bičovský, Jaroslav, Milan Holub a Milan Pokorný - Společné jmění manželů. 2. vyd. Praha: Linde, 2009, strana 92

¹⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2211/2004

¹⁶⁸ Bičovský Jaroslav, Holub Milan, Pokorný Milan – Společné jmění manželů, Linde Praha 2009, strana 95

obvyklé vybavení společné domácnosti. Jelikož se jedná o konstitutivní rozhodnutí a právo žádat soud o vydání konstitutivního rozhodnutí se může promlčet pouze v případě, kdy zákon tak stanoví, lze dovodit, že právo na zúžení společného jmění manželů se nepromlčuje.¹⁶⁹

Zúžení společného jmění manželů je také jediný způsob, který manželům umožňuje, aby nabyli věc do výlučného majetku v případě, že jsou dány předpoklady pro nabytí věci do společného jmění manželů. Nestačí, že manželé mají vůli nabyt věc do výlučného majetku.¹⁷⁰

Je-li tedy společné jmění manželů zúženo, následuje jeho vypořádání. Protože v případě, že společné jmění manželů bylo zúženo na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, zaniká společné jmění manželů k ostatním věcem netvořícím obvyklé vybavení společné domácnosti. Jestliže ale manželé nevypořádají společné jmění a to buď dohodou účastníků, nebo rozhodnutím soudu, nastupuje fikce vzniku podílového spoluvlastnictví podle ustanovení § 150 odst. 4. Ohledně věcí, kde nenastoupí ani fikce a není vypořádáno jiným způsobem, platí režim společného jmění manželů.¹⁷¹

Jen v případě, že společné jmění manželů je vypořádáno, připadá v úvahu řešení majetkových nároků souvisejících s nakládáním s vypořádávanými věcmi. Pokud si manželé v dohodě sjednají, že k dalšímu vypořádání společných prostředků vynaložených na pořízení věci do doby jejího vyloučení ze společného jmění manželů již nemá dojít, pak toto vypořádání již nelze provést.¹⁷²

Pokud tedy dojde po zúžení společného jmění manželů k vynaložení nákladů ze společného jmění na věc, která je po této dohodě ve výlučném vlastnictví jednoho manželů, náklady učiněné na věc po jejím vyjmutí ze SJM se vypořádávají nákladům vynaloženým předtím, než byla věc vyjmuta ze společného jmění, se nepřihlíží. Je třeba rozlišovat při uzavírání dohody o zúžení společného jmění manželů, zda se touto dohodou zužuje i majetkového společenství až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, či zda se ze společného jmění manželů vylučují jen konkrétně určené věci. Jestliže manželé v dohodě vyloučí jen určité konkrétní věci, pak bude dohoda o zúžení společného jmění manželů zároveň dohodou o vypořádání, protože

¹⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 3515/2006

¹⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2779/2008

¹⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1476/2000

¹⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 183/2008

manželé v této dohodě konkrétně určí, které věci ze SJM vyjímají a tím pádem i stanoví, o čí výlučné vlastnictví se nadále bude jednat.¹⁷³

Nabyde-li jeden z manželů na základě dohody o zúžení SJM určitou věc, která byla pořízena za společné prostředky do svého výlučného vlastnictví, pak při pozdějším vypořádání tohoto vlastnictví, jsou společné prostředky, které byly na věc vynaloženy, vypořádány jako investice společně vynaložené na oddělený majetek manžela.¹⁷⁴

Jestliže je tedy společné jmění manželství zúženo rozhodnutím soudu nebo dohodou manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, zaniká společné jmění manželů ke všem věcem, které byly takto vyjmuty a netvoří obvyklé vybavení domácnosti. V tomto případě by mělo následovat vypořádání jmění ve společenství v rozsahu, v jakém bylo zúženo. Jestliže však k vypořádání majetkového společenství po jeho zúžení až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti nedojde do tří let, a to buď uzavřením dohody, nebo rozhodnutím soudu, nastupuje zákonné pravidlo - domněnka vypořádání.¹⁷⁵

Ohledně věcí u nichž nenastupuje domněnka vypořádání, se použije režim společného jmění manželů.

Manželé mohou během manželství tuto smlouvu opakovaně měnit a modifikovat společné jmění manželů, a to buď tak, že ho opět rozšíří, nebo ještě více zúží, pokud nebylo zúženo až na obvyklé věci tvořící součást domácnosti.

Novelou notářského řádu č. 7/2009 Sb., byla zřízena centrální evidence manželských smluv, což je neveřejný seznam v elektronické podobě, který vede, provozuje a spravuje Notářská komora České republiky, ve které jsou evidovány smlouvy o rozšíření nebo zúžení stanoveného rozsahu společného jmění manželů a smlouvy o vyhrazení vzniku společného jmění manželů ke dni zániku manželství.¹⁷⁶

Manželé se mohou na obsah smluv, jimiž bylo modifikováno společné jmění manželů, odvolat jen v případě, že je obsah smluv těmto osobám znám. Pokud třetí osoby obsah smluv neznají, mohou se kdykoliv domáhat uspokojení ze společného jmění manželů, tak jako by k uzavření žádné smlouvy nedošlo.

¹⁷³ Dvořák Jan, Spáčil Jiří – Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, Praha ASPI a.s., 2011, strana 80 a následující

¹⁷⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 183/2008, rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 2406/2004

¹⁷⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 20Cdo 3297/2006

¹⁷⁶ Jan Dvořák, Jiří Spáčil – Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, strana 169, rok 2011

Občanský zákoník rozlišuje zúžení společného jmění manželů dohodou, které je upraveno v § 143a a zúžení společného jmění manželů rozhodnutím soudu. To se projevuje také tím, že společné jmění manželů, které bylo zúženo dohodou, tedy podle ustanovení § 143a, nemůže být rozšířeno do předchozího rozsahu rozhodnutím soudu. Také v případě, kdy bylo o zúžení společného jmění manželů rozhodnuto podle ustanovení § 148 na návrh některého z manželů a to v případě, že jsou zde závažné důvody pro zúžení, nebo jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti či se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti, společné jmění manželů může být do předchozího rozsahu rozšířeno jen rozhodnutím soudu.¹⁷⁷

3.5. Vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu

Pokud manželé neuzavřou dohodu o vypořádání společného jmění manželů, rozhodne na návrh některého z nich soud. Jedná se sice spíše o institut procesní, než hmotněprávní, jsem však toho názoru, že ho v této práci nemohu opomenout, protože nezanedbatelný počet vypořádání společných jmění manželů probíhá právě před soudem

Obecné zásady, kterými se vypořádání SJM řídí, jsou obsaženy v ustanovení § 149 odst. 2,3 občanského zákoníku. Toto ustanovení je právní normou s relativně neurčitou hypotézou, což znamená, že je to norma, jejíž hypotéza není stanovena právním předpisem přímo, ale je na soudu, aby podle svého uvážení tuto hypotézu v každém jednotlivém případě konkretizoval. Vyjdou-li tedy v řízení o vypořádání společného jmění manželů najevo různé skutečnosti, které svědčí proto, aby věc byla přikázána oběma účastníkům, je na úvaze soudu, komu věc přikáže do výlučného vlastnictví. Soud je vázán jen tím, že tato úvaha nesmí být zcela zjevně nepřiměřená.¹⁷⁸

Soud při vypořádání vychází z rovnosti podílů manželů na společném jmění a to jak podílu na majetku, tak podílu na závazcích, které manželé plní rovným dílem, nebylo-li dohodnuto jinak. Tyto podíly mohou být ale určeny i jinak, a to vzhledem ke zjištěným skutkovým okolnostem. Například to připadá v úvahu tehdy, kdy zvýšené

¹⁷⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 3942/2008

¹⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 3915/2009

úsilí jednoho z manželů, zejména zjevné a neobvyklé zásluhy tohoto manžela vedly k nabytí majetku značné hodnoty.¹⁷⁹

Na rozhodování o tom, kterému z manželů bude věc přikázána do vlastnictví, mají vliv takové okolnosti jako je závislost na alkoholu či drogách, lehkovážnost při nakládání s majetkem a přebíráním závazků. Přihlíží se především k tomu, jak se který z manželů o nabytí a udržení společných věcí zasloužil, avšak vliv na rozhodování soudu nemá, jak kdo přispěl do společného jmění manželů z výlučného majetku. Řízení o vypořádání společného jmění manželů je řízením návrhovým, avšak soud není návrhem tedy žalobou vázán, neboť z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu účastníky. Toto se týká způsobu vypořádání a nikoliv předmětu vypořádání. Soud může vypořádat jen ty položky, ohledně kterých účastníci navrhli provést vypořádání do tří let od zániku společného jmění manželů.^{180, 181} Soud nemá v řízení povinnost zjišťovat rozsah majetku ani okolnosti jeho získání.¹⁸²

Žaloba o vypořádání společného jmění manželů je proto velmi komplikované podání, kdy je třeba vždy majetek popsat tak přesně, aby byl lehce identifikovatelný v případném výkonu rozhodnutí. Je třeba uvést vždy kompletní rozsah majetku, který má být vypořádán, aby se žalobce vyvaroval situace, že nastoupením zákonného pravidla - domněnky vypořádání podle ustanovení § 150 odst. 4, tedy po třech letech od rozvodu manželství, zjistí, že existuje majetek, který v návrhu uveden nebyl a nebyl nebo nemůže být v rámci řízení o vypořádání SJM vypořádán, a musí tedy žalovat znovu, avšak tentokrát žalobou o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví. Žalobu na vypořádání společného jmění soudem může podat jeden z manželů, správce konkurzní podstaty, nebo jeden z dědiců, a to v případě, kdy společné jmění manželů zaniklo před smrtí jednoho z manželů, avšak nebylo do jeho smrti vypořádáno. V případě, že společné jmění manželů zaniklo až smrtí jednoho z manželů, provádí se vypořádání v dědickém řízení. Řízení o vypořádání společného jmění manželů je tzv.

¹⁷⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 2433/99 : „Podle ustanovení § 150 věty první občanského zákoníku, jsou sice podíly obou manželů na společném majetku zásadně stejné, soud však může tyto podíly stanovit jinak s přihlédnutím k zásadám dále v § 150 občanského zákoníku uvedeným (...). V daném případě to byl nesporně především žalovaný, který jako jeden z nejlepších světových tenistů ve své době dosahoval značných příjmů, umožňujících nadstandardní životní úroveň rodiny a nabytí majetku, jež je předmětem vypořádání. Je při zohlednění péče žalobkyně o děti a společnou domácnost, jsou dány předpoklady pro zvýhodnění žalovaného, který nepochybně musel vyvíjet značné úsilí k tomu, aby ve své sportovní činnosti dosáhl zmíněného postavení a tomu odpovídajících příjmů“. Toto ustanovení se přiměřeně použije i pro vypořádání dluhů.

¹⁸⁰ Jan Dvořák, Jiří Spáčil – Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře 2011, strana 213

¹⁸¹ Viz například rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 5232/2008, rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2206/2009

¹⁸² Dvořák Jan, Spáčil Jiří – Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, Praha ASPI a.s. 2011

judicium duplex, tedy řízením, kde oba účastníci mají jak postavení navrhovatele, tak postavení odpůrce. Každý z navrhovatelů tak může označovat majetek, který je třeba vypořádat, aniž by šlo o vzájemnou žalobu. Soud není vázán návrhy účastníků a zpětvzetí žaloby na vypořádání není možné bez souhlasu obou účastníků. Pokud soud během řízení zjistí, že existují další věci a hodnoty, které spadají do společného jmění manželů, nemůže sám tyto položky předmětem vypořádání učinit, ale musí se dotázat účastníků, zda tyto položky chtějí vypořádat. Pokud se účastníci nevyjádří, nebo odpoví záporně, soud nemůže spor o vypořádání společného jmění o tyto položky rozšířit ze své vůle.^{183, 184}

Pokud se týká řízení o vypořádání SJM, je důkazně velmi složité. Nejpozději při prvním jednání je třeba navrhnout veškeré důkazy. Na účastníkovi, který tvrdí, že určitá věc je ve společném jmění manželů, leží důkazní břemeno, že tato věc za trvání manželství byla skutečně nabyta. Při oceňování věci náležejících do společného jmění manželů se vychází ze stavu věci ke dni zániku společného jmění manželů, ale z ceny v době, kdy se vypořádání provádí. Existují však výjimky z této praxe, například tehdy, když jde o věc, kterou užíval na základě dohody ten účastník, kterému je příkazována, nebo jí užívali oba dva a nebyla nadměrně opotřebena nebo poškozena. Za určitých okolností se tedy vychází z ceny věci ke dni rozhodování soudu, ale zároveň i ze stavu věci k témuž dni.¹⁸⁵

Přestože konstantní judikatura počítá s tím, že podíly manželů mohou být modifikovány dle okolností konkrétního případu, uvádí také, že podíl manžela na zaniklém společném jmění nelze snížit jen proto, že zjevnou příčinou rozvratu manželství byl jeho mimomanželský vztah.¹⁸⁶

Soud při rozhodování o tom, komu bude jaká věc přikázána do vlastnictví, klade na první místo potřeby nezletilých dětí. Dále se přihlíží k tomu, jak se každý z manželů staral o domácnost, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění a v potaz se bere i péče o děti a obstarávání společné domácnosti. Zákonodárce tak zdůrazňuje, že je třeba posoudit i jiný přínos, než ryze peněžní, a to i takový, který nespočívá

¹⁸³ Svoboda Karel – Procesní nedůslednosti soudu ve sporech o vypořádání společného jmění manželů, Právním fórum, rok 2007, č. 7, strana 259

¹⁸⁴ Viz. například rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 5232/2008, rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2206/2009

¹⁸⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1068/2008

¹⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2921/2005

v majetkovém obohacení, ale v péči o domácnost a děti o jejich výchovu, která omezuje pracovní činnost jednoho z manželů.¹⁸⁷

Soud není vázán způsobem vypořádání, jaký účastníci v návrhu uvedou, a může proto přikázat vypořádávání společného jmění manželů jednomu manželovi některou položku i proti jeho vůli, protože za trvání společného jmění manželů neměl pouze podíl na této věci, avšak byl vlastníkem celé věci, tak že nezískává nic navíc. Jedná se o zcela jinou situaci než je situace podílových spoluvlastníků, kdy je možné věc v případě, že o ni žádný spoluvlastník nemá zájem prodat v dražbě a výtěžek rozdělit mezi spoluvlastníky. V řízení o vypořádání společného jmění manželů tento postup není možný a soud tak nemůže nařídit prodej společné věci a rozdělení výtěžku.¹⁸⁸

V řízení před soudem je nejprve nutné určit co je součástí společného jmění manželů, rozsah a cenu vypořádávaných věcí a následně je nutné tyto věci rozdělit mezi účastníky, kdy se jeden z manželů stává výlučným vlastníkem věci, další vlastnické právo pozbývá a vzniká mu nárok na finanční kompenzaci za jeho podíl.

V řízení se také vypořádávají vnosy a investice. Do společného jmění manželů z výlučného vlastnictví manželů a vice versa. Každý z manželů je tak povinen uhradit druhému to, co bylo ze společného jmění manželů vynaloženo na jeho oddělený majetek a je oprávněn požadovat náhradu toho, co on ze svého výlučného majetku na společné jmění manželů sám vynaložil. Jsou to tzv. zápočty, které jsou prováděny pouze na žádost jednoho či obou manželů. Předpokladem zápočtu nákladů vynaložených jedním z manželů na společné jmění je to, aby hodnoty, ohledně nichž se má zápočet provádět, v době zániku společného jmění manželů ještě existovaly.¹⁸⁹

Mezi investice vynaložené na výlučný majetek nelze například zařadit vynaloženou práci jednoho z manželů. Proto, že se cena věci, jež je vypořádávána a již se tato investice týká, v čase mění, je to třeba zohlednit i při vypořádání, kde se uplatňuje princip redukce. Principem redukce se rozumí to, že výše vynaložených nákladů se snižuje úměrně ke snížení hodnoty věci, na kterou byly vynaloženy. Pokud se věc nehodnotila například společným užíváním během manželství a cena věci se tak oproti původní hodnotě snížila, náklady vynaložené manželem by se nehradily v plné výši, ale podle snížené hodnoty by se poměrně snížily také. V případě, že by došlo

¹⁸⁷ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře, viz také rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2921/2005

¹⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1399/2004

¹⁸⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 30 Cdo 1226/2006

k zvýšení hodnoty věci, pak by se při vypořádání tomuto zvýšení nepřihlíželo, jelikož ta věc spadá do společného jmění manželů a podíly by byly určovány podle zvýšené hodnoty věci.¹⁹⁰

Je třeba také upozornit na to, že vnosy a investice se obtížně prokazují, zvláště po rozpadu delšího manželství. Je třeba ovšem ještě dodat, že při vypořádání společného jmění manželů, soudní praxe postupuje tak, že rozděljuje jmění tak, aby částka, kterou jeden z manželů je povinen zaplatit druhému na vyrovnání jeho podílu, byla pokud možno co nejnižší.¹⁹¹

Předmětem společného jmění manželů jsou i závazky, nikoliv však závazky převzaté jedním z manželů bez souhlasu druhého manžela, které přesahují míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů. Takové závazky nejsou neplatné, ale součástí společného jmění manželů netvoří a jsou tak výlučným závazkem manžela, který je převzal. Nárok na úhradu investice může být uplatněn až po zániku společného jmění manželů v souvislosti s jeho vypořádáním, přestože je založen v okamžiku, kdy byl oddělený majetek jednoho z manželů na majetek ve společném jmění manželů vynaložen.¹⁹²

3.6. Vypořádání společného jmění manželů ze zákona

Pokud k vypořádání společného jmění manželů nedojde dohodou manželů ani na návrh jednoho z manželů rozhodnutím soudu, pak nastupuje zákonné pravidlo vypořádání ve smyslu ustanovení § 150 odst. 4 o.s.ř., které toto vypořádání nahrazuje.¹⁹³

Terminologie u tohoto institutu není ustálená. V soudních rozhodnutích se střídavě hovoří v souvislosti s tímto pravidlem vypořádání o fikci nebo o nevyvratitelné domněnce. Podle dikce zákona: „nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou, nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu“ by se dalo usuzovat na to, že společné jmění manželů vypořádáno nebylo a nikoliv, že by bylo možné hovořit o pochybnostech, zda

¹⁹⁰ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře, strana 880

¹⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 264/2001

¹⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 820/2003

¹⁹³ Jehlička, Oldřich, Jiří Švestka a Marta Škárová - *Občanský zákoník: komentář*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, xxiii, 1448 s. Beckova edice Komentované zákony, strana 492

společné jmění bylo vypořádáno či ne (v tomto případě by šlo o nevyvratitelnou domněnku) a že se tedy jedná spíše o fikci. Nicméně ustálená teorie říká, že se jedná o nevyvratitelnou domněnku vypořádání.

Pravidlo vypořádání společného jmění manželů uplynutím času se stala součástí občanského zákoníku novelou provedenou zákonem č. 131/1982 Sb., a to proto, aby se předešlo vzniku¹⁹⁴ právní nejistoty. Došlo tak k časovému omezení práva vypořádat majetkové společenství manželů dohodou nebo rozhodnutím soudu a to třemi lety. Před zmiňovanou novelou bylo možné společné jmění manželů vypořádat kdykoliv po zániku manželství bez časového omezení.

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. tuto úpravu obsahuje v ust. § 150 odst. 4, který stanoví, že k vypořádání dojde, nebylo-li společné jmění vypořádáno, a to do uplynutí tří let od jeho zániku, a to dohodou nebo nebyl-li v této v lhůtě podán návrh na vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu.

Ohledně movitých věcí tak platí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů výlučně jako vlastník drží a užívá pro potřebu svou, potřebu své rodiny a domácnosti, a o ostatních movitých a nemovitých platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. To se přiměřeně týká i ostatních majetkových práv, pohledávek a závazků společných manželům.¹⁹⁵ Ostatními majetkovými právy se rozumí třeba členský podíl ve stavebním bytovém družstvu. Po zrušení práva společného nájmu bytu se toto právo vypořádá podle zásad pro vypořádání podílového spoluvlastnictví, kdy se vychází ze stejných podílů účastníků.¹⁹⁶

Protože po uplynutí tříleté lhůty již společné jmění manželů je vypořádané, není možné se ho po uplynutí této lhůty domáhat. Jestliže by manželé chtěli své majetkové poměry upravit odlišně od toho, jak byly upraveny zákonem, pak mohou uzavřít dohodu o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví.

Vypořádání zákonným pravidlem nastupuje i v případě, kdy manželé sice dohodu o vypořádání společného jmění uzavřou, nicméně před uplynutím zákonné lhůty tří let nenastanou věcněprávní účinky této dohody, což v případě nemovitosti např. znamená, že nebyl podán návrh na vklad do katastru nemovitostí (účinky vkladu do

¹⁹⁴ Bičovský, Jaroslav, Milan Holub a Milan Pokorný - Společné jmění manželů. 2. vyd. Praha: Linde, 2009, str. 15

¹⁹⁵ Dvořák Jan, Spáčil Jiří. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře: Praha ASPI a.s., 2011

¹⁹⁶ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře, str. 896

katastru nemovitostí nastávají zpětně ke dni podání návrhu na vklad). Společné jmění manželů se tak transformuje na podílové spoluvlastnictví.¹⁹⁷ V tomto případě se domněnka vypořádání bude vztahovat jen na nemovitost, protože se neúčinnost netýká ex lege celé dohody, ale pouze její části. Tam, kde dohoda obsahuje vypořádání ostatních věcí je platná.

Pokud je vypořádáno společné jmění manželů nastoupením zákonným pravidlem, není ani možné, aby manželé uplatňovali vzájemné zápočty, protože již vypořádáno je.

3.7. Obchodní podíl jako součást společného jmění manželů.

Pochybnosti o tom, zda do bezpodílového spoluvlastnictví manželů spadá i obchodní podíl byly vyřešeny až judikaturou. U institutu společného jmění manželů již nebylo pochybností o tom, že zahrnuje i obchodní podíl.

Ustanovení § 143 odst. 2 říká: „Stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu s výjimkou bytových družstev.“

V případě obchodního podílu dochází ke štěpení právního režimu tohoto podílu, kdy se důsledně rozlišuje hodnota imateriální, jako jsou např. hlasovací práva, která se součástí společného jmění manželů nestává, neboť je vázána pouze na osobu společníka a hodnota materiální, tedy majetková hodnota obchodního podílu, která se součástí společného jmění manželů stává a při jeho zániku musí být vypořádána, tedy za podmínky, že obchodní podíl byl nabyt z prostředků patřících do SJM.

Obchodní podíl tak představuje jinou majetkovou hodnotu (v souladu s ustanovením § 118 občanského zákoníku), která může být předmětem občanskoprávních vztahů a jako taková je i předmětem vypořádání při zániku majetkového společenství manželů. Práva a povinnosti vyplývající z postavení společníka obchodní společnosti má jen manžel společník. Od těchto práv je však oddělena majetková hodnota obchodního podílu, která je manželům společná. Manžel

¹⁹⁷ Fiala Josef: K rozdílu mezi vypořádání společného jmění manželů uzavřením dohody o vypořádání. VVVI Právník.cz, 2002

společník je také proto omezen v nakládání s obchodním podílem, pokud nejde o obvyklou správu. Jinou, než obvyklou správou, se rozumí převod vlastnického práva k podílu, a v případě, že druhý manžel k tomuto převodu nedá souhlas, tento právní úkon je relativně neplatný.¹⁹⁸

V případě, že dojde k zániku nebo k zúžení společného jmění manželů, je nutné obchodní podíl vypořádat.

3.7.1. Vypořádání obchodního podílu v s.r.o.

Vypořádání dohodou

V případě, že společníkem obchodní společnosti je pouze jeden z manželů, mohou se manželé dohodnout tak, že výlučným vlastníkem podílu je ten z manželů, který je společníkem. Souhlas společníků ani splnění žádných dalších podmínek, které by stanovila společenská smlouva, se zde nevyžaduje, protože se nemění osoba společníka a nedochází k převodu nebo přechodu obchodního podílu.

Pokud by se manželé chtěli dohodnout tak, že se obchodní podíl přenechá manželovi, který není společníkem společnosti s ručením omezeným a účast manžela společníka zanikne, musely by být respektovány zájmy ostatních společníků, protože zde dochází ke změně v osobě společníka. Musela by být změněna společenská smlouva a všichni společníci by museli souhlasit se změnou v osobě společníka. Samotná dohoda manželů o vypořádání společného obchodního podílu nemá až do změny společenské smlouvy právní účinky.

Pokud by společnost s ručením omezeným byla pouze jednočlenná, pak by to nebylo tak problematické; dohoda o vypořádání zaniklého SJM by musela mít formu notářského zápisu, protože dojde ke změně zakladatelské listiny. Protože tu manželé nejsou limitováni zájmem ostatních společníků, mohou se dohodnout, jak chtějí.

¹⁹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1754/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 700/2004

Další možností je také rozdělení společného obchodního podílu na dva nové obchodní podíly. Opět, pokud by šlo o jednočlennou společnost, manželé by nebyli ničím vázáni, kromě nutnosti dodržet ustanovení obchodního zákoníku o povinné minimální výši vkladu společníka. V důsledku takové dohody by došlo k přeměně jednočlenné společnosti na dvoučlennou.

Pokud by společnost byla vícečlenná, bylo by opět možné rozdělit společný obchodní podíl, ovšem zase by bylo nezbytné, aby byla změněna společenská smlouva a aby všichni společníci vyslovili s takovou změnou souhlas.

V úvahu také připadá situace, kdy jsou společníky oba manželé, tedy oba manželé jednou ze stran společenské smlouvy. V takovém případě jsou oba oprávněni a povinni k výkonu společenských práv a povinností. Za této situace se mohou manželé vypořádat tak, že se dohodnou na přeměně společného vlastnictví na výlučné vlastnictví obchodního podílu jedním z manželů, kdy se jeden z nich stane výlučným společníkem na základě dohody o vypořádání obchodního podílu s tím, že ostatní společníci do tohoto vypořádání nijak nezasahují, protože nedochází k převodu a přechodu obchodního podílu. Manželé mohou také zvolit rozdělení obchodního podílu na dva podíly, což znamená změnu zakladatelské listiny v případě jednočlenné s.r.o. nebo zakladatelské smlouvy v případě vícečlenné společnosti. Zde se opět musí dbát oprávněných zájmů ostatních společníků a musí být změněna společenská smlouva a s touto změnou musí být vysloven souhlas všech společníků.

V případě, že se manželé nedohodnou na vypořádání společného jmění manželů, rozhodne na návrh jednoho z manželů podle ust. § 150 odst. 3 občanského zákoníku soud. Stanovení hodnoty obchodního podílu při vypořádávání společného jmění manželů je obtížné. Při oceňování majetku se vychází z obvyklé ceny majetku, tedy ceny, kterou by bylo možno získat za převod majetkové hodnoty v rozhodné době a místě. Je třeba ale brát zřetel na to, že obchodní podíl může být předmětem obchodu či převodu za nepoměrně přísnějších podmínek než jiné předměty společného jmění manželů. Převod obchodního podílu tak může být vázán na souhlas valné hromady nebo mohou být podmínky převodu vymezeny ve společenské smlouvě. Všechna tato omezení je třeba při oceňování majetku, tedy podílu, brát v potaz.

Při ocenění obchodního podílu je třeba vycházet z obvyklé tržní ceny tohoto podílu, kterou by v daném čase a místě bylo možno za převod podílu dosáhnout.¹⁹⁹ Pokud nebude možné cenu obchodního podílu, tedy obvyklou cenu obchodního podílu zjistit, např. tehdy, pokud by obchodní podíl nebyl vůbec převoditelný podle společenské smlouvy, pak bude třeba tuto cenu zjistit znaleckým oceněním.

V případě, kdy o vypořádání obchodního podílu rozhoduje soud, je třeba rozlišovat, zda se jedná o situaci, kdy společníkem jsou oba manželé či jenom jeden z manželů.

Pokud je členem jenom jeden z manželů, pak připadá v úvahu jen to řešení, kdy je obchodní podíl přikázán manželovi, který je společníkem. Není možné, aby soud přikázal obchodní podíl druhému z manželů, protože by to znamenalo, že by soud měnil společenskou smlouvu, což není přípustné. Není možné, aby soud měnil okruh společníků.

V případě, že oba manželé jsou společnými společníky společnosti s ručením omezeným, může soud rozhodnout následovně. Buď přikáže podíl do výlučného vlastnictví jednoho z manželů, protože v tomto případě nedochází ke změně společenské smlouvy, pouze se zde redukuje počet spoluvlastníků obchodního podílu. Další možností je, že soud přikáže obchodní podíl do podílového spoluvlastnictví obou rozvedených manželů. V tomto případě také nedochází ke změně společenské smlouvy, nýbrž ke změně formy spoluvlastnictví.

Stejně jako je možné vypořádat zákonným pravidlem v ustanovení § 150 odst. 4 občanského zákoníku ostatní majetek, který je předmětem společného jmění manželů, připadá to v úvahu i u obchodního podílu. Nedojde-li k vypořádání obchodního podílu do tří let od zániku společného jmění manželů, platí, že obchodní podíl náleží do výlučného majetku toho z rozvedených manželů, který je společníkem.²⁰⁰

Pokud jsou oba manželé společníkem, tj. společným společníkem, pak se obchodní podíl stane předmětem podílového spoluvlastnictví obou manželů, kteří i nadále budou společným společníkem.

Pokud společné jmění zanikne smrtí jednoho z manželů, je i v tomto případě nezbytné vypořádat společné jmění manželů v dědickém řízení.

¹⁹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2045/2009

²⁰⁰ V souladu se zásadou *vigilantibus jura* zde nenáleží druhému z manželů žádná náhrada, neboť se má za to, že tříletá lhůta je dost dlouhá na to, aby tento manžel mohl uplatnit svá případná práva

V případě, že zesnulý manžel byl společníkem obchodní společnosti a tato společnost ve společenské smlouvě nezakazuje přechod obchodního podílu, majetek případně do výlučného vlastnictví pozůstalého manžela, tedy manžela, který nebyl společníkem, nebo do výlučného vlastnictví jiného dědice, nebo do podílového spoluvlastnictví více osob.

V případě úmrtí manžela, který nebyl společníkem obchodní společnosti, se obchodní podíl vypořádává tak, že zůstane náležet manželovi, který je společníkem a v dědickém řízení je při vypořádávání zaniklého společného jmění k tomuto přihlíženo, jako k jakékoliv jiné pohledávce.

V případě, že manželé byli společným společníkem v obchodní společnosti, v případě, že jeden z nich zemře, může dojít k tomu, že se buď pozůstalý manžel stane výlučným vlastníkem obchodního podílu a výlučným společným společníkem nebo se spolu s jedním nebo více dědici stane podílovým spoluvlastníkem obchodního podílu a společným společníkem, anebo se stane obchodní podíl předmětem výlučného vlastnictví jednoho jiného dědice, který se stane výlučně společníkem, nebo předmětem podílového spoluvlastnictví dvou nebo více jiných dědiců, kteří se stanou společnými společníky.

Zvláštností je případ, kdy společné jmění manželů zanikne za trvání manželství a to dnem právní moci rozhodnutí soudu, kterým soud uloží trest propadnutí majetku odsouzeného manžela. V těchto případech dochází k vypořádávání zaniklého SJM s tím, že vypořádávání provádí manžel odsouzeného s Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových. V tomto případě nepřipadá v úvahu, aby se Česká republika stala spoluvlastníkem obchodního podílu a společníkem s.r.o., protože každý společník s.r.o. ručí podle ust. § 106 odst. 2 obchodního zákoníku ex lege za dluhy společnosti s ručením omezeným a podle ust. § 73 zák. č. 218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech může být jakákoliv státní záruka poskytnuta pouze na základě zvláštního zákona, což není tento případ. Také podle ust. § 28 odst. 1 zákona o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích nemůže být Česká republika společníkem s.r.o.²⁰¹, a proto podíl přejde do vlastnictví druhého manžela, pokud s tím společnost vysloví souhlas, nebo se vypořádá jako pohledávka.

²⁰¹ Dvořák Tomáš, Vypořádání společného obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným, Právní fórum, rok 2010, č. 11, str. 534

3.7.2. Vypořádání obchodního podílu v ostatních obchodních společnostech

V případě, že manželé uzavřou dohodu, podle níž obchodní podíl ve veřejné obchodní společnosti připadá tomu z manželů, který je společníkem, nevyžaduje se souhlas společníků, protože nedochází ke změně společenské smlouvy, ani k převodu nebo přechodu podílu. Dohoda je účinná vůči veřejné obchodní společnosti dnem jejího doručení.

Pokud by se chtěli manželé dohodnout tak, že podíl připadne tomu z manželů, který nebyl doposud společníkem, byla by nezbytně nutná změna společenské smlouvy v.o.s., jinak by tato dohoda byla bez právních účinků.

Stejně by to bylo v případě, kdyby se manželé dohodli tak, že by stávající obchodní podíl rozdělili na dva nové podíly. I v tomto případě by byla nezbytná změna společenské smlouvy, protože by přistoupil nový společník do společnosti.

V případě, že obchodní podíl ve v.o.s. je vypořádáván rozhodnutím soudu na návrh jednoho z manželů, vychází se z ceny určené znaleckým oceněním, protože nelze v tomto případě vycházet z ceny tržní; podíly ve v.o.s. totiž nejsou převoditelné. Soud přikazuje samotný podíl, nikoliv jeho hodnotu, a to vždy manželovi, který je společníkem. Není možné, aby soud rozhodl jinak, protože to by znamenalo změnu společenské smlouvy.

Pokud je obchodní podíl vypořádáván po smrti jednoho z manželů, do aktiv a pasiv v dědictví náleží vypořádací podíl, jestliže společenská smlouva dědění podílu nepřipouští. Pokud by společenská smlouva dědění podílu připouštěla, postupovalo by se při vypořádání stejně jako při vypořádání jiného majetku. Podíl by mohl připadnout do výlučného vlastnictví pozůstalého manžela, popř. jiného dědice.

Zajímavý je způsob vypořádání obchodního podílu v komanditní společnosti, kde se rozlišuje, zda manžel společník byl komplementářem či komanditistou. Obchodní podíl komplementáře se vypořádává stejně jako obchodní podíl ve v.o.s. a obchodní podíl komanditisty sleduje osud obchodního podílu s.r.o. s tím, že zde musí být brán ohled na oprávněné zájmy ostatních společníků vždy, protože komanditní společnost nemůže být jednočlenná.

Podíl člena Evropského hospodářského zájmového sdružení se vypořádává stejně jako obchodní podíl společníka s.r.o. s tím, že jakékoliv změny smlouvy EHZZ podléhají požadavku jednomyslnosti všech členů. Toto sdružení nemůže být nikdy jednočlenné, a je tedy proto nutné se vždy dohodnout s ostatními členy. Zákon nestanoví také žádnou minimální povinnost vkladu, takže manželé, popřípadě dědici, nejsou nijak omezeni v tomto směru.

Pokud jsou předmětem společného jmění manželů účastnické cenné papíry akciové společnosti, rozlišuje se, zda tyto akcie nabyli za trvání manželství pouze jeden z manželů, a tedy pouze on je pak oprávněn k výkonu práv a povinností akcionáře, nebo zda akcie nabyli za trvání manželství oba manželé a jsou tak společně oprávněni k výkonu práv a povinností akcionáře s tím ovšem, že se musí dohodnout, který z nich bude tato práva vykonávat, popř. musí určit společného zmocněnce.

Pokud manželé nemají ve společném jmění manželů akcii společně, mohou se dohodnout tak, že jeden z oprávněných manželů je oprávněn k výkonu práv a povinností a stává se výlučným vlastníkem těchto akcií, tedy doposud společných akcií. Je také možné, aby se manželé dohodli tak, že výlučným vlastníkem cenného papíru se stane manžel, který nebyl akcionářem do této doby. V tomto případě nejsou manželé omezeni ani případným omezením převoditelnosti cenného papíru, které mohou určovat stanovy, a to proto, že nedochází k převodu vlastnického práva, ale pouze k zúžení počtu dosavadních spoluvlastníků.

Pokud jsou to oba manželé, kdo jsou oprávněni k plnění povinností a práv akcionáře, pak se může kterýkoliv z nich stát výlučným vlastníkem dosud společných cenných papírů. Manželé se mohou dohodnout i tak, že si cenné papíry rozdělí mezi sebe, tzn., že některé budou ve vlastnictví jednoho z manželů a další ve vlastnictví toho druhého. Mohou se také dohodnout tak, že některé účastnické cenné papíry budou v podílovém spoluvlastnictví obou manželů. Zákon sice umožňuje štěpení akcií, ovšem za omezujících podmínek, proto tento postup se praxi téměř neobjevuje.

Smlouva o vypořádání společných účastnických cenných papírů musí mít písemnou formu a je třeba, aby byla změna oznámena u zaknihovaných účastnických cenných papírů v centrálním depozitáři cenných papírů.

Když dochází k vypořádání společného jmění manželů soudem na návrh jednoho z manželů, vychází se při ocenění akcií z ceny obvyklé, ze stavu cenných papírů ke dni zániku společného, avšak z ceny těchto papírů v době vypořádávání.

V případě omezené převoditelnosti akcií se musí při určení tržní ceny k těmto omezením přihlížet. Pokud nebude možné zjistit cenu účastnických papírů, tedy cenu obvyklou, např. protože se s účastnickými cennými papíry na regulovaných trzích neobchoduje vůbec nebo se s nimi obchoduje omezeně, musí být cena zjištěna, tak jako u podílu ve v.o.s., znaleckým oceněním.

Pokud oba manželé mají povinnosti a práva akcionářů, může soud tyto akcie přikázat buď do výlučného vlastnictví kteréhokoliv manžela, nebo do jejich podílového spoluvlastnictví. Na rozdíl od vypořádání obchodních podílů v ostatních obchodních společnostech, kde soud může přikázat účastnické papíry i do vlastnictví toho z manželů, který nebyl akcionářem, a to proto, že mezi akciovou společností a jejími akcionáři je volná vazba a soud takovýmto rozhodnutím nemění stanov y a.s., protože existence a.s. není ani jinak vázána na konkrétní akcionáře. Cenné papíry jsou vždy převoditelné.

Stejně tak, dojde-li k vypořádání společného jmění manželů domněnkou, přecházejí tyto akcie do podílového spoluvlastnictví rozvedených manželů s rovnými spoluvlastnickými podíly, a to bez ohledu na to, zda jsou oprávněni k výkonu práv a povinností akcionáře oba dva manželé či jenom jeden z nich.

Vypořádání u akcií je odlišné právě proto, že na rozdíl od ostatních obchodních společností je zde vazba mezi akcionáři a společností volnější než mezi ostatními společníky a společnostmi.

Pokud zanikne společné jmění manželů smrtí jednoho z manželů, nakládá se s akciemi stejně jako s jiným majetkem ve společném jmění manželů. Akcie tak mohou připadnout do výlučného vlastnictví pozůstalého manžela, výlučného vlastnictví jiného dědice nebo do podílového spoluvlastnictví více osob.

Pokud dojde k zániku společného jmění za trvání manželství, a to buď prohlášením konkurzu na majetek jednoho z manželů, nebo k uložení trestu propadnutí majetku, nepřihlíží se k tomu, zda byl k výkonu práv a povinností akcionáře oprávněný jen jeden z manželů, či zda byli oprávněni oba dva a akcie jsou vypořádávány jedním ze tří zákonných způsobů s tím, že vypořádávání je prováděno manželem

dlužníka insolvenčním správcem v případě zániku SJM prohlášením konkurzu, nebo Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových v případě zániku SJM uložením trestu propadnutí majetku. Protože podle zákona o majetku České republiky může být Česká republika akcionářem, je možné, aby cenné papíry byly vypořádány tak, že budou buď ve výlučném vlastnictví manžela odsouzeného, nebo výlučným vlastnictvím České republiky, případně mohou být v podílovém spoluvlastnictví manžela odsouzeného a České republiky.^{202, 203, 204}

²⁰² Dvořák, Tomáš - Vypořádání společného podílu v některých obchodních společnostech po zániku nebo zúžení společného jmění manželů, Právní fórum, rok 2011, č. 2, str. 66

²⁰³ Dvořák J., Spáčil J. - Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 3. vydání, Praha, a.s., rok 2011, str. 152

²⁰⁴ Pejšek, Vít, Vypořádání některých tzv. ostatních majetkových práv ze společného jmění manželů, PRA Právní rádce rok 2005, č. 7, str. 13

3.8. Společné jmění manželů v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.

Společné jmění manželů je upraveno v části druhé nového občanského zákoníku, věnované rodinnému právu v hlavě I., dílu IV. a oddílu II. pod názvem „Manželské majetkové právo“. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. rozlišuje zákonný režim manželského jmění a dále režimy modifikované, a to buď na základě smlouvy, nebo rozhodnutí soudu. Společné jmění manželů je definováno v ust. § 708 odst. 1 tak, že je to to, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů.

Obsah společného jmění manželů je totožný se současnou účinnou právní úpravou s tou výjimkou, že zde již nejsou uváděny věci vydané v restitucích s odůvodněním, že jsou již zpravidla majetkoprávně, resp. vlastnický ustáleny. Vyjmuto je také to, co jeden z manželů nabyl jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech

Zákon výslovně také upravuje to, že pohledávky ze zisku z výlučného jmění manželů, které se stávají součástí společného jmění manželů, se jím stávají dnem splatnosti.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. zdůrazňuje to, že manželé tvoří určité společenství, a proto v ustanovení § 712 stanoví, že pokud není v této části zákona stanoveno jinak, použijí se pro společné jmění obdobně ustanovení tohoto zákona o společnosti, popř. ustanovení o spoluvlastnictví.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. také řeší chybějící úpravu správy a hospodaření s majetkem ve společném jmění manželů, kdy umožňuje jednomu z manželů obrátit se na soud se žádostí o nahrazení souhlasu manžela v případě, že manžel odmítá dát souhlas bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem manželů, rodiny nebo rodinné domácnosti v záležitostech týkajících se společného jmění a jeho součástí, které nelze považovat za běžné. Jedná se o právní úpravu, která již v občanském právu byla, avšak byla z ní vyřazena. Současně účinné právo jí nezná.

Ustanovení § 715 prohlubuje ochranu manžela v případě, že druhý manžel podniká a vychází ze současné úpravy, a stanoví, že pokud má být součástí společného

jmění použita k podnikání jednoho z manželů a v případě, že přesahuje majetková hodnota toho, co má být použito, míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů (což je novinka, podle současné úpravy se na majetkovou hodnotu věci, která má být použita k podnikání nehledí), vyžaduje se při prvním takovém použití souhlas druhého manžela. Pokud byl manžel opomenut, může se dovolat neplatnosti takového jednání. Stejný postup platí i v případě, že má být část společného jmění použita k nabytí podílu v obchodní společnosti nebo družstvu, nebo je-li důsledkem nabytí podílu ručení za dluhy společnosti nebo družstva v rozsahu přesahujícím míru přiměřeným majetkovým poměrům.

Manželé, popř. snoubenci si mohou režim společného jmění sjednat odlišně, a to buď tak, že bude spočívat v režimu oddělených jmění, nebo si vyhradí vznik společného jmění ke dni zániku manželství, popř. si společné jmění manželů rozšíří či zúží oproti zákonnému rozsahu společného jmění.

Tyto smluvené režimy lze změnit, a to buď dohodou či rozhodnutím soudu. To podle současné úpravy bylo možné, avšak v zákoně to nebylo výslovně uvedeno.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. ze společného jmění manželů vyřazuje obvyklé vybavení rodinné domácnosti, a vytváří z něj tak nový institut. Obvyklé vybavení domácnosti je definováno tak, že je tvoří soubor movitých věcí, které slouží běžně nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů. Přitom není rozhodné, zda jednotlivé věci náleží oběma manželům nebo jen jednomu z nich. Vlastnictví k předmětům obvyklého vybavení rodinné domácnosti je tedy odsunuto stranou s tím, že je založeno dispoziční právo obou manželů, protože k nakládáním s věcí, která je součástí obvyklého vybavení rodinné domácnosti, potřebuje manžel souhlas druhého manžela s výjimkou situace, kdy je věc nezanedbatelné hodnoty.

Občanský zákoník umožňuje, aby manželé či snoubenci uzavřeli smlouvu, která obsahuje jakékoliv ujednání, týká se jakékoliv věci, leda že to zákon zakazuje. Může se týkat zejména rozsahu, obsahu, doby vzniku zákonného nebo jiného režimu společného jmění jednotlivých věcí i jejich souborů, ovšem s tím, že v této smlouvě nelze vyloučit ani změnit ustanovení o obvyklém vybavení rodinné domácnosti.

Budeme-li posuzovat institut obvyklého vybavení domácnosti za institut zcela samostatný od společného jmění odlišný, znamená to, že občanský zákoník č. 89/2012 Sb. na rozdíl od toho účinného umožňuje zrušení společného jmění manželů. Při

aplikaci těchto ustanovení není vyloučená jejich různá interpretace - v případě, že by věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti byly považovány za součást společného jmění manželů, jen přesněji definovanou, mohlo by to být vykládáno tak, že občanský zákoník č. 89/2012 Sb. umožňuje pouhé zúžení společného jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti, tak jak je tomu podle účinné úpravy.

Smlouvou také můžou manželé, či snoubenci uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství, a to jak rozvodem, tak smrtí (v tomto případě by šlo o dědickou smlouvu). Jestliže manželé budou chtít, aby smlouva o manželském majetkovém režimu měla účinky i pro třetí osoby, musí být zapsána do veřejného seznamu. Smlouva se tam zapíše tehdy, jestliže je to v ní ujednáno či na žádost obou manželů (v současnosti se do takového neveřejného seznamu, což je Centrální evidence manželských smluv, zapisuje každá modifikace společného jmění manželů.)

Zákon také zdůrazňuje ochranu třetích osob a výslovně stanoví, že taková smlouva se nesmí svým obsahem nebo účelem dotknout práv třetí osoby, leda že by tato se smlouvou souhlasila. Jinak tato smlouva proti této osobě nemá právní účinky.

Zatímco zrušení společného jmění dohodou manželů za trvání manželství je poněkud sporné, v ust. § 724 se uvádí, že pokud je proto závažný důvod, soud na návrh manžela společné jmění zruší nebo zúží jeho stávající rozsah.

Soud tak musí učinit vždy, jestliže manželův věřitel požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželu, v případě, že manžela lze považovat za marnotratného, jakož i to, že manžel soustavně nebo opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika. Ust. § 724 odst. 2 dále stanoví, že závažným důvodem může být také to, že manžel začal podnikat nebo že se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby. (Podle současné právní úpravy soud musí návrhu na zúžení společného jmění manželů vždy vyhovět, pokud je podán z důvodu, že manžel začal podnikat nebo že se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby. Z dikce ustanovení nového občanského zákoníku vyplývá, že podle nového občanského zákoníku to bude na uvážení soudu.)

Ustanovení § 725 umožňuje, aby režim majetku manželů, který byl založen rozhodnutím soudu, byl změněn i smlouvou manželů, nejen tedy rozhodnutím soudu. I v tomto případě, když bude rozhodovat soud o obnovení či rozšíření společného jmění, je ponecháno na uvážení soudu.

3.8.1. Vypořádání společného jmění

Vypořádání společného jmění je upraveno v ustanoveních § 736 a § 742. Ustanovení o vypořádání společného jmění manželů vychází z dosavadní právní úpravy.

Nově je výslovně vyjádřeno, že žádným způsobem vypořádání nesmí být dotčeno právo třetí osoby, jinak je vypořádání vůči této osobě neúčinné.

Pokud jde o vypořádání společného jmění, nabývá účinnosti ke dni zániku společného jmění, popř. zúžení či zrušení.

Zákon také zakazuje vyloučení solidarity v závazcích s tím, že stanoví, že vypořádání dluhu má účinky jen mezi manželi.

Zákon také výslovně uvádí, že vypořádání může předcházet zániku společného jmění a může být jen částečné. Tzv. předčasné vypořádání je v současnosti možné jenom v případě uzavření dohody podle ust. § 24a zákona o rodině.

Písemnou formu dohody občanský zákoník č. 89/2012 Sb. nevyžaduje vždy, ale jen tehdy, pokud dohoda byla uzavřena za trvání manželství nebo byla jejím předmětem věc, u které vyžaduje písemnou formu, i smlouva o převodu vlastnického práva k této věci. Pokud dohoda nebyla uzavřena v písemné formě, musí manžel na požádání druhému manželovi doručit potvrzení o tom, jak se manželé vypořádali.

Jestliže manželé neuzavřou dohodu, která je i podle nového občanského zákoníku upřednostňována, mohou se obrátit s návrhem na rozhodnutí o vypořádání na soud, který rozhoduje podle stavu v době, kdy nastaly účinky právního důvodu vypořádání, tedy podle doby, kdy nastaly účinky zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění.

I občanský zákoník č. 89/2012 Sb. počítá s vypořádáním společného jmění manželů uplynutím lhůty a nastoupením zákonné domněnky vypořádání.

Pokud jde o pravidla vypořádání, v případě, že vypořádání provádí soud, jsou tato pravidla stejná jako v současné právní úpravě s tím, že jsou obohacena o otázku vnosů a investic z výlučného majetku manžela do společného jmění, a opačně, což v současném právním stavu činí potíže.

Ustanovení § 757 nového občanského zákoníku přebírá současné ustanovení §

24a zákona o rodině, týkající se tzv. smluveného rozvodu a dohody o úpravě majetkových práv manželů po rozvodu.

V paragrafech 766 až 770 se upravuje bydlení po zániku manželství. Pokud manželství zaniklo smrtí manžela, manželé měli společné nájemní právo k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, nájemcem bytu zůstává pozůstalý manžel. Pokud manželům k domu nebo k bytu svědčilo jiné společné závazkové právo, oprávněným z tohoto práva zůstává pozůstalý manžel. Jestliže takové právo měl jenom jeden z manželů, pak se použijí ustanovení o nájmu bytu.

4. Bezdůvodné obohacení

V ustanoveních § 451 až 459 občanského zákoníku je vyjádřena jedna ze základních zásad občanského práva, a to zásada zákazu obohacovat se na úkor jiného, institut bezdůvodného obohacení.

Zásada, že se nikdo nemá bez důvodu obohacovat na úkor jiného, je klasickou občanskoprávní zásadou, která platila již v římském právu. Obecný zákoník občanský ABGB je ovlivněn právě římským právem. Vycházel z pojetí, že oprávnění žádat vydání bezdůvodného obohacení je právem přirozeným, a že není tedy v tomto směru výslovná zákonná úprava nutná. Proto byly v ABGB upraveny jen dílčí skutkové podstaty. Zcela opačnou cestou se vydal občanský zákoník z roku 1950, který vycházel z pozivistického pojetí a stanovil případy bezdůvodného obohacení úplným výčtem. Občanský zákoník z roku 1964 pojal věc odlišně a zavedl zásadu, že nikdo nesmí v jakékoliv míře nepoctivě získat majetkový prospěch na úkor jiného. Právě přijetím občanského zákoníku v roce 1964 se součástí právního řádu stala instituce bezdůvodného obohacení, v té době „neoprávněného majetkového prospěchu“. Nicméně jelikož samotné toto ustanovení mělo výrazný ideologický nádech, novela občanského zákoníku č. 509/1991 Sb., ve výsledku omezila povinnost vydání bezdůvodného obohacení a výčet jednotlivých skutkových podstat bezdůvodného obohacení je vnímán jako výlučný, což zabraňuje samostatnému použití obecné klauzule v ustanovení § 451 odst. 1, které stanoví, kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat.²⁰⁵

Občanský zákoník z roku 1964 při úpravě institutu bezdůvodného obohacení upustil od systému přijatého občanským zákoníkem z roku 1950, to je od různých případů bezdůvodného obohacení s tím, že takové uspořádání považoval za příliš úzké, neboť svým výpočtem nemohl postihnout všechny možné případy neoprávněného majetkového prospěchu na úkor jiného.²⁰⁶

Jelikož ve skutkových podstatách bezdůvodného obohacení je vymezen okruh osob, které k sobě mají vzájemná práva a závazky, které je třeba vypořádat, je nutné se u bezdůvodného obohacení zabývat především vymezením těchto podstat.

²⁰⁵ Eliáš, Karel. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vyd. Sagit, 2012 s. 1054, § 2991 an.

²⁰⁶ Bičovský, Jaroslav - Základní předpisy, občanskoprávní, první část, 1974, ORBIS PRAHA, strana 515

Bezdůvodným obohacením rozumíme majetkový prospěch, který je získán plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu, nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, stejně tak i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů. Dále se bezdůvodně obohatí i ten, za něhož bylo plněno to, co po právu měl plnit sám.²⁰⁷

Proto, aby majetkový prospěch byl posuzován jako neoprávněný, není nutné, aby byl získán protiprávním úkonem. Vliv na vznik bezdůvodného obohacení nemá ani ten fakt, že obohacený nemá deliktní způsobilost. Není významná ani dobrá víra, respektive její absence. Ta je významná jenom při vydávání bezdůvodného obohacení.

Nejedná se zde o zvláštní druh právní odpovědnosti, hovoří se o kvazideliktu. Dobrá víra má vliv pouze na rozsah vydaného bezdůvodného obohacení. Pokud je bezdůvodné obohacení povinná vydat osoba, která nebyla v dobré víře, může být nárok z bezdůvodného obohacení uspokojen i na věcech, které taková osoba nabyla za neoprávněné v získaný prospěch, a to i v případě, že by se jednalo o věci, které nepodléhají výkonu rozhodnutí.

Zákon ukládá všem, kteří se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, jejichž majetek se na úkor jiného neoprávněné zvětšil, popřípadě u nichž nedošlo ke zmenšení majetku, které mělo opravdu nastat, a kteří tak naplňují základní princip institutu bezdůvodného obohacení, povinnost vydat předmět bezdůvodného obohacení tomu, kdo plnil bez právního důvodu či z důvodu, který dodatečně odpadl, tomu kdo plnil na základě neplatného právního úkonu či kdo splnil dluh za jiného.

Je-li subjekt, na jehož úkor k obohacení došlo neznámý, není-li možné jej zjistit, pak přechází právo na vydání předmětu bezdůvodného obohacení a to v rozsahu v jakém by příslušelo oprávněnému na stát.²⁰⁸

Stát v tomto případě nefiguruje jako zástupce osoby, na jejíž úkor bylo bezdůvodné obohacení získáno, ale jde o přímé a samostatně uplatnitelné právo. Povinnost bezdůvodné obohacení vydat i právo na vydání bezdůvodného obohacení přechází na dědice, protože se nejedná o právo či povinnost vázané na osobu.²⁰⁹ Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. již s touto možností nepočítá.

²⁰⁷ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře., str. 1179

²⁰⁸ Jehlička, Oldřich, Švestka, Jiří a Škárková, Marta - *Občanský zákoník: komentář*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, xxiii, 1448 s. Beckova edice Komentované zákony, str. 1191

²⁰⁹ Knappová, Marta, Švestka, Jiří, Dvořák, Jan - *Obc* , 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2005

Odpovědností za získané bezdůvodné obohacení, které musí být vydáno, se rozumí objektivně vzniklý stav obohacení. Tedy to, že došlo k přesunu majetkových hodnot a to takovým způsobem, který právní řád neuznává. V tuto chvíli vzniká závazkový vztah bezdůvodného obohacení a nároky z bezdůvodného obohacení se dle těchto principů také vypořádávají.

V současné době Nejvyšší soud ve své konstantní judikatuře²¹⁰ vychází z toho, že předpokladem odpovědnosti za získané bezdůvodné obohacení, které se musí vydat, je objektivně vzniklý stav obohacení, tedy přesun majetkových hodnot, který nastal způsobem, jež právní řád neuznává. Tím, kdo je v rámci odpovědnosti za bezdůvodné obohacení pasivně legitimován, je ten, jehož majetek se na úkor druhého neoprávněně zvětšil, nebo u něhož nedošlo ke zmenšení majetku, ač k tomu mělo v souladu s právem dojít. Nejvyšší soud tedy stanoví, že se na úkor vlastníka nemovitosti neobohacuje přímo faktický uživatel nemovitosti, ale subjekt, který takovou nemovitost za úplatu přenechává třetí osobě k užívání bez ohledu na to, zda tato osoba byla či nebyla v dobré víře. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. naopak bere v potaz otázku dobré víry a tento judikатурní vývoj překonává.

Pokud jde o formu obohacení, může se jednat o peníze, věci, pohledávky, nebo majetkové hodnoty výkonu. Na rozdíl od náhrady škody se při nahrazování předmětu bezdůvodného obohacení dává přednost plnění in natura. Finanční náhrada přichází na řadu až v okamžiku, kdy naturální plnění pro povahu plnění není možné. Vrací se tedy všechno, co bylo bezdůvodným obohacením získáno včetně příslušenství a součástí.

Pokud jde o navrácení užitku, je zde právě rozhodující opět dobrá víra.

V případě, kdy bezdůvodně obohacený nebyl v dobré víře a nemohl usuzovat vzhledem k povaze konkrétního případu a okolnostem, že mu předmět bezdůvodného obohacení oprávněně náleží, musí tedy vrátit i užitky. Bezdůvodným obohacením rozumíme i to, že se něčí majetek nesníží, nejenom to, že se kvůli prospěchu majetek obohaceného zvýší.

²¹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 28 Cdo 2542/2009 nebo rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 28 Cdo 1056/2010

4.1. Bezdůvodné obohacení v souvislosti se spoluvlastnictvím

Institut bezdůvodného obohacení se objevuje také v souvislosti se spoluvlastnictvím, a to tam, kde spoluvlastník svým jednáním přesahuje práva, která vyplývají ze spoluvlastnického podílu a to aniž by se s ostatními spoluvlastníky na tomto jednání dohodl, popřípadě aniž tak stanoví soud ²¹¹.

Spoluvlastnický podíl vymezuje míru účasti na vlastnickém vztahu ke společné věci, ale také rozsah práv a povinností jednotlivých spoluvlastníků za trvání spoluvlastnického vztahu a míru užívání společné věci. Pokud tedy má některý spoluvlastník znemožněno vůbec nebo v plném rozsahu odpovídající velikosti jeho podílu užívání společné věci, má tento spoluvlastník nárok na náhradu a to ve formě peněžního vyrovnání.

Nezáleží na tom, zda spoluvlastník neužívá věc dobrovolně či ne. Vyloučení vlastníka z užívání společné věci může mít základ i v dohodě uzavřené mezi spoluvlastníky, samozřejmě včetně spoluvlastníka, jehož se vyloučení z užívání věci bude týkat. Je povinností poskytnout peněžitou náhradu za neužívání společné věci v rozsahu spoluvlastnického dílu, a není rozhodné, zda spoluvlastník tento podíl užívá či neužívá dobrovolně, ale faktický rozsah užívání.²¹² Pokud se tohoto práva nevzdal, popř. pokud rozsah náhrady jinak modifikoval.

V dohodě o vyloučení spoluvlastníka z užívání společné věci tato náhrada výslovně stanovena být nemusí, protože nárok na náhradu vyplývá přímo z ust. § 137 odst. 1 občanského zákoníku, které přiznává každému spoluvlastníku právo podílet se na užívání společné věci v míře odpovídající jeho podílu.

To, že jeden z vlastníků fakticky užívá věc nad rámec spoluvlastnického podílu, ještě neznamena, že vznikla povinnost zaplatit peněžitou náhradu za užívání. Rozhodné v této chvíli je, že spoluvlastník brání v realizaci spoluvlastnického práva dalšímu spoluvlastníku. Pokud jde o výši náhrady za neužívání společné věci, tak tato náhrada nemusí být po celou dobu užívání stejná. Může se měnit v závislosti na tom, jak se mění užitná hodnota věci.

Problémy často vznikají u spoluvlastnictví věci v souvislosti s nájemním vztahem. Judikatura Nejvyššího soudu pak došla k následujícím závěrům. Pokud

²¹¹ Králík, Michal - Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 103

²¹² Králík, Michal - Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 111

spoluvlastník užívání ve společném domě byt, který má větší podlahovou plochu, než jaká by odpovídala jeho spoluvlastnickému podílu, pak už nemá právo podílet se na výnosech, tedy nájemném, převzatém druhým spoluvlastníkem od dalších nájemníků.²¹³

Na druhou stranu, pokud na základě rozhodnutí většinového spoluvlastníka je část společného domu pronajímána třetím osobám a část domu užívána většinovým spoluvlastníkem nad rámec jeho spoluvlastnického podílu s tím, že nájemné je rozdělováno mezi spoluvlastníky podle výše spoluvlastnickým podílů, má menšinový spoluvlastník nárok na náhradu za to, že neužívá společnou věc v rozsahu odpovídajícímu jeho spoluvlastnickému podílu. Většinový spoluvlastník nemůže proti vůli menšinového spoluvlastníka právo na takovou náhradu vyloučit.

Jestliže menšinový spoluvlastník pronajme nemovitost třetí osobě bez souhlasu většinového spoluvlastníka, vznikne bezdůvodné obohacení na úkor většinového spoluvlastníka jen v tom případě, jestliže je nemovitost třetí osobou užívána nad rámec spoluvlastnického podílu menšinového spoluvlastníka.²¹⁴

Je nutno také poukázat na to, že je vždy nezbytné důsledně posuzovat skutkové okolnosti každého konkrétního případu. Zatímco judikatura Nejvyššího soudu se přiklání k závěru, že tam, kde jeden ze spoluvlastníků užívá věc nad rozsah svého podílu, popř. jí užívá, aniž by došlo k dohodě o hospodaření se společnou věcí, vzniká bezdůvodné obohacení, protože jde o užívání věci bez právního důvodu, Ústavní soud je opačného názoru a dochází k závěru, že právní důvod zde existuje a tímto právním důvodem je samo vlastnické, resp. spoluvlastnické právo.²¹⁵

Podíl na společné věci je ideální, není reálně oddělen, a proto není možné určit, co je podíl toho kterého spoluvlastníka. Judikatura Ústavního soudu zaujímá odlišné stanovisko a i užívání věci spoluvlastníkem nad míru stanovenou podílem neposuzuje jako bezdůvodné obohacení, tak jak konstantně posuzuje judikatura Nejvyššího soudu.²¹⁶ Ústavní soud ve svém rozhodnutí ze dne 22. 2. 2006, II. ÚS 471/05 konstatuje: „I když mezi podílovými spoluvlastníky nedojde k dohodě o hospodaření se společnou věcí a jeden nebo více podílových spoluvlastníků věc užívá, nelze učinit závěr, že věc užívají bez právního důvodu, neboť tímto důvodem je již jejich

²¹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1095/2001

²¹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 28 Cdo 1477/2009, Králík Michal, Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, 2. vydání, Praha, C. H. BECK, str. 110

²¹⁵ II. ÚS 471/05

²¹⁶ Např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 2492/2005

spoluvlastnické právo. Ujme-li se některý ze spoluvlastníků vlády nad společnou věcí bez dohody s ostatními, nejde o vztah užívání věci bez právního důvodu, ale užívání věci z titulu spoluvlastnického práva.“

Ústavní soud došel k názoru, že o bezdůvodné obohacení „nemůže jít tam, kde spoluvlastník užívá věc nad rámec svého spoluvlastnického podílu, neboť jeho podíl na společné věci není reálně oddělen a je podílem toliko ideálním, v rámci kterého nelze oddělit, co je výlučně jeho podíl a co je výlučně podíl druhého vlastníka či podíly zbývajících spoluvlastníků. Bezdůvodné obohacení má povahu subsidiární a přichází do úvahy jen tam, kde nárok nelze odvodit z jiného právního důvodu.“

Ústavní soud tak rozebírá, že bezdůvodné obohacení má kogentní povahu, a proto není možné toto ustanovení vykládat extenzivně. Nevylučuje však kompenzaci ostatních spoluvlastníků. Zdůrazňuje, že se spoluvlastníci vůči sobě navzájem mohou dožadovat jiné úpravy užívání věci a vyvozovat tak ze spoluvlastnického vztahu nároky. Ústavní soud odkazuje na ustanovení občanského zákoníku, které upravuje vztahy mezi podílovými spoluvlastníky, ustanovení § 137 odst. 2 občanského zákoníku, ze kterého vyplývá rozsah, v jakém se spoluvlastníci na právech a povinnostech vázících se k jejich spoluvlastnickým podílům podílejí.

V důsledku tohoto názoru Ústavního soudu však dochází k oslabení práv jednotlivých spoluvlastníků, kteří jsou vystaveni daleko více libovůli ostatních spoluvlastníků a mají omezenou možnost se bránit. Při požadování náhrady tak spoluvlastník může vycházet z ust. § 137 odst. 1 občanského zákoníku, které určuje vztahy mezi spoluvlastníky. Ve svých důsledcích toto přinese mnoho praktických problémů. Mezi ty nejpálčivější bude pak samotné určení výše náhrady podle ceny obvyklé.²¹⁷

Ustanovení o bezdůvodném obohacení jasně určují, že ten, kdo se bezdůvodně obohatí, musí vrátit vše, co takto nabyl. Avšak ust. § 137 odst. 2 občanského zákoníku je v tomto směru neurčitě, a je tedy nezbytné, než vycházet ze starší judikatury, stanovící, že spoluvlastníci mají právo na náhradu od toho spoluvlastníka, který užíval věc nad rámec svého podílu a nezbývá také než předpokládat, že toto rozhodnutí ovlivňuje jen právní kvalifikaci a nikoliv samotné právo na náhradu a její výši. Protože Ústavní soud není součástí obecné soustavy soudu a jeho úkolem tedy není usměřňovat

²¹⁷ Králík Michal- Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha, C. H. BECK, 2011, str. 262

a sjednocovat rozhodovací praxi soudů, nemusí toto rozhodnutí, přestože je přelomové, ovlivnit rozhodovací praxi obecných soudů, která vychází z konstantní judikatury Nejvyššího soudu, která je v naprostém rozporu s citovaným rozhodnutím. Je také otázkou, zda stanovisko Nejvyššího soudu není přehnaně ochranné vůči spoluvlastníkům a nevnučuje jim tak ochranu a zda tak nezasahuje přehnaně do soukromé sféry.

Užívání společné věci na úkor jiného bylo vždy Nejvyšším soudem a po jeho vzoru i soudy nižších instancí, posuzováno jako bezdůvodné obohacení. Z toho nadále vyplývala i možnost započtení pohledávek, které byly založeny bezdůvodným obohacením za užívání předmětu spoluvlastnictví nad rámec spoluvlastnického podílu oproti jiným pohledávkám, které vznikly v souvislosti s podílovým spoluvlastnictvím. Není však možné, aby jeden ze spoluvlastníků započtl pohledávku z bezdůvodného obohacení v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví proti pohledávce, která vyplývá z náhrady za vypořádávaný předmět spoluvlastnictví. Rozhodnutí o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví je rozhodnutím konstitutivním, které zakládá práva a povinnosti do budoucna. Avšak právo na náhradu za předmět vypořádání, tedy pohledávka, která by byla předmětem započtení, náleží spoluvlastníkovi až v důsledku nového právního stavu založeného pravomocným rozhodnutím o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví a řízení o nároku na vydání bezdůvodného obohacení může být zahájeno samostatným návrhem. Vyloučeno však není započtení, pokud jde o investice, kdy je pouze třeba, aby byly splněny zákonné podmínky pro započtení, tak jak je stanoví občanský zákoník, mezi tyto podmínky patří např. splatnost.²¹⁸

Žádných pochybností není o vzniku bezdůvodného obohacení tam, kde vzniká ze smlouvy uzavřené pouze některým ze spoluvlastníků, či některými spoluvlastníky a třetí osobou. Neplatnost takové smlouvy může být založena nedostatkem zákonem vyžadovaného souhlasu dalšího spoluvlastníka s touto smlouvou. V případě, že by přijal jeden ze spoluvlastníků plnění z neplatné smlouvy, má povinnost jí vydat jen tomu, kdo je druhou smluvní stranou a nikoliv dalšímu spoluvlastníkovi, jemuž se plnění

²¹⁸ Králík, Michal- Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha, C. H. BECK, 2011, str. 120

z neplatné smlouvy nedostalo, protože nebyl účastníkem smlouvy. Ve vzájemném vztahu jsou pouze účastníci smlouvy.²¹⁹

Je-li smlouva neplatná, smluvní strany si musí vrátit vše, co nabyly plněním ze smlouvy, a to i v případě, když se obohatil někdo jiný, nebo k obohacení došlo na úkor někoho jiného. Taková restituční povinnost není podmíněna právním vztahem účastníka k předmětu plnění. K podání žaloby jsou legitimováni pouze kontraktanti neplatné smlouvy, a spoluvlastník, který není kontraktantem neplatné smlouvy proto není aktivně legitimován k podání žaloby na bezdůvodné obohacení vůči nevlastníkovi.

Nepoměr mezi jednotlivými spoluvlastníky v zacházení s věcí nemusí nastat jen v případě užívání věci nad rámec spoluvlastnického podílu, ale přichází v úvahu i při otázce investic. V případě, kdy jeden ze spoluvlastníků investuje do předmětu spoluvlastnictví více než ostatní, popřípadě je jediný, kdo do něj investuje.²²⁰ Bezdůvodné obohacení tak vzniká nejenom v případě užívání předmětu spoluvlastnictví nad rámec podílu, ale i v případě investic do předmětu spoluvlastnictví bez souhlasu ostatních spoluvlastníků. Rozlišuje se, zda investice byly učiněny na opravy či úpravy, které byly nezbytné, a na ty, které nezbytné nebyly.

Pokud jde o nezbytné opravy, tzn. nezbytné investice, spoluvlastník, který je učinil, má právo na to, aby mu je spoluvlastníci nahradili, a to ještě za trvání spoluvlastnictví. Povinnost vydat bezdůvodné obohacení v souvislosti s vynaložením nákladů na nezbytnou opravu či úpravu, vzniká za trvání spoluvlastnictví vynaložením těchto nákladů.²²¹ Tento nárok se také promlčuje v dvouleté promlčecí lhůtě.

Pokud jde o investice nikoliv nezbytné, spoluvlastník může požadovat kompenzaci až při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví.

Také se bere v potaz to, jakým způsobem a jakou měrou se zvýšila hodnota předmětu spoluvlastnictví.

Nárok na náhradu investic nikoliv nezbytných se tedy během trvání spoluvlastnictví nemůže promlčet. Promlčení lhůta začíná běžet až v případě zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví.

²¹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 30 Cdo 2194/2009: „Jestliže vznikne bezdůvodné obohacení mezi spoluvlastníky, tak jak uživatel (spoluvlastník), kterému vzniká bezdůvodné obohacení, není schopen spotřebované plnění v podobě výkonu práva užívání věci vrátit a je proto povinen nahradit bezdůvodné obohacení peněžitou formou.“

²²⁰ Králík Michal - Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, Praha, C. H. BECK, 2011, str. 160

²²¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 28 Cdo 3805/2010

Rozlišování mezi investicemi nezbytnými a nikoliv nezbytnými a následků, které se k tomu vážou, je i určitým druhem pojistky před tím spoluvlastníkem, který by na společnou věc vynakládal náklady nepřiměřené možnostem ostatních spoluvlastníků a následně by po nich požadoval náhradu těchto nákladů. Šlo by o šikanózní výkon práva.²²²

4.2. Bezdůvodné obohacení v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. pojímá bezdůvodné obohacení jako kvazidelikt. Institut bezdůvodného obohacení je zařazen do části čtvrté, nazvané relativní majetková práva, hlavy čtvrté, nazvané závazky z jiných právních důvodů.²²³

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. upravuje povinnost vydání bezdůvodného obohacení jako obecnou a uvádí příkladný výčet typických případů.

Ustanovení § 2991 uvádí, že kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. tedy přichází s novým termínem, a tím je „ochuzený“, což zjednodušuje dosavadní terminologii. Je také důležité upozornit na obrat „bez spravedlivého důvodu“, běžný v dalších evropských zákonících, který umožňuje posuzovat jednotlivé případy individuálně, a který nechává prostor uvážení soudu, aby posoudil, zda je zde spravedlivý důvod pro vznik obohacení, a tedy zda se jedná o bezdůvodné obohacení. Jde o novou úpravu, kterou občanský zákoník z roku 1964 neobsahoval. Ospravedlněnost důvodu bezdůvodného obohacení bude posuzována nejen podle existence či absence právního důvodu, ale i podle zásad slušnosti a podle zvyklostí. Bezdůvodně tedy v novém občanském zákoníku nahrazeno souslovím „bez spravedlivého důvodu“, což podle mého názoru se umožňuje přihlížet ke konkrétním okolnostem různých případů.

V ustanovení § 2992 nového občanského zákoníku se upravuje plnění na dluh, který byl splněn předčasně.; toto ustanovení uvádí, že se jedná o obohacení, nicméně

²²² Králík, Michal - Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku, 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 161 an.

²²³ Jedná se o ustanovení § 2991 až 3005

byl-li splněn dluh, a to i předčasně, nebylo-li uplatněno právo, ač uplatněno být mohlo, nebo učinila-li jedna osoba něco ve svém výlučném, osobním zájmu či na vlastní nebezpečí, nevzniká povinnost obohacení vydat.²²⁴

Pokud jde o plnění na promlčený dluh, je úprava občanského zákoníku č. 89/2012 totožná občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. (ustanovení § 2997 resp. ustanovení § 455). Plnění na promlčený dluh se za bezdůvodné obohacení nepovažuje. Plnění na promlčený dluh se sice považuje za obohacení, za bezdůvodné obohacení, nicméně se nijak nesankcionuje.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. se snaží zjednodušit současnou soudní praxi a podmiňuje právo jednoho žalobce na vydání poskytnutého plnění žalovaným tím, aby žalobce poskytoval vlastní plnění.

Ust. § 2993 uvádí, že plnila-li strana, aniž by to byl platný závazek, má právo na vrácení toho, co plnila. V případě, že plní-li obě strany, může pak dál ze stran požadovat, aby jí druhá strana vydala to, co získala s tím, že právo druhé strany namítnout vzájemné plnění tím není dotčeno. Každá ze stran se tedy může rozhodnout, zda a kdy bude požadovat to, nač má právo.

V případě, když dá někdo neoprávněně věc k užívání nebo k požívání jinému, rozlišuje se zde důsledně, zda tato jiná osoba byla v dobré víře či ne. V případě, že tato osoba nebyla v dobré víře, má vlastník nebo spoluvlastník věci vůči uživateli nebo požívateli právo na náhradu. V případě, že byl tento uživatel v dobré víře, že má k užívání nebo požívání titul, nemůže být po něm náhrada požadována.

Cílem této úpravy je, aby se případně dotčený vlastník nebo spoluvlastník mohl domáhat plnění i proti uživateli a nikoliv jen proti tomu, kdo věc neoprávněně dal jinému k užívání tak, jak je to podle současné právní úpravy.

Pokud bylo plněno na alternativní závazek a dlužník splnil omylem více, než plnit měl, může dlužník požadovat vydání všeho, co plnil navíc. Pokud byl dlužník, kdo měl právo volby z více volitelných plnění, pak má i právo volby, pokud jde o to, co bude vracet.

V případě, že měl tuto volbu věřitel, náleží volba i v tomto případě jemu. Pokud však dlužník neprovede volbu na základě žádosti dlužníka, může se dlužník domáhat toho, aby prohlášení jeho vůle nehradil soud.

²²⁴ Eliáš, Karel -. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, 1. vyd. Sagit, 2012, s. 1057

Právo požadovat vrácení věci, která byla poskytnuta jednou stranou druhé, aby bylo vykonáno něco zakázaného či zcela nemožného, nevzniká. V případě však, že dodá někomu něco, aby zabránil protiprávnímu činu, může požadovat vrácení této věci. Jak již je uvedeno výše, tak hlavní zásadou je, že musí být vráceno to, co bylo poskytnuto, tedy plnění in na tura. Případy, kdy toto není možné, řeší ust. § 2999.

Není-li tedy možné plnění in natura, vznikne právo na peněžitou náhradu, pokud se to nepříčí účelu pravidla vylučujícího platnost právního jednání.

Pravidlo, že povinný má právo na peněžitou náhradu ve výši obvyklé ceny, má dvě výjimky. Za první, v případě, že bylo plněno za úplatu, pak ochuzenému bude přiznána náhrada ve výši ceny ujednané, pokud výše úplaty nezakládá důvod neplatnosti smlouvy nebo důvod pro zrušení závazku. Druhá výjimka je případ, když předmět bezdůvodného obohacení nelze vydat proto, že došlo k jeho zkáze, ztrátě nebo zhoršení z příčin, které jdou k tíži ochuzeného. V tomto případě obohacený nahradí nanejvýš tolik, co ušetřil na vlastním majetku.

Osoba, která nabyla prospěch bezdůvodně, ale byla v dobré víře, vydá to, co nabyla, ale nejvýše v rozsahu, v jakém obohacení při uplatnění práva trvá. Bezdůvodné obohacení je tedy v tomto případě posuzováno k okamžiku, kdy se požaduje vydání, ne k okamžiku, kdy bylo bezdůvodné obohacení nabyto.

Pokud jde o plody a užitky nabyté poctivým příjemcem, má tento stejná práva jako poctivý držitel.

Pokud poctivý příjemce předmět bezdůvodného obohacení za úplatu zcizí, může vydat buď peněžitou náhradu, nebo to, co utržil. Pokud toto zcizení bylo bezúplatné, ochuzený má právo na náhradu nikoliv oproti zciziteli, tedy poctivému příjemci, ale po osobě, která předmět od obohaceného nabyla. To v případě, že nebyla tato osoba v dobré víře. Pokud obohacený získá předmět obohacení v dobré víře nebo bez svého svolení, a není možné předmět obohacení vydat (např. obohacení spočívalo ve výkonech), je obohacený povinen k náhradě jen v případě, že by vznikl stav zjevně odporující dobrým mravům.

V případě, že strany chtěly uzavřít úplatnou smlouvu a tato smlouva nebyla platně uzavřena, vychází se z toho, co strany chtěly, a strana, která podle úplatné smlouvy plnila, má právo na nezkrácené vrácení toho, co poskytla. Příjemce, který nenabyl obohacení v dobré víře, má nejenom povinnost vydat nabytý předmět, popř.

jeho náhradu, ale i povinnost vydat plody a užitky, které takto získal, případně jejich náhradu. Tato úprava se shoduje se současnou úpravou. Zde je také patrný rozdíl mezi přístupem k poctivému a nepoctivému příjemci. Na rozdíl od situace, kdy věc zcizí poctivý příjemce a má na výběr mezi vrácením náhrady, či toho. Co utržil, má ochuzený právo na nepoctivém příjemci požadovat, aby mu byla podle jeho volby vydána peněžitá náhrada, nebo se může domáhat toho, aby mu byl vydán i mimořádný zisk, který obohacený případně získal.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. pamatuje i na ochranu osobnostních práv v souvislosti s bezdůvodným obohacením, a to ve chvíli, kdy bylo toto bezdůvodné obohacení nabyto zásahem do přirozeného práva člověka. V tomto případě ochuzený může požadovat za neoprávněné nakládání s hodnotami, týkajícími se jeho osobnosti, dvojnásobek odměny obvyklé za udělený souhlas s takovým nakládáním. Soud může i rozsah plnění přiměřeně zvýšit.

Do občanského zákoníku č.89/2012 Sb. je také zařazeno *ius tolendi*, právo na oddělení. Tím se rozumí právo obohaceného na náhradu nutných nákladů, které na věc vynaložil a právo požadovat vše, čím věc na svůj náklad zhodnotil, pokud je to možné bez zhoršení podstaty věci.

Úprava bezdůvodného obohacení v novém občanském zákoníku přebírá řadu ustanovení občanského zákoníku platného a doplňuje jej o instituty ve standardních právních řádech běžně respektované jako je např. právě *ius tolendi* v ust. §3005.²²⁵

Situace, kdy většinový spoluvlastník nemá právo na náhradu proti nájemci, kterému dal věc do nájmu neoprávněně menšinový spoluvlastník, a to ani, když nájemce nebyl v dobré víře, svědčí ust. § 2995.

Úprava bezdůvodného obohacení v novém občanském zákoníku vychází z úpravy platné s tím, že ji upravuje podrobněji, odstraňuje nejasnosti a nepřesnosti.

²²⁵ Eliáš Karel - Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodnou zprávou a rejstříkem, I. vydání 2012, str. 1062

5. Dědictví

5.1 Vypořádání dědiců

S vypořádáním se setkáváme i v souvislosti s institutem dědění, který je upraven v sedmé části Občanského zákoníku, v ustanoveních § 460 až 487.

K nabytí dědictví dochází podle § 460 Občanského zákoníku smrtí zůstavitele, fyzické osoby; stejné účinky jako smrt zůstavitele má prohlášení za mrtvého, kdy se za den smrti považuje den, který je takto označen v rozsudku.

Vedle smrti zůstavitele je předpokladem dědění existence pozůstalosti, existence dědice, který je způsobilý dědit (který nebyl vyděděn a ani není nezpůsobilý z důvodů stanovených v § 469 občanského zákoníku), dědický titul – tedy právní důvod dědění, jímž je závěť nebo zákon, výslovný projev vůle nebo právně relevantní chování týkající se přijetí nebo odmítnutí dědictví.²²⁶

Podle obecného zákoníku občanského z roku 1811 se smrtí zůstavitele byl spojen vznik práva na dědictví a k nabytí pozůstalosti došlo až na základě konstitutivního rozhodnutí soudu o odevzdání dědictví.

Ustanovení § 797 ABGB stanovilo, že „nikdo se nesmí svévolně ujmout dědictví. Dědické právo se musí před soudem projednat a jím být provedeno odevzdání pozůstalosti, tj. převod do právní držby“. Z toho vyplývá, že dědicem se člověk nestal ze zákona, ale až rozhodnutím soudu. S tím také souvisel institut *hereditas iacens*, ležící pozůstalosti, na kterou se pohlíželo jako na samostatný subjekt.

²²⁶ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře, s 1224.

5.1.1. Autoritativní vypořádání dědictví podle úpravy platné od roku 1964 do roku 1992

Do velké novely občanského zákoníku z roku 1991 bylo možné vypořádání dědictví autoritativně rozhodnutím státního notářství. Novela vypořádání dědictví autoritativním rozhodnutím státního notářství odstranila a to v úmyslu omezit ingerenci státu do občanskoprávních vztahů. V současné právní úpravě přichází vypořádání dědictví v úvahu pouze tehdy, dojde-li mezi dědici k dohodě.

Občanský soudní řád před novelou z roku 1992 umožňoval autoritativní vypořádání dědictví státním notářstvím, ale v důsledku této novely, a pravděpodobně s tím záměrem, aby byla ingerence státu do právních vztahů občanů co možná nejvíce omezena, byl zásah státního notářství, respektive soudu, na který bylo dědické řízení touto novelou přeneseno, omezen pouze na potvrzení dědických podílů dědiců nebo schválení dohody o vypořádání. Takové rozhodnutí soudu je samozřejmě deklaratorní a nijak nevypořádává vztahy vzniklé mezi dědici okamžikem smrti zůstavitele. Soud potvrdí dědictví podle velikosti podílů v tom případě, kdy dědici neuzavřou dohodu o vypořádání, což naznačuje, že dědici nejsou schopni či ochotni se o vypořádání dědictví dohodnout. Potvrzení dědictví je tedy pouze jakýmsi mezikrokem předjímajícím další spory týkající se dědictví, které zákonitě musí následovat, aby byly vyřešeny veškeré právní vztahy mezi dědici. Místo, aby rozhodnutí soudu situaci dědiců opravdu vyřešilo, pouze její řešení odsouvá.²²⁷ Pokud jde o vypořádání dědictví, občanský zákoník znal dva způsoby a to vypořádání dědictví dohodou mezi dědici schválenou státním notářstvím, nebo vypořádání autoritativním rozhodnutím státního notářství.

Cílem vypořádání bylo vyřešit všechny právní vztahy, které souvisí s dědictvím a odstranění všeho, co by mohlo vést ke vzniku dalších sporů mezi dědici. Cílem bylo rozhodnout s definitivní platností o majetku a dlužích tvořících masu majetku spadajícího do dědictví tak, aby se předešlo sporům v budoucnosti, které by souvisely s předmětem dědictví. Je nutné upozornit také na to, že podle občanského zákoníku v tehdejší znění bylo cílem autoritativního vypořádání dědictví také zabezpečení souladu mezi zájmem jednotlivce a zájmem společnosti, s ohledem na možnost

²²⁷ Jedlička O. – Některé úvahy k novele občanského zákoníku Bulletin advokacie rok 1992, č. 1, str. 5,

účelného využití věci. Mohlo tedy dojít k situaci, kdy dědictví bylo vypořádáno státním notářstvím zcela v rozporu se zájmy a názory dědiců.

Nejčastější způsob vypořádání dědictví spočíval v tom, že bylo určeno, kdo se na místo zůstavitele stal vlastníkem určité hodnoty patřící do dědictví, tedy určité konkrétní věci. Další možností bylo, že se majitelem věci stal jeden z dědiců a ostatního dědice či ostatní dědice uspokojil výplatou podílu v penězích. Tento způsob přicházel v úvahu zejména tehdy, nebylo-li vhodné, aby se věc dědila, například pokud by rozdělení pozemku bylo v rozporu s územním plánováním.

Dalším způsobem považovaným za krajní prostředek, byl prodej dědictví či jeho části a rozvrh výtěžku prodeje mezi jednotlivé dědice podle výše jejich podílu na dědictví. Tomuto výtěžku rozdělenému mezi dědice při vypořádání odpovídal rozsah odpovědnosti dědiců za dluhy, který odpovídá velikosti podílu. I v tomto případě odpovídal každý z dědiců do výše ceny toho, co nabyl. Pokud by se chtěli dohodnout na jiném způsobu odpovědnosti za dluhy, byl k tomu nezbytný souhlas věřitele. To jak v případě vypořádání dědictví dohodou dědiců či rozhodnutím státního notářství.

Občanský zákoník vždy upřednostňoval dohodu. To se také projevovalo tím, že bylo možné přiměřeně zvýšit až o 50% poplatek z dědictví, maximálně však do výše 500 Kč, i v případě, že se dědicové nedohodli o vypořádání dědictví sami a toto vypořádání autoritativně provedlo státní notářství. Bylo vždy nezbytné, aby se dědici dohodli o veškerém zanechaném majetku, nepřipadalo v úvahu, aby se dohodli pouze o části a aby se na této dohodě podíleli všichni dědici. Nebylo možné kombinovat vypořádání dohodou a autoritativním rozhodnutím. Pokud by se tedy dohody neúčastnili všichni dědici, nemohlo by ji státní notářství schválit jako odporující zákonu. Tyto principy jsou v zákoně zachovány i dnes.

Vypořádání dědictví se týkalo majetku, který byl zahrnut do soupisu aktiv a pasiv, jehož cenu i výši dluhů určilo v rozhodnutí státní notářství. Nejprve bylo tedy nutné stanovit, jaký majetek spadá do dědictví a určit jeho cenu a teprve poté připadalo v úvahu uzavření dohody o vypořádání dědictví. Uzavřít dohodu o vypořádání dědictví bylo možné jen před státním notářstvím a tato dohoda vyžadovala ke své platnosti schválení státního notářství, kterého bylo možné dosáhnout jenom v případě, že dohoda není v rozporu se zákonem, nebo neodporovala zájmu společnosti. Podle současné úpravy soud pouze zjišťuje, zda dohoda neodporuje zákonu.

Při úvaze o schválení dohody se proto státní notářství zabývalo jak obsahem dohody, tak i eventuálními následky, které by z této dohody vzešly pro další právní vztahy.

Odlišné bylo rozhodování, v porovnání s tím současným, u dědění členského podílu v bytovém družstvu. Dohoda, která by stanovila, že členský podíl zůstavitele přechází na více osob, na více dědiců, by odporovala zákonu a byla by tedy neplatná, nemohla by být schválena, protože členský podíl zůstavitele ve stavebním bytovém družstvu mohl přejít jen na jednoho z dědiců zůstavitele.

Bylo také možné, aby se v dohodě o vypořádání dědictví, dědic, na kterého přešlo vlastnictví nemovitosti, zavázal, že každému dědici, který objekt užívá, bude např. poskytovat bezplatné právo užívání nemovitosti z důvodu vypořádání majetku náležejícího do dědictví. Tento závazek ovšem neměl povahu věcného břemene. V případě, že by účastníkem dohody byla osoba, která by musela být zastoupena, např. nezletilý, či osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům či se způsobilosti k právním úkonům omezenou, bylo k právnímu úkonu zástupce zapotřebí souhlasu soudu. Teprve poté mohla být dohoda státním notářstvím schválena. To zda je dohoda o vypořádání dědictví v zájmu zastoupeného, posuzoval soud také, kromě toho, zda se dědici dostane jeho vlastnických práv, podle toho, jakou bude mít dědic možnost užívat i věci nabyté dědictvím a jaké budou náklady s nimi spojené, což odpovídá dnešní úpravě.

Určitou zvláštností z dnešního pohledu byl případ, kdy se vypořádání dědictví, respektive dohody o vypořádání dědictví, účastnil devizový cizozemec. V tomto případě muselo schválení dohody předcházet udělení devizového souhlasu.²²⁸

V případě, kdy se dědici dohodli na rozdělení aktiv tak, že to odpovídalo dědickým podílům ze zákona, aniž by jakkoliv měnil odpovědnost za dluhy, nebo pokud se devizovému cizinci dostalo z dědictví méně než kolik se mu podle zákona či závěti dostat mělo, či dokonce nezískal nic, byl tento souhlas nutný.

Zvláštní omezení nastávalo také v případě, kdy se dohodou nakládalo se zemědělskými pozemky či jinými nemovitostmi v družstevním užívání, nebo v užívání socialistické zemědělské organizace. V takovém případě byl nezbytný souhlas této organizace. Proti schválené dohodě bylo možné podat odvolání do 15 dnů ode dne doručení písemného vyhotovení.

²²⁸ Ustanovení § 18 a 19 zákona číslo 1942/1970 Sb. o devizovém hospodářství

Pokud se napadené rozhodnutí týkalo jedině odvolatele a státní notářství mu mohlo zcela vyhovět, připadala v úvahu autoremedura. V opačném případě o odvolání rozhodoval krajský soud.

V případě, že by se dědici na vypořádání dědictví nedohodli, nebo by uzavřená dohoda odporovala zákonu, nebo byla v rozporu se zájmem společnosti a nebyla by schválena státním notářstvím, nastupovala povinnost státního notářství vypořádat dědictví autoritativně.

Při vypořádání dědictví se mohlo státní notářství odchýlit od velikosti dědických podílů stanovených podle zákona či podle závěti pouze v tom případě, kde to vyžadovalo či připouštělo výslovné ustanovení zákona, což se týkalo např. započtení toho, co dědic za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, s výjimkou obvyklých darování.

Pokud jde o to, do jaké míry bylo státní notářství vázáno závětí, v případě, že v ní zůstavitel určil, jaké konkrétní věci má který konkrétní dědic získat, pak se stanoviska judikatury postupně vyvíjela. Rozhodovací praxe soudu nejprve zastávala názor, že nelze provést vypořádání takovým způsobem, který by byl v rozporu s platnou závětí zůstavitele. Později se toto stanovisko změnilo tak, že státní notářství nebylo vázáno ustanovením závěti o rozdělení konkrétních věcí s tím, že pro jiné rozdělení, než jaké vybral zůstavitel, by musely být vážné důvody. Avšak státní notářství bylo vázáno závětí do té míry, že dědické podíly byly určeny cenou odkázaných věcí podle jejich hodnoty ke dni smrti zůstavitele. Odchýlit se od závěti bylo možné v případě, kdy nabytí jednotlivých věcí podle závěti bylo v rozporu s možností účelného využití věci v souladu se zájmy společnosti, popřípadě s potřebami zemědělské výroby.

Pokud u někoho z dědiců po nápadu dědictví bylo vysloveno propadnutí majetku, bylo vypořádání dědictví autoritativním rozhodnutím státního notářství jediným možným způsobem vypořádání dědictví. Podíl takového dědice připadl státu.²²⁹

V případě, že státní notářství zjistilo (zpravidla dotazem na okresní prokuraturu), že dědic byl odsouzen pro trestný čin opuštění republiky a bylo u něj vysloveno propadnutí majetku po smrti zůstavitele, přibralo státní notářství do řízení zástupce

²²⁹ Propadnutí majetku mohlo být vysloveno např. pro trestný čin opuštění republiky podle § 109 odst. 1, 2 trestního zákona

finančního odboru příslušného okresního národního výboru, který měl provádět realizaci propadlého majetku, a jednalo s ním jako s účastníkem řízení.

Pokud tedy došlo k propadnutí majetku po smrti zůstavitele, státní notářství potvrdilo nabytí dědictví dědici (jehož majetek propadl), pokud před propadnutím majetku dědictví neodmítl, s tím, že jeho majetek propadl ve prospěch státu v důsledku pravomocného rozsudku soudu.²³⁰

Pokud jde o odmítnutí dědictví, nebylo možné, aby dědic platně odmítl dědictví poté, co nabyl právní moci trestní rozsudek s výrokem o propadnutí majetku nebo usnesení o zajištění majetku.

Avšak skutečnost, že státu připadl podíl odsouzeného dědice, nezakládala dědická práva státu tak, aby stát mohl uzavřít dohodu o vypořádání dědictví mezi státem a dědici. Připadalo pouze v úvahu, aby státní notářství při vypořádání přihlédlo k případným shodným projevům dědiců, a toho kdo jedná za stát.

Státní notářství při vypořádávání dědictví rozhodlo o tom, co který z dědiců dědictví nabyl, stanovilo povinnost dědice, který převzal určitý majetek z dědictví, aby uspokojil dědická práva ostatních dědiců konkrétně určenými částkami. Státní notářství muselo také provést zápočty na dědické podíly.

Tehdejší úprava zápočtu odpovídala současné úpravě. Na dědický podíl se započítalo to, co dědic získal za života zůstavitele bezplatně od zůstavitele, pokud nešlo o obvyklá darování. Cena daru se stanovovala z obecné ceny, jakou měla darovaná věc v době, kdy se převod uskutečnil. V případě, že cena předmětu zápočtu vyvolala spor, řízení o vypořádání dědictví před státním notářstvím se přerušilo, poté, co státní notářství vydalo rozhodnutí, ve kterém uložilo některému z účastníků, aby do stanovené lhůty podal návrh k soudu směřující proti spoludědici, který měl odlišný názor na cenu věci než navrhovatel. Řízení bylo přerušeno do rozhodnutí soudu, popřípadě do marného uplynutí lhůty k podání návrhu. Nebyl-li tedy tento návrh podán, státní notářství samo rozhodlo o ceně.

Započtení bylo obligatorní v případě dědění ze zákona. Pokud zůstavitel zanechal závěť, došlo k započtení buď v případě, že zůstavitel zanechal výslovně příkaz v závěti, nebo v případě, že by obdarovaný byl neodůvodněně zvýhodněn na úkor tzv. nepominutelného dědice. Pokud jde o odpovědnost takto obdarovaného dědice za dluhy

²³⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 1975, sp. zn. Cpj 30/75

tížící dědictví, pak dědic, na jehož dědický podíl byl dar započten, odpovídal za dluhy jen do výše dědického podílu zmenšeného o započtení.

Proti rozhodnutí státního notářství o vypořádání dědictví bylo možné podat odvolání a do nabytí právní moci mohli dědicové a to i v odvolacím řízení navrhnout, aby byla schválena jejich dohoda o vypořádání dědictví. Také až do právní moci rozhodnutí o potvrzení nabytí dědictví mohli dědici od uzavřené dohody souhlasnými projevy vůle odstoupit a nahradit ji dohodou novou, nebo se podrobit vypořádání rozhodnutím státního notářství.²³¹

5.1.2. Vypořádání dědictví podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013

V současné úpravě dochází k nabytí dědictví již smrtí zůstavitele, ale soudní ingerence je zachována – každé dědictví musí být projednáno a rozhodnuto soudem, byť je toto rozhodnutí pouze deklaratorní. Řízení o dědictví se zahájí i bez návrhu, jakmile se soud dozví o úmrtí fyzické osoby nebo o tom, že tato osoba byla prohlášena za mrtvou.²³²

Řízení musí zahájit soud, notář jako soudní komisař jedná až na základě pověření soudu a není tak možné, aby bylo řízení zahájeno přímo u něj.

Ačkoliv to není časté, zahajuje se řízení i na návrh, nejčastěji se tak děje, když vyjde najevo dodatečně další majetek zůstavitele, pak je řízení zahájeno okamžikem, kdy návrh dojde soudu, jinak je to usnesením o zahájení řízení bez návrhu.²³³

Řízení o dědictví je obligatorní; pokud by došlo k nakládání s majetkem bez tohoto řízení, mohlo by se jednat o nakládání v rozporu se zákonem – to by bylo v případě, kdy by nějaká osoba nakládala s majetkem jako jediný dědic navzdory existenci dědiců dalších, či by snad tato osoba byla dědicem ze zákona a opominula dědice intestátní.²³⁴ V období mezi nabytím dědictví a potvrzením jeho nabytí jsou společně a nerozdílně z právních úkonů souvisejících se zanechaným majetkem povinni a oprávněni vůči třetím osobám všichni dědici, kteří dědictví neodmítli. Míra toho, jak

²³¹ R 34/1976 č. 11 Sbírký rozhodnutí a stanovisek

²³² Mikeš, J., Muzikář, L. - Dědické právo, LINDE Praha, a.s. 2005, s 121

²³³ Švestka, Jiří, et al. - *Občanský zákoník I. § 1-459*. Praha: C. H. Beck, 2008. 1128 s.

²³⁴ Mikeš, J., Muzikář, L. - Dědické právo, LINDE Praha, a.s. 2005, s 121

se dědici podílejí na právech a povinnostech souvisejících s majetkem je vyjádřena dědickým podílem.

O vypořádání dědictví můžeme hovořit pouze tam, kde je dědiců více a kde jsou ochotni a schopni se o dědictví mezi sebou dohodou vypořádat.

Je-li dědic jen jeden, soud mu pouze potvrdí, že dědictví nabyt a je -li dědiců víc a nejsou-li schopni či ochotni uzavřít dohodu, soud nemůže autoritativně o vypořádání rozhodnout a v usnesení o dědictví potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno.

Jediným případem, kdy přichází v úvahu aplikace institutu vypořádání v dědickém řízení je tedy, když je dědiců více a jsou zároveň ochotni a schopni se o dědictví mezi sebou dohodou vypořádat. (Dalším případem, kdy v dědickém řízení dochází k vypořádání soudem, je v případě, kdy smrtí zůstavitele zaniklo společné jmění manželů a je nutné ho vypořádat v dědickém řízení; avšak zde se nejedná přímo o vypořádání dědictví).

5.2. Dohoda o vypořádání dědictví

Specifikem této dohody je to, že ji lze uzavřít jen v řízení o dědictví před soudním komisařem, nebo před soudem. Zajímavostí je, že se dědici mohou vypořádat v této dohodě i odchýlně od toho co stanovil zůstavitel v závěti. To znamená, že jeden dědic může nabýt veškerý majetek, zatímco druhému nepřipadne vůbec nic. Ani v tomto případě by to neznamenalo, že dohoda odporuje dobrým mravům. Pokud jde o výplatu dědického podílu, to lze zajistit i zatížením nemovitosti, která připadne dědici.²³⁵

Na dohodu o vypořádání dědictví jsou kladeny stejné požadavky, jaké zákon stanoví pro smlouvy obecně jako takové. Musí být určitá a srozumitelná, musí z ní vyplývat, který dědic nabývá jaký majetek. V dohodě musí být vypořádána veškerá aktiva, tak jak byla uvedena v soupisu aktiv dědictví. Touto dohodou se mohou vypořádat také pasiva dědictví, nicméně to není její podmínkou. V případě, že by se dědici v dohodě o vypořádání dědictví dohodli o odpovědnosti za zůstavitelovy dluhy odlišně od ustanovení § 470 občanského zákoníku, stali by se účastníky řízení i

²³⁵ Mikeš, J., Muzikář, L. - Dědické právo, LINDE Praha, a.s. 2011, str. 241

zůstavitelovi věřitelé a soud by mohl schválit dohodu o vypořádání dědictví pouze v případě, že by s ní věřitelé vyslovili souhlas.²³⁶

Je nezbytné, aby dohodu o vypořádání dědictví uzavřeli všichni, jimž svědčí dědické právo po zůstaviteli²³⁷, a to ať už na základě závěti nebo zákona. Pokud za účastníka, který není způsobilý k právním úkonům, uzavírá dohodu jeho zákonný zástupce, je třeba, aby k tomu měl souhlas opatrovnického soudu či soudu péče o nezletilé. Dokud rozhodnutí opatrovnického soudu nenabude právní moci, nemůže soud dohodu schválit. Pokud by souhlas soudu opatrovnického či soudu péče o nezletilé dán nebyl, pak dohodu nelze schválit, neboť bez souhlasu by nenabyla platnosti. Stejně tak není možné uzavřít dohodu o vypořádání dědictví za situace, kdy dědic je neznámého pobytu, nebo se jedná o dědictví s neznámým dědicem, jelikož zákon nepřipouští, aby dohodu o vypořádání uzavřel v řízení ustanovený opatrovník neznámého dědice, nebo dědice neznámého pobytu. V tomto případě by soud potvrdil nabytí dědictví dědicům podle jejich podílů.²³⁸

Jak jsem již uvedla, mohou dohodu o vypořádání dědictví uzavřít pouze dědici. Není možné, aby taková dohoda byla uzavřena mezi osobami, jejichž dědické právo je sporné a u nichž není jisté, zda jsou dědici. Pokud tedy například zůstavitel pořídí v závěti tak, že vše odkáže jedné osobě a pomine své potomky a tito se neplatnosti závěti nedovolají, není možné, aby byla uzavřena dohoda o vypořádání dědictví mezi závětním dědicem a potomky zůstavitele.²³⁹

Dohoda o vypořádání dědictví je hmotněprávní úkon všech dědiců, který je učiněný na základě jejich shodného projevu vůle. Proto k jejímu uzavření nedojde, pokud některý z dědiců takový projev vůle neučinil. Dohoda, k jejímuž uzavření by chyběl projev vůle některého z dědiců, tak nevznikne ani marným uplynutím lhůty, ve které měl tento dědic soudnímu komisaři sdělit, že k dohodě přistupuje.²⁴⁰

Dohodu lze během řízení o dědictví se souhlasem všech dědiců měnit, je možné ji odvolat a nahradit novou dohodou, a to i během odvolacího řízení.²⁴¹

²³⁶ Mikeš, J., Muzikář, L. - Dědické právo, LINDE Praha, a.s. 2011, str. 243

²³⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21 Cdo 1762/2008

²³⁸ *Občanský zákoník II: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře., str. 1317

²³⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 28. 5. 1997, sp. zn. 18 Co 14/97, Rozhodnutí Městského soudu v Praze, sp. zn. 24 Co 58/96

²⁴⁰ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 31.3.1998, sp. zn. 24Co 77/98

²⁴¹ Schelleová, Ilona - Průběh řízení o dědictví, rok 1997 č. 12 str. 1, Právní praxe v podnikání

Rozhodnutí o schválení dohody o vypořádání dědictví nemá povahu smíru a nelze ji tedy zrušit postupem podle ustanovení § 99 občanského soudního řádu, tedy návrhem na neplatnost smíru, a proto je také možné proti tomuto rozhodnutí podat odvolání.²⁴²

Tato možnost, ale nebude využívána často, protože dohoda o vypořádání dědictví je vyjádřením shodné vůle účastníků. Soud dohodu pouze schvaluje, ale o vypořádání nerozhoduje autoritativně a ani tedy není možné, aby schválil jen část dohody.

Dohoda musí být schválena, tak jak byla uzavřena, tak jak se na ní dědici dohodli. Dojde-li k uzavření dohody o vypořádání dědictví, soud rozhoduje o jejím schválení či neschválení bez dalšího. Dohodu může soud schválit jen v tom znění a v té podobě v jaké byla uzavřena. Je vyloučeno, aby soud rozhodl o schválení jen části dohody, nebo aby při schválení část dohody vypustil, a to i v tom případě, kdy by dohoda obsahovala ujednání nadbytečné, které v dohodě jinak nemá místo.²⁴³

V případě, že zůstavitel uzavřel manželství, předchází v řízení o dědictví vlastnímu projednání dědictví vypořádání společného jmění manželů rozhodnutím soudu.²⁴⁴ Zatímco teorie²⁴⁵ je toho názoru, že v dědickém řízení lze uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželů jen tehdy, zaniklo – li společné jmění manželů ještě před smrtí zůstavitele, avšak nebylo vypořádáno (pokud společné jmění manželů zaniklo až smrtí jednoho z manželů, teorie možnost uzavření dohody o vypořádání společného jmění manželů v řízení o dědictví zpochybňuje), v praxi běžně k uzavírání takových dohod dochází.

Teprve na základě tohoto vypořádání lze provést soupis aktiv a pasiv dědictví. Pokud bylo ještě za života manželů zahájeno občanské soudní řízení o vypořádání zaniklého společného jmění manželů, soud dokončí řízení s dědici zemřelého manžela. V řízení o dědictví je pak soud projednávající dědictví vázán rozhodnutím soudu rozhodujícího o vypořádání společného jmění manželů ve sporném řízení o tom, co připadá z vypořádaného společného jmění manželů do dědictví po zemřelém manželovi, a tento majetek zařadí do soupisu aktiv a pasiv dědictví. V případě, že v průběhu řízení o vypořádání společného jmění manželů jeden z manželů zemře a účastníky řízení jsou

²⁴² *Občanský zákoník II: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře str. 1317

²⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21Cdo 1762/2008

²⁴⁴ Soud také zjišťuje během tohoto řízení, zda nebylo smlouvou společné jmění manželů modifikováno; a to šetřením v CEMS

²⁴⁵ Mikeš J., Muzikář L. - *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges 2011, str. 274 nebo Dvořák J., Spáčil J: *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*, 3. Vydání. Praha. Wolters Kluwer ČR, a.s. 2011 str. 202

potom jeho dědici, nemůže soud rozhodovat o tom, zda jednotlivým dědicům z více dědiců zemřelého manžela, případnou některé věci z vypořádávaného společného jmění manželů, nýbrž rozhodne, že připadají do dědictví po manželu. Totéž platí o rozhodnutí o peněžních částkách, které je třeba zaplatit na vyrovnání podílů. Soud nemůže ukládat žádnou povinnost k plnění, ani lhůtu k plnění již z toho důvodu, že v době jeho rozhodování není známo, který z dědiců pohledávku za bývalým manželem zůstavitele podle výsledku dědického řízení nabude. Po projednání a vypořádání dědictví mohou dědicové, kteří pohledávku zdědí, svůj nárok proti druhému manželovi přímo uplatnit.²⁴⁶

Pokud jsou součástí společného jmění manželů skutkově sporná pasiva či aktiva, soud k nim nepřihlíží. Jestliže se ještě před pravomocným skončením dědického řízení objeví další majetek ve společném jmění manželů, soud o něm dodatečně rozhodne; vychází přitom z původního rozhodnutí. Pokud se další majetek ve společném jmění manželů objeví až po pravomocném skončení dědického řízení, projedná se v dodatečném řízení o dědictví.²⁴⁷ V řízení o vypořádání dědictví soud pořizuje soupis aktiv a pasiv. Vychází zde z údajů účastníků a dalších důkazů, zejména listinných. Je možné také nařídit důkaz znaleckým posudkem. Přestože znalecký posudek v dědickém řízení by mělo smysl požadovat jen tehdy, když dědici uzavírají dohodu o vypořádání dědictví a počítají s finanční kompenzací, protože předměty dědictví budou různé hodnoty, je notáři jeho vyhotovení po dědicích požadováno prakticky vždy, a to i tehdy, když dochází pouze k potvrzení dědictví podle dědických podílů. Důvodem je, že odměna notářů je určována v závislosti na hodnotě dědictví.

Soud, respektive notář zjišťuje zůstavitelův majetek, i jeho dluhy. Vychází ze shodných údajů účastníků a z výsledků šetření, které soudní komisař provádí v rámci přípravy jednání. Vedle aktiv, kam patří i zůstavitelovy pohledávky se zjišťují i pasiva dědictví, kam patří zůstavitelovy dluhy a přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele. Pokud jde o dluhy, pak jsou to ty, jejichž trvání není nedílně spjato s osobou dlužníka.

V případě, že soupis aktiv a pasiv neodpovídá shodné vůli účastníků a názory na zařazení určité položky do soupisu se rozcházejí, prověří notář tento předmět dědictví. Pokud ani poté nedojde ke shodě mezi účastníky dědického řízení, pak soud pouze

²⁴⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22Cdo 940/2011

²⁴⁷ Mikeš J., Muzikář L. - Dědické právo v teorii a praxi. Praha: Leges 2011 s 274

konstatuje jejich spornost (a odkáže dědice na pořad práva) a při výpočtu čistého majetku k těmto položkám nepřihlíží.

V případě, že je dědictví zatíženo dluhy, musí se posoudit odpovědnost dědiců za zůstavitelovy dluhy nejenom s ohledem na peněžní hodnotu nabytého dědictví, ale také s ohledem na zásady pro uspokojení pohledávek věřitelů podle pořadí. V tomto případě připadá v úvahu svolání věřitelů, zvláště pokud dědici uvažují o tom, že přenechají předlužené dědictví věřitelům k úhradě dluhů, nebo že navrhnou likvidaci dědictví. Svolání věřitelů vyjasní okruh zůstavitelových věřitelů a ochrání také dědice před těmi věřiteli, kteří se nepřihlásí. Soud usnesením vyzve věřitele, aby oznámili soudu své pohledávky vůči zůstaviteli. Na podkladě soupisu aktiv a pasiv pak rozhodne soud o určení obecné ceny majetku, o výši dluhu a čisté hodnoty dědictví či výši předlužení dědictví v době smrti zůstavitele. Pokud po zůstaviteli dědí jenom jeden dědic, soud usnesením potvrdí nabytí dědictví tomuto dědici.

5.3. Odpovědnost za dluhy tížící dědictví

Dědění jakožto univerzální sukcese dědice do všech práv a povinností zůstavitele, která nezanikají smrtí zůstavitele nebo nepřecházejí jinak než děděním, k níž dochází ke dni smrti, znamená, že na dědice přechází kromě aktiv také pasiva dědictví, tedy dluhy.

Dědic tak okamžikem zůstavitelovy smrti vstupuje do zůstavitelových povinností jako dlužníka.²⁴⁸

K přechodu dluhů na dědice sice dochází okamžikem smrti zůstavitele, nicméně odpovědnost za dluhy tížící dědictví postihuje dědice až ve chvíli, kdy je jisté, že dědictví neodmítl. Zatímco dědic se může vyhnout odpovědnosti za dluhy tížící dědictví tak, že dědictví odmítne, tato možnost je vyloučena v případě, kdy majetek zůstavitele přechází na stát, v případě tzv. odúmrti. V tomto případě jde o zvláštní nabývací titul státu, a nikoliv o přechod majetku děděním.²⁴⁹

Situace je ovšem odlišná v případě, kdy stát je tzv. intestátním dědicem, tedy dědicem ze závěti. V takovém případě má stát stejné postavení jako jiný dědic a může

²⁴⁸ Nový občanský zákoník, rozšiřuje okruh subjektivních práv a povinností zakládajících se pouze na osobních poměrech zůstavitelé, které spadají do pozůstalosti

²⁴⁹ Schelleová Ilona - Průběh řízení o dědictví, PPP rok 1997 č. 12 str. 1, Právní praxe v podnikání

dědictví odmítnout, ovšem v případě, že by nebylo jiných dědiců a stát by dědictví jakožto intestátní dědic odmítl, nakonec by na něj stejně jako zmiňovaná odúmrt' (tedy jako právo k věcem, které nemají po smrti zůstavitele vlastníka) přešlo, a za dluhy by tak jako tak odpovídal. Na rozsah dluhů tížících dědictví, kterým je dědic vázán, nemá vliv soupis majetku a dluhů pořízený v řízení o projednání dědictví. Zaznamenání dluhu v soupisu majetku a dluhů nemá povahu uznání dluhu, ani nemá vliv na promlčecí lhůtu, protože změna v osobě věřitele, nebo dlužníka, běh promlčecích lhůt nijak neovlivňuje, což vyplývá z ustanovení § 111 občanského zákoníku.²⁵⁰

Dluhy přecházejícími na dědice se rozumí nejen dluhy zůstavitele, ale i přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele. Na dědice přecházejí pouze majetkoprávní závazky a to takové, které nezanikají zůstavitelovou smrtí.²⁵¹

Důsledkem přechodu dědictví, tedy majetku zůstavitele na dědice je tzv. *confusio bonorum*, splynutí děděného majetku s majetkem dědice samého. Což znamená, že dědic odpovídá sice za zůstavitelovy dluhy do výše hodnoty nabytého dědictví, nicméně za tyto dluhy odpovídá i svým majetkem a věřitelé tedy mohou uplatnit své pohledávky na veškerém majetku dědice, který bude pro ně snadněji postížitelný než případný majetek zůstavitele, tedy předmět dědictví. Z těchto ustanovení vyplývá zvýhodnění věřitele, který není v možnosti uspokojení své pohledávky omezen jen na majetek dědictví, ale může svoji pohledávku uspokojit i na majetku dědice.²⁵²

Dědic platí určitou daň za nabytí majetku bez vynaložení v úsilí a to tak, že musí dědictví akceptovat v tom stavu v jakém je. Jedinou další možností je ho zcela odmítnout. Nepřípadá v úvahu, aby si dědic vybíral a majetek spadající do dědictví jakkoliv modifikoval.²⁵³

V případě, že dědiců je více, pak každý z nich odpovídá za dluhy do výše ceny svého podílu. Odpovědnost je dílčí a nikoliv solidární.²⁵⁴

Pokud jde o odpovědnost do výše ceny podílu, tímto podílem se myslí podíl podle potvrzení o nabytí dědictví, nebo podle schválené dohody, a nikoliv podíl, ke

²⁵⁰ Podle tohoto ustanovení změna v osobě věřitele nebo dlužníka nemá na běh promlčecí doby vliv

²⁵¹ Povinnost poskytovat výživné například smrtí zaniká nikoliv však povinnost uhradit nedoplatky výživného

²⁵² Majetkové zvýhodnění věřitele, ale neplatí vždy. V případě, že by dědic samotný měl pohledávky takového druhu, že bych jejich uspokojení bylo předností a mělo tedy přednost před uspokojením pohledávek z dědictví, pak by věřitel mohl přijít zkrátka právě proto, že by nejprve byly uspokojeny pohledávky vážnoucí na majetku dědice a tím by byl veškerý majetek vyčerpán.

²⁵³ Mikeš, Muzikář - Dědické právo v teorii a praxi, Praha Leges 2011, str. 38 a násled.

²⁵⁴ Nový občanský zákoník volí opačný přístup

kterému je dědic povolán. Velikost těchto podílů na stejném dědictví se totiž může lišit a to podle toho, zda bylo dědictví, respektive podíl, pouze potvrzeno soudem či zda došlo k vypořádání uzavřením dohody.

Když se provádí soupis aktiv a pasiv dědictví, nemohou do tohoto soupisu věřitelé nijak zasahovat, protože nejsou účastníky tohoto řízení. Tak se při určování obvyklé ceny dědictví vychází především z informací, které poskytnou dědici a záleží tedy jenom na dědicích samotných, jestli na pohledávky věřitelů upozorní či ne. Je také třeba, aby došlo mezi dědici ke shodě o existenci pohledávek, jinak by se k těmto sporným pohledávkám v soupisu nepřihlíželo. Jelikož rozhodnutí o soupisu aktiv a pasiv dědictví není pro věřitele *res iudicata*, mohou se věřitelé dožadovat svého práva žalobou.²⁵⁵

Při plnění dluhů dědictví tížících, stejně jako při likvidaci dědictví, dědici musí postupovat podle občanského soudního řádu, upravujícího likvidaci dědictví a musí přihlížet k přednosti a pořadí konkrétních pohledávek.²⁵⁶

Určitou ochranu dědice, který nemusí mít, a v některých případech ani nemůže mít, přesný přehled o dluhích, které tíží dědictví, je možné spatřovat v tom, že dědici neodpovídají těm věřitelům, kteří přes výzvu soudu na návrh dědiců své pohledávky neoznámí a to v tom případě, kdy je cena dědictví vyčerpána úhradou pohledávek jinými věřiteli oznámenými a to ani v případě, kdy by šlo o takové pohledávky, které by měly přednost před těmi již uhrazenými. Výhoda toho, že odpovědnost za dluhy není úplná, dědici svědčí ale jen v případě, že se cena dědictví vyčerpá na splnění dříve uplatněných pohledávek.²⁵⁷

Odpovědnost za dluhy zůstavitele a za přiměřené náklady spojené s pohřbem, je modifikována v případě, kdy bylo v řízení o dědictví zjištěno předlužení dědictví a řízení o dědictví skončilo schválením dohody dědiců s věřiteli o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů, nebo v případě, že v řízení o dědictví byla nařízena likvidace dědictví.

V tomto případě dědic odpovídá za dluhy zůstavitele jen majetkem náležejícím do dědictví, a nikoliv svým vlastním majetkem do výše ceny nabytého dědictví.

²⁵⁵ Mikeš, J. Muzikář - Dědictvé právo v teorii a praxi, Praha Leges 2011, strana 40

²⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 32Cdo 1828/2009

²⁵⁷ Švestka Jiří - Občanský zákoník II., § 460 až 880, Praha C. H. BECK 2008, strana 1270

K uspokojení zůstavitelových věřitelů výlučně slouží buď přenechané věci, práva a jiné majetkové hodnoty z dědictví, nebo výtěžek získaný zpeněžením zůstavitelova majetku.

Ustanovení § 471 odst. 2 občanského zákoníku stanoví, že nedojde-li k dohodě mezi dědici a věřiteli, řídí se povinnost dědiců plnit tyto dluhy ustanovením občanského soudního řádu o likvidaci dědictví. Dědici přitom neodpovídají věřitelům, kteří své pohledávky neoznámili, přestože je k tomu soud na návrh dědiců vyzval, pokud je uspokojením pohledávek ostatních věřitelů cena jimi nabytého dědictví vyčerpána. Tímto se řídí odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele jen tehdy, byla-li v řízení o dědictví nařízena likvidace předluženého dědictví, nikoliv vždy, když je dědictví předluženo.

Pokud soud v řízení o dědictví schválí dohodu dědiců, kterou si mezi sebou vypořádali předlužené dědictví, nebo potvrdí nabytí předluženého dědictví jedinému dědici, nebo potvrdí nabytí předluženého dědictví podle dědických podílů, odpovídá dědic za dluhy zůstavitele vždy podle ustanovení § 470 občanského zákoníku, tedy do výše ceny nabytého dědictví, tj. i svým majetkem.²⁵⁸

Dohoda o vypořádání dědictví není jedinou dohodou, kterou lze uzavřít během dědického řízení (a kterou soud schvaluje). Další dohodou, která připadá v úvahu, je dohoda o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů. Ta připadá v úvahu ve chvíli, kdy vyjde na podkladě soupisu aktiv a pasiv najevo, že dědictví je předluženo a dědici chtějí přenechat předlužené dědictví věřitelům k úhradě dluhů. Dědici se tak vyhnou hrozbě, že by mohl být při uplatňování pohledávek věřitelů postihnut jejich vlastní majetek, protože dědici za zůstavitelovy dluhy neručí konkrétními předměty dědictví, ale naopak ručí za dluhy do výše ceny nabytého dědictví, nikoliv děděným majetkem. Jedná se o případ, kdy věřitel odpovídá právě dědictvím, tedy *cum viribus hereditatis*, a nikoliv do ceny dědictví (*pro viribus hereditatis*), protože věřitelé své pohledávky uspokojí z přenechaných věcí. Aby mohlo dojít k přenechání dědictví věřitelům k úhradě dluhů, je nezbytná dohoda mezi dědici a věřiteli, ve které se dohodnou na převzetí majetku patřícího do dědictví na úhradu pohledávek.

V případě, že je zřejmé, že majetek zůstavitele nebude postačovat ani z části k úhradě pohledávek, stačí, když dohodu uzavřou věřitelé, kteří mohou být alespoň

²⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21Cdo 220/2009

z části uspokojení při rozdělování výtěžku dědictví. Pokud dohoda neodporuje zákonu, či dobrým mravům, soud ji schválí usnesením. Tím dědické řízení končí. V případě, že by se po schválení dohody ukázalo, že zůstaviteli patřil ještě další majetek, projednal by se tento majetek jako dědictví, případně se mohou dědici s věřiteli dohodnout, že i tento majetek jim bude přenechán na úhradu jejich pohledávek. Pokud nedojde k dohodě o přenechání předluženého dědictví věřitelům, pak může soud na návrh nebo i bez návrhu nařídit likvidaci dědictví.²⁵⁹

Aby dohoda mohla být soudem schválena, musí být určitá, což znamená, že musí přesně určit, co který z věřitelů z dědictví nabývá, popřípadě spoluvlastnický podíl a musí být uzavřena všemi dědici na straně jedné a na straně druhé všemi věřiteli, jejichž pohledávky byly zařazeny do soupisu pasiv. Je také nezbytné, aby se dohoda týkala celého dědictví.

Tento způsob ovšem připadá v úvahu jen tehdy, pokud vyjde najevo předluženost dědictví a dědici a věřitelé neuzavřou dohodu o přenechání předluženého dědictví k úhradě pohledávek. Likvidace dědictví by měla být nařízena z úřední povinnosti soudu, je však také možné, aby nařízení likvidace dědictví bylo iniciováno dědicem či věřitelem. Výtěžek dražby se mezi věřitele rozděluje podle přednosti a pořadí jejich pohledávek, a pokud nemohou být věřitelé jedné skupiny uspokojeni plně, rozděluje se výtěžek mezi ně podle zásad proporcionality. Skončením likvidace dědictví zanikají neuspokojené pohledávky věřitelů vůči dědicům. V případě, že by po uspokojení veškerých pohledávek zůstaly ještě majetkový přebytek, byl by projednán soudem jako dědictví.²⁶⁰

²⁵⁹ Ilona Schelleová, - Průběh řízení o dědictví a právní praxe v podnikání – PPP rok 1997, č. 12. strana 1

²⁶⁰ *Občanský zákoník II: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře

5.3.1. Likvidace dědictví

Specifickým způsobem vypořádání pasiv dědictví je likvidace dědictví, která je upravena v ustanoveních § 471 a 472 občanského zákoníku. Pripadá v úvahu v zásadě ve dvou případech, a to je-li dědictví předluženo, v tomto případě může soud naříditi likvidaci dědictví na návrh i bez návrhu, pokud nedojde k dohodě o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě státu, nebo v případě, že stát navrhne likvidaci dědictví, a to i pokud nejde o předlužené dědictví proto, že věřitel odmítl přijmout na úhradu své pohledávky věc z dědictví.²⁶¹

Ve druhém případě tedy není předpokladem pro likvidaci dědictví předluženost, ale to, že věřitel odmítne převzetí věci z dědictví, které mu stát nabídl k úhradě dluhu; takto postupuje z pravidla v případě, že není možné peněžitý dluh uhradit zcela nebo z části penězi z dědictví.

Likvidací dědictví se veškerý majetek zpeněží, a to buď prodejem věci, nebo prodejem v dražbě, či z volné ruky. Majetek, který se prodat nepodaří, připadá státu na základě rozhodnutí soudu.

Pokud se po skončení likvidace objeví ještě další majetek, proběhne znovu zpeněžení toho majetku, v případě, že zbyli nějací neuspokojení věřitelé. Pokud byli v předchozí likvidaci veškerí věřitelé uspokojeni, potom se zbývající majetkový přebytek projedná jako dědictví.

Judikatura nicméně zaujala stanovisko, že takový postup připadá v úvahu jen v případě, že stát likvidaci dědictví navrhne již v průběhu řízení o dědictví.²⁶²

Soud může naříditi likvidaci dědictví na návrh státu jen v případě, že peníze z dědictví nepostačují k úhradě přiměřených nákladů spojených s pohřbem zůstavitele a všech zůstavitelových peněžitých dluhů, za něž stát odpovídá a jestliže stát nabídl věřitelům k úhradě jejich pohledávek věci z dědictví a některý věřitel tuto nabídku odmítl, a to také pouze tehdy, byl-li návrh podán před pravomocným skončením projednání dědictví.

²⁶¹ Schelleová Ilona - Průběh řízení o dědictví, PPP rok 1997 č. 12 str. 1, Právní praxe v podnikání

²⁶² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21Cdo 2143/2000

Likvidaci dědictví již nelze nařídit, potvrdil-li soud usnesením, že dědictví připadá státu. V praxi tedy bude převažovat likvidace dědictví jako způsob vypořádání dědictví *sui generis* pouze v případě, že je dědictví předloženo a nedojde k dohodě o přenechání předloženého dědictví věřitelům.

Jak jsem již uvedla, autoritativní vypořádání dědictví soudem není možné a potvrzením nabytí dědických podílů soudem se zde zabývat nebudu, protože nelze v souvislosti s tímto potvrzením hovořit o vypořádání dědictví, protože soud nemůže zasáhnout do velikosti podílů žádným způsobem, ani nemůže přiřknout konkrétní věci konkrétním dědicům.

Ačkoliv občanský zákoník v ustanovení § 477 připouští, aby zůstavitel zanechal v závěti svým dědicům konkrétní věci a práva, nijak v dalších situacích tuto eventualitu neupravuje a v praxi toto ustanovení činí komplikace. Nejvyšší soud došel k názoru, že i v případě, když zůstavitel zanechá závěť, ve které zcela přesně určí, který z dědiců má dostat konkrétní věci a určité částky, a nikoliv pouze podíly na dědictví, a dědici tuto závěť nerespektují, a neuzavřou dohodu o vypořádání dědictví reflektující obsah závěti, je jediná možnost soudu potvrdit nabytí dědických podílů, a to buď procentem, nebo zlomkem. Soud nemůže autoritativně rozhodnout ani v tomto případě.²⁶³ „Také v případě, že zůstavitel v závěti určil konkrétní věci a práva, která mají jednotlivým dědicům připadnout, musí soud, nebyla – li uzavřena dohoda o vypořádání dědictví, potvrdit dědicům nabytí dědictví podle jejich dědických podílů. V usnesení o dědictví soud za takových okolností stanoví dědický podíl zlomkem (procentem) odpovídajícím ceně konkrétní věci nebo práv, jež podle závěti dědici připadají, v poměru k ceně celého dědictví; nepotvrzuje tedy nabytí konkrétních věcí nebo práv, jednotlivými dědici, neboť pro takový postup aktuální právní úprava nedává prostor.“²⁶⁴

Podle stanoviska Nejvyššího soudu ČR je tedy nutné v případě zanechané částky závěti přepočítat na podíl vyjádřený procentem či zlomkem.

²⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21 Cdo 427/2008

²⁶⁴ Nejvyšší soud zde také odkazuje na fakt, že platný občanský zákoník nezná institut odkazu, institut, se kterým nový občanský zákoník již počítá. Nicméně, tento institut jak jej vysvětluje Nejvyšší soud v občanském zákoníku je, ačkoliv tak není výslovně nazván – právě ustanovení § 477 odst. 1 umožňuje zůstaviteli odkázat konkrétní věci a práva. (Podle nového občanského zákoníku odkazovník ale není dědicem sic!)

Takové řešení však vůbec nerespektuje vůli zůstavitele a nutí dědice, aby v případě, že vůli zůstavitele respektovat chtějí, uzavřeli dohodu o vypořádání dědictví. K tomu je však třeba souhlasu všech dědiců.²⁶⁵

Citované rozhodnutí se zabývá situací, kdy zůstavitel v závěti odkázal přesně určené částky svým dědicům, nikoliv konkrétní věci. Proto přepočítání na dědický podíl v tomto případě nebylo až takovým problémem. Nabízí se ale otázka, jak by soud postupoval v případě, kdy by předmětem závěti byly konkrétní věci. Kdyby snad mělo dojít k ocenění těchto věcí a opět k přepočítání jejich hodnoty na podíl vyjádřený procentem či zlomkem, pak by ke konkrétním věcem vzniklo spoluvlastnictví všech dědiců a závěť by opět nebyla respektována. Ze závěru Nejvyššího soudu ČR pak vyplývá, že jediným způsobem, jak by dědici respektovali závěť, by bylo uzavřít dohodu o vypořádání dědictví, která by přesně kopírovala obsah závěti. V případě, že se dědici nedohodnou, potvrzením dědických podílů jim vznikne spoluvlastnictví a je vysoce pravděpodobné, že i další spor – a to o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví.²⁶⁶ S tímto závěrem Nejvyššího soudu ČR se tedy v žádném případě nelze ztotožnit, protože by popíral ustanovení § 477 odst. 1 občanského zákoníku, které výslovně umožňuje zůstaviteli odkázat dědicům konkrétní věci a práva. Taková interpretace ustanovení §477 odst. 1 je dle mého názoru příliš restriktivní a ve svém důsledku znemožňuje jeho aplikaci.

²⁶⁵ Kolářová, Marie. – Nedostatečná ochrana projevu vůle zůstavitele v důsledku nejednotného výkladu příslušných ustanovení občanského zákoníku, Právní rozhledy 12/2011, str. 440

²⁶⁶ Pauldura, Lukáš, - Potvrzení nabytí dědictví v případě závěti určených věcí a práv, Právní fórum, rok 2009, č. 11, strana 500

5.4. Podíl v družstvu jako předmět dědictví

V případě, že zůstavitel byl členem bytového či jiného družstva, patří do dědictví i členský podíl. Tím se rozumí členská práva a povinnosti zůstavitele v družstvu. Předmětem dědictví není členství v družstvu, protože to smrtí fyzické osoby zaniká.²⁶⁷

Dědic členských práv a povinností se členem družstva stane jen tehdy, jestliže o to požádá a to poté, co byla schválena dohoda o vypořádání dědictví, nebo mu bylo dědictví potvrzeno. To se však netýká členství v bytovém družstvu za předpokladu, že členská práva přejdou na jednoho dědice.

Ten, na koho podle právní úpravy obsažené v občanském zákoníku přešla členská práva a povinnosti zemřelého člena bytového družstva, se na jeho místě stává členem družstva, aniž by musel požádat družstvo o členství, a také na něj bez dalšího přechází nájem družstevního bytu. Předmětem dědictví jsou členská práva a povinnosti zůstavitele v družstvu, nikoli zůstatková hodnota členského podílu, ani vypořádací podíl. Na vypořádací podíl totiž vzniká právo, zanikne-li členství v družstvu jiným způsobem než smrtí. Nárok na vypořádací podíl by vznikl tomu dědici, který se nestal členem družstva. Hodnota členských práv a povinností se stanoví jako obvyklá cena, tedy cena, které by bylo možné dosáhnout při převodu v daném čase a místě. V souladu s účinnou úpravou dědického práva v občanském zákoníku a v občanském soudním řádu, nedojde-li k dohodě o vypořádání dědictví, potvrdí soud nabytí dědictví všem dědicům, což se týká i členských práv a povinností zůstavitele v družstvu, jelikož jsou také předmětem dědictví.

Jak je uvedeno výše, na vypořádací podíl má nárok ten dědic, který se nestane členem družstva. Lze si proto představit i situaci, kdy někteří dědici se členy družstva stanou, jiní ne a dojde k rozdrobení členských práv a povinností a u některých dědiců vznikne právo na výplatu vypořádacího podílu a u jiných nikoliv.

Přechod členských práv a povinností v bytovém družstvu a v takovém případě ještě komplikovanější.

Členství v bytovém družstvu a nájem bytu smrtí nájemce přechází na toho dědice, kterému připadl členský podíl v družstvu. Pokud by bylo takových dědiců více, je vzhledem k ustanovení § 700 odst. 3 občanského zákoníku, umožňujícímu vznik

²⁶⁷ Švestka Jiří - Občanský zákoník II. § 460 až 880, Praha C. H. BECK 2008

společného nájmu družstevního bytu pouze manželům, možné přijetí společného členství v bytovém družstvu a společného nájmu bytu pouze na dědice, kteří jsou manželi.²⁶⁸

Není však vyloučeno, aby zůstavitel ustanovil dědici svého členského podílu v bytovém družstvu více osob a členský podíl tak může zdědit více osob. Tyto osoby získají členský podíl do spoluvlastnictví *sui generis*. Vzhledem ke kogentním ustanovením občanského zákoníku však nemůže vzniknout těmto osobám společný nájem bytu.

Nedojde-li v řízení o dědictví k dohodě dědiců podle § 482 občanského zákoníku, potvrdí soud nabytí dědictví těm, jejichž dědické právo bylo prokázáno a to jak vyplývá z ustanovení § 483 občanského zákoníku, a to i ohledně členského podílu v bytovém družstvu podle dědických podílů, jak stanoví ustanovení § 484 věta první občanského zákoníku ve spojení s ustanovením § 175q odst. 1 občanského soudního řádu. Na dědice v takovém případě však nemůže přejít právo společného nájmu družstevního bytu, protože tomu brání kogentní ustanovení § 700 odst. 3 občanského zákoníku a § 706, 707 občanského zákoníku.

Ustanovení občanského zákoníku sice brání tomu, aby na více dědiců přešlo právo společného nájmu družstevního bytu, pokud nejde o manžele, ale nebrání vzniku mnohočetného členství v družstvu.²⁶⁹

V tomto případě tedy všichni dědicové jsou členy družstva, avšak ani jednomu nesvědčí právo na to, aby s ním družstvo uzavřelo nájem bytu, se kterým jsou spojena členská práva a povinnosti. Dědicové nejsou s ohledem na družstevní vlastnictví ani vlastníky bytu a jediným východiskem z nastalé situace je tedy podání žaloby na vypořádání takto vzniklého spoluvlastnictví. Je nepravděpodobné, že by se dědici dohodli na tom, komu připadnou veškerá práva a povinnosti spojené s členstvím v bytovém družstvu, když takovou dohodu neuzavřeli ani v rámci vypořádání dědictví. Důsledkem toho tedy může být dlouho trvající spor, ke kterému často dochází z důvodu nedostatečné solventnosti dědiců a to vzhledem k tomu, že hodnoty členských práv a povinností u bytů se odvíjejí od jejich tržní hodnoty. V případě, že byl družstevní byt ve společném nájmu manželů a manželé měli také společné členství v družstvu, zaniká smrtí manžela právo společného nájmu a jediným členem družstva a nájemcem tak

²⁶⁸ Selucká Markéta, Petrová Romana - Vlastnictví bytů, Computer Pres a.s., 2006, strana 126

²⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 30 Cdo 1847/2002, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 61, ročník 2005 a dále rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 30Cdo 1871/2004

zůstává pozůstalý manžel. Při dědickém řízení k tomu přihlédně soud a hodnotu dědického podílu, kterou pozůstalý manžel po zemřelém manželovi získal, vypořádá s dědici, přičemž se vychází opět z obvyklé ceny členského podílu. Pokud však manželé neměli společné členství v družstvu, neplatí pro pozůstalého manžela žádná výjimka za situace, tak jak byla popsána v předchozím odstavci.

V případě, že zůstavitel nemá dědiců a dědictví přejde na stát jako odúmrtí, pak členství v družstvu a nájem družstevního bytu přechází na stát (v případě, že byl zůstavitel výlučným členem bytového družstva a výlučným nájemcem družstevního bytu).²⁷⁰

Ačkoliv se jedná o ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu a s tímto názorem se ztotožnil i velký senát Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, není tento závěr Nejvyššího soudu přijímán odbornou veřejností jednoznačně. Nejvyššímu soudu je, mimo jiné, vytýkáno, že slučuje institut dědění a odúmrti a odchyluje se od závěru Ústavního soudu, že je třeba „odlišit dědickou posloupnost v nabytí členského podílu a zvláštní zákonný přechod členských práv a povinností, včetně práva užívat byt“, protože „zmíněný přechod členských práv a povinností je možný pouze na dědice, nikoliv na osobu, které připadlo dědictví jiným způsobem, než děděním“, a proto“ nebyl – li stát dědicem, nemohl se stát ani nositelem členských práv a povinností (a to i kdyby jeho členství v bytovém družstvu právní úprava, včetně stanov konkrétního družstva, připouštěla).²⁷¹ Tomuto závěru je také vytýkáno, že nerespektuje plně princip smluvní autonomie – autonomie vůle členů družstva.²⁷²

Jelikož však byl tento závěr potvrzen i velkým senátem občanskoprávního a obchodního kolegia, budou se jím při rozhodování soudy řídit.

²⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21 Cdo 4498/2008 a Rozsudek velkého senátu Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 31 Cdo 316/2008

²⁷¹ Nález ÚS ze dne 3. 11. 2001, sp. zn. II. ÚS 118/2000

²⁷² Pauldura, Lukáš - K odúmrti členského podílu v bytovém družstvu, Právní rozhledy 8/2011, str. 285

5.5. Vypořádání dědictví podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

Úprava dědictvého práva v novém občanském zákoníku vychází z většiny zásad dosavadní právní úpravy, ale podrobněji je rozpracovává, navrácí do občanského práva instituty, které byly jeho součástí až do roku 1950 respektive 1964 a věnuje daleko větší pozornost tomu, aby byla respektována poslední vůle zůstavitele.

Dědictvé právo je upraveno v části třetí věnované absolutním majetkovým, v hlavě třetí. Hlava třetí je rozdělena do osmi dílů upravující právo na pozůstalost, pořízení pro případ smrti, odkaz, zákonnou posloupnost, povinný díl a započtení na tento povinný díl a na dědictvý podíl, právo některých osob na zaopatření, přechod pozůstalosti na dědice a konečně zcizení dědictví.

Nová právní úprava výrazně posiluje pořizovací svobodu zůstavitele. Pokud jde o úpravu dědění ze závěti a ze zákona, je rozšířen okruh zákonných dědiců a obnoveny mimo jiné instituty dědictvé smlouvy, odkazu dědictvého nástupnictví a vykonavatele závěti. Novinkou v úpravě oproti platnému občanskému zákoníku je opuštění principu zániku subjektivních práv a povinností vázaných jen na osobu dlužníka, nebo věřitele, jeho smrti, namísto toho podle nového občanského zákoníku spadají do pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo pohledávka uplatněny u orgánu veřejné moci. Tak přechází například zůstavitelovo právo na bolestné, bylo-li za jeho života uznáno nebo zažalováno.²⁷³

Nová úprava pojmově rozlišuje pozůstalost a dědictví. Pozůstalostí se rozumí celé jmění zůstavitele v okamžiku jeho smrti, kdežto dědictvím to, co z této pozůstalosti připadá konkrétnímu dědici. Novým dědictvím je vedle zákona a závěti nově i dědictvá smlouva. Je to institut, který však není zcela novým - dědictvá smlouva byla součástí dědictvého práva až do přijetí občanského zákoníku v roce 1950.

Dalším staronovým institutem je odkaz, legát, a osoba odkazovníka, legatáře. Odkazovníkem je ten, komu zůstavitel zůstavil jen jednotlivou věc, případně několik věcí určitého druhu. Odkaz uplatňuje odkazovník vůči dědici bez soudní ingerence přímo, na rozdíl od nabytí dědictví, které musí potvrzeno dědici soudem. Tento institut připomíná ustanovení § 477 odst. 1 účinného občanského zákoníku, které umožňují

²⁷³ Eliáš K. a kol., - Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, Ostrava Sagit 2012, strana 600

zůstaviteli v závěti odkázat konkrétní věci a práva. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. podrobněji rozpracovává institut, který v účinném občanském zákoníku způsobuje problémy. Rozšířeny jsou také důvody dědické nezpůsobilosti a to o to, že po zůstavitelovi nedědí jako zákonný dědic manžel, který se vůči zůstaviteli dopustil činu, který naplňuje znaky domácího násilí, a po svém dítěti nedědí rodič, jehož soud zbavil rodičovské odpovědnosti.²⁷⁴

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. umožňuje také zřeknutí se dědického práva, které je možné učinit smlouvou se zůstavitelem.

V účinném občanském zákoníku není řešena situace, kdy se dědic chce vzdát dědictví ve prospěch jiného spoludědice. V případě, že dědic dědictví odmítne, znamená to, že se jeho podíl rozpočítá mezi ostatní dědice. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. počítá se situací, kdy dědic sám sice dědit nechce, ale má zájem na tom, aby jeho dědický podíl připadl jinému konkrétnímu dědici. Dědic, který dědictví neodmítl, má tedy právo vzdát se dědictví před soudem ve prospěch jiného dědice. Jedná se o zcizení dědictví jedním dědicem ve prospěch jiného.

Před děděním zákona jsou i v novém občanském zákoníku upřednostňovány způsoby pořízení pro případ smrti.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. rozlišuje tři, a to závět', dědickou smlouvu nebo dovětek. V ustanoveních týkajících se pořízení pro případ smrti, dává Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. jasně najevo, že tento způsob dědění má přednost před děděním podle zákonné posloupnosti a velmi podrobně jsou zde popisovány různé eventuality, jak může zůstavitel se svým majetkem naložit. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. také řeší časté případy, se kterými si občanský zákoník č. 40/1964 Sb. nedovedl poradit a reflektuje problémy, které se objevily v praxi. Tak například pokud v závěti je pominut nepominutelný dědic, nezakládá to ani částečnou neplatnost této závěti tak, jak je to v současné době podle účinného občanského zákoníku, ale naopak určuje, že nepominutelnému dědici patří povinný díl. Je také stanoveno, že povolání za dědice osoby, která spravuje zařízení poskytující zdravotnické nebo sociální služby, v jehož péči byl zůstavitel v době, kdy pořídil poslední pořízení, je neplatné právě proto, že poslední vůle má být učiněna svobodně, s rozvahou a bez závislosti na jiných osobách.

²⁷⁴ Eliáš K. a kol. - Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, Ostrava Sagit 2012, str. 605 a násl.

Význam závěti a vůbec pořízení pro případ smrti je zvýrazněn dále v ustanovení § 1690 o potvrzení dědictví soudem, které stanoví, že soud potvrdí dědictví tomu, kdo dědictví neodmítl a má podle průběhu řízení o dědictví nejlepší dědické právo poté, co je zabezpečeno, že vůle zůstavitele bude náležitě splněna. Nadále tedy zůstává potvrzení dědictví soudem. Jak jsem již uvedla, tak občanský zákoník č. 89/2012 Sb. upřednostňuje výrazně dědění podle poslední vůle zůstavitele před děděním podle zákonné posloupnosti. Tato preference se projevuje tím, že je v novém občanském zákoníku věnován daleko větší prostor vypořádání dědictví v případě, kdy zůstavitel pořídil závěť či smlouvu, než vypořádání dědictví v případě, že zůstavitel svoji poslední vůli nijak nevyjádřil. Ačkoliv sám výraz vypořádání se v občanském zákoníku nevyskytuje, tak je samozřejmé, že tento institut zde fakticky existuje. Jak je uvedeno v ust. § 1690 a násl. je zachována dosavadní úprava spočívající v tom, že dědictví je nadále potvrzováno soudem. Pokud byly nařízeny odkazy, soud potvrdí dědictví až poté, co budou splněny zákonné podmínky, které jsou:

- a) odkazovníkům byly podány zprávy o odkazu;
- b) splatné odkazy osobám, které nejsou plně svéprávné právnickým osobám veřejně prospěšným nebo zřízeným ve veřejném zájmu, nebo odkazy učiněné za dobročinným a veřejně prospěšným účelem byly splněny a že splnění nesplatných odkazů bylo zajištěno;
- c) bylo zajištěno i splnění odkazů neznámým nebo nepřítomným osobám.

Potvrzení dědictví vychází ze současné právní úpravy, pouze jí rozšiřuje a to v tom směru, že několika dědicům soud nabytí dědictví podle jejich dědických podílů potvrzuje i s tím, že uvede právní důvody nabytí dědictví a zda byla učiněna výhrada soupisu či ne. Jedinému dědici potvrdí, že dědictví nabyl a několika dědicům soud potvrdí i dědické podíly ve výši po případném započtení na dědický podíl a po započtení případných odkazů. Pokud je nařízena dědická posloupnost zřízením svěřenského nástupnictví, doložením času nebo jiným způsobem, soud potvrdí, že byla nařízena, kdo následuje jako následný dědic a za jakého předpokladu. Určí-li zůstavitel, že přední dědic může s dědictvím volně nakládat, soud potvrdí i to.

Posílení pořizovací svobody zůstavitele a respekt poslední vůle zůstavitele se projevuje také v ust. § 1693. Toto ustanovení sice připouští, aby si dědici dohodli jinou

výši dědických podílů, než jako jim zůstavitel vyměřil, nicméně je to podmíněno tím, že to zůstavitel výslovně připustí. Soud také připouští, aby si dědici před soudem v řízení o dědictví dohodli, jaká bude výše jejich dědických podílů. Soud dohodu schválí, neodporuje-li zájmu osoby pod zvláštní ochranou. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. zde předchází dalším sporům mezi dědici, a to že v případě, že by dědici nebyli spokojeni s podíly a chtěli si je uspořádat jinak, stejně by muselo následovat vypořádání podílového spoluvlastnictví.

Novinkou je také ustanovení o vypořádání toho dědice, který se staral o zůstavitele delší dobu nebo přispěl značnou měrou k udržení či zvětšení zůstavitelova majetku prací, peněžitou podporou nebo podobným způsobem, aniž by byl za to odměňován. Podle ust. § 1693 odst. 3 má dědic, dědí-li se podle zákonné posloupnosti, právo požadovat toto vypořádání po ostatních dědicích. Vypořádání se poskytne ve výši přiměřené trvání a rozsahu toho, co plnil a hodnotě pozůstalosti. O tuto výši se zvětší jeho dědický podíl. To i v případě, že dědic, který není pozůstalým manželem, plnil vůči zůstaviteli vyživovací nebo obdobnou povinnost. Jakkoliv je toto ustanovení pochopitelné a ačkoliv ho nelze než vítat, je třeba upozornit na to, že v praxi bude pravděpodobně výpočet tohoto vypořádání působit problémy.

Stejně tak jako se dědici můžou dohodnout na jiné výši dědických podílů při děděni na základě pořízení pro případ smrti, připustí-li to zůstavitel výslovně, ust. § 1694 umožňuje, aby si dědici před soudem dohodli tak, že si pozůstalost zcela nebo zčásti rozdělí i jinak, než jak pořídil zůstavitel pro případ smrti, pokud to zůstavitel výslovně připustil. V druhém odstavci se stanoví, že není-li patrný zůstavitelův výslovný příkaz, jak má být pozůstalost rozdělena, hledí se na příslušnou doložku jako na zůstavitelovo přání bez právní závaznosti. Pokud zůstavitel nepořídí pro případ smrti a dědí se tedy podle zákonné posloupnosti, mohou se dědici před soudem dohodnout o rozdělení pozůstalosti jakkoliv. V případě, že zůstavitel pořídí jen o některé části pozůstalosti nebo nepřikáže, jak má být pozůstalost nebo její část rozdělena, pokud podle zůstavitelovi poslední vůle není rozdělení pozůstalosti možné, mohou se dědici také rozhodnout o rozdělení pozůstalosti jakkoliv. Stejně jako podle účinného občanského zákoníku, i podle nového občanského zákoníku bude dohoda dědiců o rozdělení, resp. vypořádání dědictví podléhat soudnímu schválení. V novém občanském zákoníku není uvedeno, že dohoda nesmí odporovat dobrým mravům ani zákonu, tak jak je to v

účinném zákoníku, protože toto vyplývá i z § 1 odst. 2 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., který uvádí, že jsou zakázána ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti. Výslovně je uvedeno, že dohoda nesmí odporovat zájmům osoby pod zvláštní ochranou. Protože účelem této dohody je uspořádání majetkových poměrů spoludědiců, které vzniknout okamžikem smrti zůstavitele, musí být dohodou vypořádána veškerá pozůstalost. V případě, že zůstavitel pořídil poslední pořízení pouze o některých věcech, dohoda se bude týkat zbytku pozůstalosti té části, jíž se poslední pořízení netýká.

Stejně jako podle účinné úpravy, i zde je možné v rámci vypořádání zdědit věcné břemeno, zástavní právo či jiné věcné právo. Okruh neopomenutelných dědiců zůstal v nové úpravě stejný, jako je ve stávající úpravě. Neopomenutelnému dědici se musí dostat i při dědění ze závěti alespoň tolik z pozůstalosti, kolik činí $\frac{3}{4}$ jeho zákonného dědického podílu, jsou-li nezletilí, zletilému pak alespoň $\frac{1}{4}$ zákonného dědického podílu. Jestliže zůstavitel pořizuje o pozůstalosti závěti, zanechá neopomenutelným dědicům to, co jim náleží buď ve formě dědického podílu, nebo odkazu. To, co zanechá, nesmí být zatíženo podmínkami, příkazy nebo jinými omezeními. Jestliže je to, co bylo zanecháno zatíženo omezeními, může buď neopomenutelný dědic převzít, co je mu zůstaveno s omezeními nebo může neopomenutelný dědic požadovat povinný díl z dědictví a to v případě, že mu zůstavitel tuto volbu poskytne. V případě, že jí neposkytne, jsou tato omezení bez právních účinků.

Pokud zůstavitel v závěti na neopomenutelného dědice vůbec nebude pamatovat, nebude to zakládat ani relativní neplatnost závěti, ale pouze se založí právo na povinný díl neopomenutelného dědice. Pozůstalost připadne závěti dědicům tak, jak v závěti zůstavitel určil a neopomenutelnému dědici náleží právo na vyplacení povinného dílu vůči závětním dědicům, kteří se s ním následně muset vypořádat. Jestliže neopomenutelný dědic byl v závěti pominut zcela nebo zčásti, je věřitelem závětních dědiců nebo dědické smlouvy a není dědicem v pravém slova smyslu. Dědicem je jen v případě, že mu byl povinný díl zůstaven buď jako dědický podíl nebo jako odkaz. Neopomenutelný dědic je tedy účastníkem řízení jen v případě, že mu byl závěti zůstaven povinný díl v podobě dědického podílu. Jinak není ani účastníkem řízení, ale pouze věřitelem závětních dědiců nebo dědiců z dědické smlouvy.

Vypořádání mezi závětními dědici a neopomenutelným dědicem v takovém případě se uskuteční mimo řízení o dědictví, a to i když bude zahrnuto do dohody dědiců o rozdělení pozůstalosti a v tomto případě také nebude podléhat soudnímu schválení v dědickém řízení. Pokud zůstavitel sám rozdělil pozůstalost, rozdělí soud tuto pozůstalost mezi dědice v souladu s jeho nařízeními.

V případě, že zůstavitel uvede v závěti vedlejší doložku (podmínku doložení času nebo příkaz), pak soud zkoumá, zda tato opatření nejsou nezákonná, svévolná či nesrozumitelná. V takovém případě by se k vedlejší doložce nepřihlíželo. Pokud zůstavitel pověří třetí osobu, aby rozdělila pozůstalost mezi dědice, pak je projev vůle této osoby rovnocenný projevu vůle zůstavitele. Jestliže by však rozdělení, které provede tato osoba, bylo zjevně nespravedlivé, nemělo by právní závaznost.

Pokud to není v rozporu se zůstavitelovým nařízením, soud rozdělí pozůstalost schválením dohody dědiců, samozřejmě v případě, že zůstavitel nenařídí, jak se má pozůstalost rozdělit.

Pokud nedojde k dohodě, soud pozůstalost rozdělí a to v případě, že o to požádají všichni dědicové a pokud mezi nimi není sporu o tom, co náleží do pozůstalosti. Toto ustanovení (uvedené v § 1697 odst. 2) je jediným případem autoritativního rozdělení pozůstalosti soudem. Soud jím může vypořádat sám podle svého vlastního uvážení, nicméně jen v případě, že o to požádají všichni dědicové a není mezi nimi sporu o tom, co náleží do pozůstalosti. Jestliže soud rozděluje pozůstalost na žádost dědiců, zřídí výkaz, jehož základem je soupis pozůstalosti nebo soupis potvrzený všemi dědici.

Pokud bylo něco z pozůstalosti prodáno z vůle dědice po právu, zahrne se do pozůstalosti dosažená kupní cena. Při jiném zcizení z vůle dědice pak obvyklá cena v den vzniku dědického práva. Na podíl každého z dědiců vyjádřený v penězích se přidělí jednotlivé předměty podle ceny uvedené ve výkazu. Pokud není cena některého předmětu zřejmá, stanoví se odhadem, pokud se předmět nepřidělí všem dědicům podle jejich podílů. Jestliže se jedná o autoritativní vypořádání dědictví soudem *sui generis* nelze to považovat za návrat k úřednímu zasahování do nabývání dědictví a to proto, že soud může vypořádat dědictví dle svého uvážení pouze v případě, že si to přejí dědicové.²⁷⁵

²⁷⁵ Silná ingerence orgánu veřejné moci do dědění byla součástí českého, resp. československého právního řádu na základě občanského zákoníku z roku 1811 a z platného práva byla odstraněna až novelou občanského zákoníku č. 509/1991 Sb., která vyloučila autoritativní zásahy do záležitostí dědiců.

Při rozdělení pozůstalosti lze vypořádat právo na náhradu z poměrů mezi spoludědici, provést započtení na dědický podíl a započtení odkazů. Pozůstalost mezi dědici nemusí být rozdělována jen s ohledem na výši jejich dědických podílů; aby nemusela být žádná práva a povinnosti spoludědiců vypořádávány následně, může být provedeno vypořádání i pokud jde i o další práva a povinnosti, např. mohou být pohledávky nebo dluhy přiděleny jednotlivému dědici. V případě, že by dědici byla přidělena vadná věc a dědic by tedy tak byl zkrácen na svém podílu, má právo vůči spoludědicům na náhradu toho, oč byl vadou zkrácen.

5.5.1. Odpovědnost dědice za dluhy

Stejně jako v současně účinném občanském zákoníku přechází na dědice vedle dluhů zůstavitele také závazek uhradit náklady zůstavitelova pohřbení. Na rozdíl od účinné úpravy, podle nové úpravy odpovídá dědic za veškeré dluhy, ačkoliv jen do výše dědického podílu. Není možné, aby dědic, kterému svědčí zákonná posloupnost a je zároveň povolán dědic pořízením pro případ smrti, odmítl dědit ze závěti nebo z dědické smlouvy, a následně uplatňoval své právo jako dědic ze zákona. Jinak je to v případě neopomenutelného dědice, který může dědictví odmítnout a následně žádat vyplacení povinného dílu, čímž se hrazení dluhů vyhne.

Dědici mohou zvolit, jestli uplatní výhradu soupisu pozůstalosti nebo ne. V případě, že je dědictví zatíženo dluhy, předluženo, je vhodnější uplatnit výhradu soupisu, protože jinak je dědic povinen uhradit dluhy zůstavitele v plné výši bez zřetele k prospěchu, který z pozůstalosti získá. Jestliže tedy, dědic uplatní výhradu soupisu, jeho povinnost k úhradě zůstavitelových dluhů bude limitována hodnotou, kterou jako dědic z pozůstalosti získal, tedy do výše ceny nabytého dědictví.

Odpovědnost dědiců za dluhy není dílčí, ale solidární.

Dalším institutem ochrany věřitele je institut odloučení pozůstalosti, který umožňuje věřiteli, který má důvodnou obavu, že dědic je sám předlužen a jeho závazky za dědictvím nebudou splněny, navrhnout odloučení pozůstalosti od jmění dědice a to proto, aby tato pozůstalost byla spravovaná jako oddělené jmění. Zabrání se tak splnutí pozůstalosti s ostatním majetkem dědice, to proto, že dědic může být předlužen a

nemohl by v případě splynutí pozůstalosti s ostatním majetkem dostát závazkům z dědění. Je-li odloučená pozůstalost, je pořízen soupis a ocenění a závěr o pozůstalosti; věřitele, kteří požádali o odloučení pozůstalosti, budou uspokojeni z tohoto jmění, avšak nemohou se již domáhat uspokojení z ostatního majetku dědice. Pokud je pozůstalost předlužena, bude provedena soudní likvidace pozůstalosti a to podle procesních předpisů. Věřitelé budou uspokojeni v závislosti na poměru dluhů a aktiv, které na dědice přešly i na pořadí pohledávek podle skupin. Dědic, který si vyhradí soupis nebo ten, kdo pozůstalost spravuje, může před rozhodnutím soudu ostatním dědicům navrhnout, aby soud pro vyhledání dluhů zůstavitele věřitele vyzval, aby v přiměřené lhůtě ohlásili a doložili své pohledávky. Dokud nebude skončeno řízení, nemá dědic, ani ten, kdo spravuje pozůstalost povinnost uspokojovat věřitele a věřitel, který se v této lhůtě nepřihlásí, pak nemá právo na uhrazení pohledávek vůči dědici, pokud je pozůstalost vyčerpána uhrazením ohlášených pohledávek.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. také počítá s možností zcizení dědictví. Po smrti zůstavitele lze smlouvou zcizit dědictví, a nabyvatel tak vstupuje do práv a povinností náležejících do pozůstalosti. Smlouva o zcizení dědictví nemůže být uzavřena za života zůstavitele. Musí se tak stát formou veřejné listiny a uzavření smlouvy strany oznámí bez zbytečného odkladu soudu, že dědictví bylo zcizeno. Zcizení dědictví je podrobně upraveno v díle 8.

6. Vypořádání nároku ze zaniklého sdružení

Několik osob se může spojit k dosažení určitého cíle a vytvořit sdružení, a to na základě smlouvy o sdružení. Sdružení jako takové je bez právní subjektivity a nemůže vlastnit věci, které jsou poskytnuty kontraktanty, pro účely tohoto sdružení, ani nemůže získat z činnosti kontraktantů sdružení majetek. Práva účastníků k věcem poskytnutým sdružení upravuje občanský zákoník v ust. § 833 o to tak, že jednotlivě určené věci jsou v bezplatném užívání všech účastníků sdružení a ke změně vlastnictví tedy nedochází a věci druhově určené, což zahrnuje i peníze, jsou ve spoluvlastnictví všech účastníků, a to v poměru k výši jejich vnosu. U druhově určených věcí vzniká spoluvlastnictví všech účastníků sdružení předáním pověřenému účastníku, popř. sdělením ostatním účastníkům o oddělení těchto věcí od majetku účastníka, a zároveň tak zaniká výlučné vlastnictví vkladatele. Tento podíl ve spoluvlastnictví je vyjádřen poměrem hodnoty účastníkem poskytnutých věcí k celkové hodnotě všech věcí poskytnutých všemi účastníky. V případě, že nejde o peníze, je vhodné, aby se účastníci sdružení předem dohodli na hodnotě vkládaných věcí. Ust. § 834 upravuje režim majetku, který byl získán při výkonu společné činnosti. Přímo ze zákona je založen spoluvlastnický vztah mezi všemi účastníky sdružení k výsledku jejich činnosti a to bez ohledu na to, jak se který z účastníků o tyto výsledky přičinil. Jestliže smlouva nestanoví jinak, jsou podíly na tomto majetku stejné. Určení velikosti podílu účastníků sdružení na majetku podle významu účasti každého ze společníků, tak bude zpravidla součástí smlouvy o sdružení.²⁷⁶ V případě účasti účastníka ve sdružení občanský zákoník rozlišuje v § 839 vystoupení účastníka ze sdružení a v § 841 rozpuštění sdružení. Účastníku, který ze sdružení vystoupil, nebo který byl ze sdružení vyloučen se podle ust. § 839 vrací věci vnesené do sdružení, tedy věci individuálně určené, které jsou stále ve vlastnictví tohoto účastníka, který je vložil do sdružení, a vyplatí se účastníkovi podíl na majetku podle stavu, jaký byl veden v evidenci v okamžiku vystoupení či vyloučení ze sdružení.

Účastník sdružení se může domáhat zrušení a vypořádání spoluvlastnictví pouze k některému majetku získaného činností sdružení.²⁷⁷ Jestliže se účastníci ve smlouvě nedohodnou jinak, opotřebení vnesených věcí se nenahrazuje. Pokud jde o druhově určené věci, vložené do sdružení, vrátí se, pokud existují v naturální podobě.

²⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 28 Cdo 4771/2009

²⁷⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 28 Cdo 266/2007

V opačném případě musí dojít k vypořádání spoluvlastnického podílu na vnesených věcech.²⁷⁸ V případě, že jeden účastník ze sdružení byl vyloučen nebo vystoupí, má nárok na podíl vyplatitelný v penězích na veškerém majetkové vlastnictví účastníků sdružení. Tímto podílem se rozumí podíl na aktivech, protože ze závazků, které vznikly za účasti společníka ve sdružení a které dosud vypořádány nebyly, je účastník nadále s ostatními zavázán společně a nerozdílně.²⁷⁹ Odpovědnost účastníka za závazky třetím osobám trvá až do zániku těchto závazků a jakékoliv dohody, které by byly uzavřeny mezi účastníky sdružení, a týkající by se toho, kdo bude, jaký závazek a kdy plnit, jsou neúčinné vůči třetím osobám bez jejich souhlasu, jelikož jakékoliv převzetí dluhu bez souhlasu věřitele je nemožné. Aktivní a pasivní solidarita se promítá i do vztahu mezi účastníky navzájem a to tak, že splní-li jeden ze členů sdružení závazek vzniklý z činnosti sdružení věřiteli, ve výši přesahující míru jeho povinnosti, tedy v míře vyšší než činí jeho podíl, má vůči ostatním účastníkům regresní nárok. Může tedy po nich požadovat náhradu za plnění, které za ně poskytl věřiteli.²⁸⁰ Jestliže dojde k rozpuštění sdružení, je situace jiná. Podle ust. § 841 občanského zákoníku, které upravuje rozpuštění sdružení, mají účastníci nárok na vrácení hodnot, které byly poskytnuty sdružení. Pokud jde o majetek, který byl získán společnou činností sdružení, účastníci se vypořádají mezi sebou. Způsob a forma vypořádání mohou být dohodnuty jakkoli, podle vůle účastníků, podíl nemusí být dokonce vypořádán jen v penězích, jelikož tato ustanovení zákona nejsou kogentní. Účastníkům sdružení vzniká nárok na podíl na majetku, který byl získán z výkonu sdružení společnou činností a nikoliv podíl na majetku, který byl poskytnut pro účely sdružení.²⁸¹ Jestliže bylo sdružení pouze dvoučlenné, tak při skončení účasti jednoho z účastníků dochází vždy k zániku sdružení a na majetek se tedy aplikuje ust. § 841 a nikoliv ust. § 839 občanského zákoníku. Jestliže se účastníci nedohodnou na vypořádání při rozpuštění sdružení, může kterýkoliv z nich podat u soudu návrh na zrušení podílového spoluvlastnictví k majetku, který byl vnesen do sdružení a to podle ust. § 142 občanského zákoníku. Účastník sdružení se může domáhat zrušení a vypořádání spoluvlastnictví pouze k některému z majetku, získanému při výkonu společné činnosti a nikoli k majetku jako celku.²⁸²

²⁷⁸ *Občanský zákoník II: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře str. 2167

²⁷⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 311/2000

²⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 28 Cdo 5088/2007

²⁸¹ Pražák, Zbyněk - *Společné podnikání na základě smlouvy o sdružení*, Linde Praha, a.s., 2005, str. 182

²⁸² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2001, sp. zn. 29 Odo 93/2001

6.1. Vypořádání majetkových práv ze zaniklé společnosti podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. opouští termín sdružení a tento právní institut je upraven jako společnost v dílu 13 v § 2716 a následujících. Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. se v těchto ustanoveních vrací k obecným standardům kontinentálního práva. Společnost je pojata jako osobní svazek několika osob s vůlí každého ze společníků setrvat v tomto svazku, *animus societas*, který je založen na vzájemné důvěře mezi společníky. Společnost je založená na smluvním závazku alespoň dvou osob, které se chtějí sdružit za společným účelem činnosti nebo věci anebo obojího. Pak se rozlišují společnosti pracovní, kapitálové a smíšené. Společnosti se dále rozlišují na obecné a na zvláštní, a to podle toho, zda společnost sdružuje vše, co společníci mají, nebo jenom část. V případě, že společnost je univerzální, obecná a sdružuje vše, co společníci mají, platí to, že společníci sdružují vše, co mají k účinnosti smlouvy (a nikoliv i to, co eventuálně společníci nabydou v budoucnosti), pokud není stanoveno ve smlouvě jinak. V případě, že by společníci chtěli sdružovat i majetek, který bude nabyt v budoucnosti jednotlivými společníky, muselo by to ve smlouvě být výslovně uvedeno.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. důsledně stanoví, že o vzájemných právech a povinnostech společníků platí obdobně ustanovení o spoluvlastnictví s tím, že jsou upraveny výslovně jen odchylky.

Podíly společníků se určují poměrem hodnot majetku, které jednotliví společníci do společnosti vložili. Nová úprava rozlišuje, zda společník vkládá do společnosti věc, pak se použije přiměřeně ustanovení o koupi, zda vkládá do společnosti právo věc užívat, v tomto případě se použije ustanovení o nájmu či zda vkládá právo věc požívat, kdy se použije ustanovení o pachtu. Je také možné, že společník se zaváže k činnosti pro společnost, pak se použijí přiměřeně ustanovení o díle nebo o příkazu; v tomto případě také společník není spoluvlastníkem předmětu vkladů. Těmi mohou být jen ti společníci, kteří se k vkladům zavázali.

Nadále platí, že peněžní prostředky, zužitelné věci a věci určené podle druhu, které společníci vložili do společnosti, se stanou jejich spoluvlastnictvím. Jiné věci se spoluvlastnictvím společníků stanou jen tehdy, jestliže byly oceněny penězi.

Pokud jde o jiný předmět vkladu, než jsou peněžní prostředky, užitelné věci a věci druhově určené, tedy věci jednotlivě určené, nabývají společníci právo bezplatného užívání k těmto věcem.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. také počítá se situací, kdy se změny poměry oproti poměrům v době založení společnosti a to tak, že nelze společného účelu dosáhnout bez zvýšení příspěvku. V tomto případě sice nemůže být ten, kdo se zavázal přispět společnosti, nucen, aby přispěl více, avšak v takovém případě může ze společnosti vystoupit, nebo z ní může být vyloučen. Jestliže si společníci ujednají pouze celkovou výši toho, co má být vloženo do společnosti, pak to znamená, že každý z nich přispěje rovným dílem. To platí i v případě kdy smlouva neurčí poměr, jakým se společníci podílejí na majetku nabytém za trvání společnosti, na zisku a na ztrátě společnosti.

Není možné, aby si společníci ujednali, že některý společník nemá právo na podíl na zisku. Takové ujednání nemá právní účinky. Na druhou stranu je možné, aby si společníci ujednali, že jeden z nich se nebude podílet na ztrátě, avšak toto ujednání má účinky jen mezi společníky a ne vůči třetím osobám.

Stejně jako v účinné právní úpravě se tedy rozlišuje majetek, který byl do společnosti vložen a majetek, který byl nabyt až trvání společnosti.²⁸³ To se odráží i v oddílu čtvrtém upravujícím práva a povinnosti společníků ke třetím osobám, který stanoví, že společníci jsou vůči třetím osobám zavázáni společně a nerozdílně.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. umožňuje společníkovi, aby ze společnosti vystoupil a to i v případě, že tato společnost byla sjednána jako společnost na dobu určitou, avšak je limitován tím, že nesmí vystoupit v nevhodné době, nebo k újmě ostatních společníků, což koresponduje s účinným občanským zákoníkem. Ze zákonem stanovených důvodů a v případě, že společník poruší povinnosti ze smlouvy podstatným způsobem, může být ze společnosti vyloučen.

Společník, jehož členství zanikne, má právo, aby mu bylo vyúčtováno a vydáno vše, co mu náleží ke dni zániku členství; společník tak má právo na vypořádání všech majetkových práv. Podíl na majetku, který byl nabyt za trvání společnosti, se vyplácí v penězích a zároveň společník při zániku členství vyúčtuje a vyrovná ostatním společníkům vše, k čemu byl vůči společnosti zavázán. Práva na vypořádání

²⁸³ Eliáš K. a kol. - Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou, Ostrava SAGI 2012, strana 967

majtkových práv společníka má i dědic společníka, který se však sám společníkem nestává. Je však možné ujednat ve společenské smlouvě přechod členství na dědice.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. také počítá s tím, že by dědic nebyl schopen vykonávat pro společnost činnost již vykonával zůstavitel a proto umožňuje, aby dědici mohla být snížena přiměřená část podílu. V případě, že společnost zanikne, má správce společnosti povinnost podat vyúčtování a společníkům vydá, co je jejich vlastnictvím a rozdělí společný majetek podle ustanovení o vypořádání spoluvlastnictví. Společnost upravená v novém občanském zákoníku je upravena standardně v souladu s moderní evropskou právní úpravou. Z podstatné části vychází z úpravy sdružení tak, jak je upraveno v účinném občanském zákoníku, avšak tuto úpravu precizuje a odstraňuje nejasnosti a nepřesnosti.²⁸⁴

²⁸⁴ Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. s úmyslem koncentrovat úpravu všech smluvních typů v jednom kodexu, upravuje také tichou společnost a to proto, že tichým společníkem podnikatele může být jakákoliv osoba, nejen podnikatel. Smlouvou o tiché společnosti se tichý společník zavazuje k vkladu, kterým se bude po celou dobu trvání společnosti podílet na výsledcích podnikání a podnikatel se zavazuje platit tichému společníkovi podíl na zisku. Po zániku tiché společnosti vydá podnikatel tichému společníkovi vklad upravený o podíl na výsledku podnikání podle stavu ke dni zániku společnosti.

Závěr

Účelem této práce bylo poskytnout obecnější pohled na proměny právního řádu, které souvisejí s přijetím občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Tímto prismatem jsem se snažila rozebrat právní institut vypořádání ve všech jeho významných aspektech a jevových podobách.

Právní institut vypořádání je právním institutem velmi živým, institutem se kterým se setkáváme v praxi velmi často, a který je jako takový velmi frekventovaný. Proto také podléhal u nás častým změnám tak, jak se měnily společenské poměry, a spolu s nimi i právní předpisy i soudní praxe.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. nejen odráží návrat společnosti k demokracii a s tím spojeným spravedlivým právním řádem, ale také recentní právní justiční praxi. Přitom se nutně navrácí zpátky ke klasickým občanskoprávním zásadám přijatým evropskými právními řády.

Přestože občanský zákoník č. 89/2012 Sb. vnáší mnoho změn do institutu vypořádání, nejedná se o jeho zásadní změnu, takže rozhodně není nutné od základu měnit podstatu vypořádání a teoretický přístup k němu.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. odstraňuje nejasnosti, zpřehledňuje instituty a zapracovává do nich judikatorní závěry, vyjasňující mnohé nepřesnosti dnes účinného práva. Do značné míry sahá zpátky ke kořenům daným již římským právem.

Právní úprava soukromých poměrů účinná do 31. 12. 2013 potlačuje autonomii vůle jednotlivce (což je patrné např. u pojetí závěti v dědickém právu podle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., ale i v nesčetných případech dalších), nešvar, kterého se občanský zákoník č. 89/2012 Sb. zcela zbavuje: naopak klade důraz na vůli jednotlivce a tuto autonomii vůle podporuje a prohlubuje.

Významně se mění zvláště právní úprava vypořádání dědictví. Na rozdíl od úpravy účinné do 31. 12. 2013 je kladen daleko větší důraz na přání zůstavitele. Podle úpravy platné a účinné do 31. 12. 2013 je vůle zůstavitele odsunuta zcela stranou, protože i v případě, kdy zůstavitel sepíše závěť, mohou se dědicové dohodnout jinak, zcela v rozporu se zůstavitelovou závětí. Něco takového úprava účinná od 1. 1. 2014 vylučuje.

Novým institutem jsou předměty tvořící obvyklé vybavení rodinné domácnosti, které občanský zákoník napříště zcela osamostatňuje, vyřazuje ze společného jmění manželů, soubor těchto předmětů přestává tvořit součást společného jmění manželů. Tak může nastat zajímavý problém u případů, kdy bylo společné jmění manželů zúženo až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Je otázkou, zda se na takové společné jmění bude hledět jako na zrušené (v tom případě by však nemohlo dojít pravděpodobně k jeho vypořádání, protože, pokud předměty tvořící obvyklé vybavení domácnosti netvoří součást SJM, nelze je ani jako společné jmění manželů vypořádat, v úvahu přichází jejich vypořádání jako spoluvlastnictví), nebo pouze na zúžené. V tomto směru lze předpokládat, že teprve nová soudní praxe vyřeší, co bude v takovém případě spadat do souboru společného jmění manželů, anebo zda takové jmění vůbec bude po zúžení existovat.

Podobně se nabízí otázka, jaký budou mít věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti po zániku společného jmění manželů (u společného jmění manželů vzniklého před účinností občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.), jestliže věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti nebudou součástí společného jmění manželů? Také tady musíme vyčkat na odpověď soudního rozhodování, i když výklad podaný tvůrci zákona má rovněž svou relevanci.

Větší důraz na vůli každého z manželů, který přináší občanský zákoník č. 89/2012 Sb., se projevuje i v tom, že je podstatně rozšířena smluvní autonomie směrem k majetkovému režimu manželů.

V oblasti spoluvlastnictví občanský zákoník č. 89/2012 Sb. odstraňuje prvky, které jsou tomuto institutu v podstatě cizí (jedná se například o zákonné předkupní právo pro každý převod), a vrací se ke klasickým zásadám spoluvlastnického práva zakotveným v tradičních právních řádech evropských států; u nás tyto standardní zásady vzaly za své přijetím občanského zákoníku č. 141/1950 Sb.

Podle ustanovení společných a závěrečných se osobní, rodinná a věcná práva po nabytí účinnosti občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. řídí ustanoveními tohoto zákona, avšak jejich vznik podléhá právním předpisům platným a účinným před účinností o. z. č. 89/2012 Sb.

Jiné právní poměry vzniklé (a z nich vyplývající práva a povinnosti) před účinností občanského zákoníku č.89/2012 Sb. se řídí dosavadními právními předpisy, s tím, že strany se mohou dohodnout odlišně.

Je tedy zřejmé, že občanský zákoník č. 40/1963 Sb. a občanský zákoník č. 89/2012 budou ještě dlouhou dobu vedle sebe nejen pouze existovat, ale budou se spolu i srážet, v neposlední řadě také proto, že na rozdíl od občanského zákoníku č. 40/1964 Sb., občanský zákoník č. 89/2012 Sb. klade daleko větší důraz na smluvní volnost stran, ba činí z této zásady přední zásadu občanského práva.

Je nepochybné, že občanský zákoník č. 89/2012 Sb. bude vyvolávat při své aplikaci mnoho otázek, ostatně u každé nové právní úpravy je nutné se s ní sžít a zvyknout si na ni. Pak je ale vždy třeba si připomenout, že občanský zákoník účinný od 1. 1. 2014 odstraňuje mnoho nešvarů přetrvávajících z doby nesvobody, totality, řízeného hospodářství atd., a vrací české občanské právo do jedné řady s ostatními evropskými tradičními soukromoprávními úpravami.

Key words:

Legal institution of settlement of property

Co-ownership

Tenancy by entirety

Inheritance

Použitá literatura:

Bičovský Jaroslav, Základní předpisy občanskoprávní, Orbis Praha 1974

Bičovský Jaroslav, Miroslav Holub: Nové znění občanského zákoníku, Linde, 1991, str. 137

Bičovský, Jaroslav, Milan Holub a Milan Pokorný. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha: Linde, 2009,

Dvořák Jan, Spáčil Jiří – Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, Praha ASPI 2011

Dvořák, Tomáš a Ladislav Muzikář. *Bytové družstvo: převody družstevních bytů a další aktuální otázky*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, xxiii, 342 s. Beckova edice právní instituty, 66. sv..

Eliáš, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Sagit, 2012.

Eliáš, Karel a Ladislav Muzikář. *Přehled judikatury ve věcech majetkových vztahů mezi manžely*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 608 s. Judikatura (ASPI), 66. sv.

Hrušáková Milena et al., Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství komentář, C.H.Beck 2009

Insolvenční zákon a předpisy související- Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení, komentář. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, xxii, 903 s. Komentáře nakladatelství ASPI

Jehlička, Oldřich, Jiří Švestka a Marta Škárová. *Občanský zákoník: komentář*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2001, xxiii, 1448 s. Beckova edice Komentované zákony.

Knappová, Marta, Jiří Švestka a Jan Dvořák. *práv* . 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2005

Králík, Michal. *Podílové spoluvlastnictví v občanském zákoníku*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011

Málek, Alois. *Občanský zákoník a předpisy související*. 1.vydání. Praha: Orbis, 1964.

Občanský zákoník I: komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře

Občanský zákoník II: komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře

Mikeš, J., Muzikář, L.: Dědické právo, LINDE Praha, a.s. 2005,
Mikeš, J., Muzikář, L.. *Dědické právo v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011, 432 s. Praktik.
Pražák, Zbyněk - Společné podnikání na základě smlouvy o sdružení, Linde Praha, a.s., 2005
Radvanová Senta, Zuklínová Michaela: Kurz občanského práva, Institut rodinného práva, Praha, C.H. BECK, 1999,
Selucká Markéta, Petrová Romana: Vlastnictví bytu Brno Computer Press, a.s., 2006
Spáčil J., Věcná břemena v občanském zákoníku, vydání první, Praha C.H.Beck 2006,

Stati:

Ditmarová Martina – Vlastnictví bytu a společenství vlastníků jednotek ve světle rekodifikace – Právní Fórum, rok 2011, číslo 7,
Dvořák Tomáš. Společné jmění manželů a insolvenční zákon, Právní fórum, 2010, č. 2,
Fiala Josef- K rozdílu mezi vypořádání společného jmění manželů a uzavřením dohody o vypořádání www.ipravnik.cz 2002 (Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/obcanske-pravo/pd_12/art_3679/txtexpresion_z%C3%A1kon%C5%AF/ap_92/k-rozdilu-mezi-vyporadanim-spolecneho-jmeni-manzelu-a-uzavrenim-dohody-o-vyporadani.aspx)
Hampel Petr – Právní úprava vlastnictví bytů ve světle rekodifikace občanského práva, Právní Fórum, Rok 2011, číslo 11,
Jedlička O. – Některé úvahy k novele občanského zákoníku, Bulletin advokacie rok 1992, č. 1,
Kolářová, Marie – Nedostatečná ochrana projevu vůle zůstavitele v důsledku nejednotného výkladu příslušných ustanovení občanského zákoníku, Právní rozhledy 12/2011,
Machač Martin - Vypořádání podílového spoluvlastnictví soudem, rozdělením budovy na jednotky v kontextu judikatury Nejvyššího soudu, Bulletin advokacie 2010, č. 3,

Maršala, Matěj - Nový občanský zákoník - věcná práva a možné problémy.
www.epravo.cz Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/novy-obcansky-zakonik-vecna-prava-a-mozne-problemy-79509.html>

Pauldura Lukáš, Potvrzení nabytí dědictví v případě závěti určených věcí a práv, Právní fórum, rok 2009, č. 11,

Pauldura, Lukáš - K odúmrti členského podílu v bytovém družstvu, Právní rozhledy 8/2011

Schelleová Ilona, Průběh řízení o dědictví, PPP rok 1997 č. 12 str. 1, Právní praxe v podnikání

Svoboda Karel – Procesní nedůslednosti soudu ve sporech o vypořádání společného jmění manželů, Právním fórum, rok 2007, č. 7,

Zuklínová M.: Zákon o vlastnictví bytů, PPP-Právní praxe v podnikání, 1994, č. 7,